T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ
TEFSİR ANABİLİM DALI

KUR'ÂN ÇERÇEVESİNDE PEYGAMBERLİK VE HZ. PEYGAMBER

Yüksek Lisans Tezi

Salih YANIKKAYA

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ
TEFSİR ANABİLİM DALI

KUR'ÂN ÇERÇEVESİNDE PEYGAMBERLİK VE HZ. PEYGAMBER

Salih YANIKKAYA

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İdris ŞENGÜL

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
TEFSİR ANABİLİM DALI

KUR'ÂN ÇERÇEVESİNDE PEYGAMBERLİK VE HZ. PEYGAMBER

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. İdris ŞENGÜL

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. İdris ŞENGÜL	.....
Doç. Dr. Muammer ESEN	.....
Doç. Dr. Eyüp BAŞ	.....
Prof. Dr. Şamil DAĞCI	.....
Prof. Dr. İbrahim SARIÇAM	.....

Tez Sınavı Tarihi .....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER IV

ÖNSÖZ VII

KISALTMALAR X

GİRİŞ 1

A) ARAŞTIRMA PROBLEMİ (SORUN) 1

B) TEZİN KONUSU VE TEZİN ÖNEMİ 1

C) TEZİN AMACI 3

D) KURAMSAL ÇERÇEVE 4

1- Kavram Ve Terimler 4

2- Kuramsal Tartışma 4

3- Araştırma Soruları / Hipotezler 5

E) YÖNTEM 5

1- Araştırma Evreni ve Örneklem 6

2- Veri Toplama Teknikleri 7

F) İNSANLIĞIN PEYGAMBERE OLAN İHTİYACI 7

G) İSLÂM ÖNCESİNDE, YAHÛDİLİKTE VE 21

HIRİSTİYANLIKTA PEYGAMBERLİK 21

1-İslam Öncesinde Peygamberlik 21

2-Yahûdilikte Peygamberlik 32

3-Hıristiyanlıkta Peygamberlik 37

H) İSLÂM'DA PEYGAMBERLİK 41

1- Kelâmcılara Göre Peygamberlik 41

2- Filozoflara Göre Peygamberlik 46

3- Mutasavvıflara Göre Peygamberlik 49

I.BÖLÜM: PEYGAMBERLİK 52

A) RİSÂLET VE NÜBÜVVET KAVRAMLARI 52

1-Resûl Kavramı 52

2-Nebî Kavramı 54

B) PEYGAMBERLERİN GÖNDERİLİŞ GAYELERİ 56

1-Dine Davet Etmek 57

2-Akıl İle Ulaşılamayacak Bilgileri Bildirmek 58

3- Âhirette Hesaba Çekilme Konusunda Mazereti Ortadan Kaldırmak 60

4-İnsanlara Örnek Olmak Ve Ahlâki İlkeleri Yerleştirmek 63

C) PEYGAMBERLİK VE VAHİY 65

D) PEYGAMBERLİK VE MUCİZE 70

E) PEYGAMBERLERİN DEĞİŞMEZ SORUMLULUKLARI: TEBLİĞ, UYARI VE MÜJDE 73

F) PEYGAMBERLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ 77

1-Sıdk (Doğruluk) 78

2-Emânet (Güvenilirlik) 80

3-Tebliğ 82

4-Fetânet 85

5-İsmet 87

II.BÖLÜM: HZ. MUHAMMED (S. A. V.) 91

A) HZ. MUHAMMED (S.A.V.)'E PEYGAMBERLİK GÖREVİNİN VERİLMESİ 91

B) HZ. MUHAMMED (S.A.V.)'İN PEYGAMBERLİĞİNİN DELİLLERİ 96

C) KUR'ÂN'A GÖRE HZ. PEYGAMBERİN ÖRNEKLİĞİ 102

D) KUR'ÂN'DA HZ. PEYGAMBER İÇİN KULLANILAN İSİM VE HİTAPLAR 106

E) HZ. PEYGAMBER'E YÖNELİK UYARILAR 111

F) HZ. MUHAMMED (S.A.V.)'İN PEYGAMBERLİK YÖNÜ VE BEŞERÎ YÖNÜ 116

SONUÇ 122

ÖZET 127

ABSTRACT 129

KAYNAKÇA 131

ÖNSÖZ

Peygamberlerin toplumsal hayattaki rolleri bir vakıadır. İnsanlık tarihi boyunca bütün toplumlarda peygamberler bulunmuştur. Peygamberlik konusunda boşluk olan toplumlarda da bu boşluğu doldurmaya çalışan, onların rollerini üstlenmeye kalkışan birileri mutlaka bulunmuştur. Çünkü gaybdan bîhaber olan beşeriyetin böyle bir ilâhî desteğe ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç aslî şekliyle karşılanmazsa; sahte şekillerde karşılanması kaçınılmaz olacaktır. Peygamberlik müessesesi, hâlıkın mahlukunu sahiplenmesi ve ona yol göstermesinden başka bir şey değildir. Birbirinden ayrılması mümkün olmayan ilâhî kitaplar ve onların tebliğcisi peygamberler, beşerin ilâhî ulvîliğe ulaşmasının yegâne vasıtalarıdır. Bu mükemmel müesseseyi idrâk etmek, ondan istifade etmek insanlığa büyük maslahatlar getirecektir.

Bu çalışmanın ana gayesi, Kur'ân çerçevesinde bir peygamber profili çıkarmak, Kur'ân'ın peygamberliğe bakışını ortaya koymak ve bunu da yine Kur'ân'da anlatılan Hz. Muhammed (s.a.v.) ile somutlaştırarak, bu alanda yapılacak olan çalışmalara bir ölçüde katkı sağlamaktır. Bu somutlaştırma sadece Müslümanlar için değil bütün insanlık için önem arz etmektedir. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.v.) Hâtemü'l-Enbiyâdır. Yüce Yaratıcı Onun eliyle insanlığa son kez büyük lütuflarda bulunmuştur. O peygamberlik zincirinin son halkasıdır ve din onunla kemâle ermiştir. Bundan sonra insanlık için yegâne rehber onun getirdikleridir. Ayrıca Allah'ın Resûlü her bakımdan bütün insanlar için güzel bir örnektir. Müslüman toplumlar açısından bu konuda herhangi bir tereddüt söz konusu değildir. Çünkü bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de vurgulanır. Müslüman olmayanlar açısından da Hz.

Muhammed (s.a.v.) hayatı incelenmeye değer bir insandır. Nitekim ne onun döneminde yaşayanlar ne de daha sonraki dönemlerde onun hayatını araştıranlar onun ahlâkı ve örnekliği konusunda müterreddit olmamışlardır.

İyi, doğru ve güzeli kötü, yanlış ve çirkinden ayırmak için beşerî bilgi kaynakları hiçbir zaman yeterli olamamıştır. İnsanlık tarihinin seyri bir anlamda bunun göstergesidir. İnsanlar ilâhî bilgiden uzaklaştıkça inhiraflar yaşanmıştır. Son Peygamber iyi, doğru, ve güzelin ölçütünün ilâhî kaynaklı olduğunu ortaya koymuştur. Yaratılışın amacı, hayatın başlangıcı ve sonu konularında da Son Peygamberin getirdikleriyle bir anlamda hayatın gizemi çözülmüştür. İnsanların zihinlerini meşgul eden temel zorular cevabını bulmuştur.

İslâm Dini'nin vurguladığı en önemli ilke, tevhit ilkesidir. Tevhidin yeniden tesisi ve şirkin iptali Hâtemü'l-Enbiyâ'nın mesajı ile gerçekleşmiştir. Şirkin her türlü boyutu, onun sayesinde insanlara yeniden hatırlatılmıştır. İşte bu sebeplerle Hâtemü'l-Enbiyâ'nın hayatı ve mesajı üzerinde durulması faydalı olacaktır.. Hâlık ve mahluk ilişkisi, ancak 'tevhit ilkesi' sayesinde olması gereken konuma gelmektedir. Bu ilkeden uzaklaşılması, hâlık - mahluk ilişkisinde bütün değerleri alt üst edebilmektedir. Hâlık - mahluk ilişkisinin bozulması da; insanın ilişki içerisinde olduğu bütün varlıkları etkilemektedir.

Peygamberlik İslâm Dini'nin inanç esaslarından bir tanesidir. Pek tabiî olarak her Müslüman için bu inancın da diğer inanç esasları gibi Kur'ân-ı Kerîm çerçevesinde temellendirilmesi çok mühimdir. Bizim yaptığımız bu çalışmanın temel gayesi, insanlığa son kurtuluş formülünü arz eden Yüce Şahsiyetin özelliklerini ve görevinin temel çerçevesini Kur'ân-ı Kerîm'in tespitleriyle bir nebze aydınlatabilmektir.

Bu çalışmamda bana rehberlik eden hocam Prof. Dr. İdris ŞENGÜL'e, eğitimim konusunda her türlü fedakarlıktan kaçınmayan ebeveynim Yeter ve İshak YANIKKAYA'ya ve benden her konuda desteğini esirgemeyen eşim Rabia YANIKKAYA'ya sonsuz teşekkür ediyorum.

Ankara-2010

Salih YANIKKAYA

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
b.	İbn
bkz.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
h.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
m.	Miladî
md.	Madde
müt.	Mütercim
ö.	Ölüm tarihi
s.	Sayfa
s.a.	Sayfalar arası
sad.	Sadeleştiren
s.a.v.	Sallallâhu aleyhi vesellem
ter.	Tercüme
ts.	Tarihsiz
T.D.V.	Türkiye Diyanet Vakfı
D.İ.A.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

GİRİŞ

A) ARAŞTIRMA PROBLEMİ (SORUN)

Peygamberlik her dönemde insanların dikkatlerini çeken en temel dinî kavramlardan bir tanesi olmuştur. Bir din açısından da hiç şüphesiz en başta gelen kavramlardan bir tanesidir. Bu tezde Kur'ân çerçevesinde peygamberlik probleminin ele alınmasının sebebi, İslâm literatüründe peygamberlik kavramına yüklenen anlamlarda bazı farklılıkların olması ayrıca bu kavramın çeşitli dinlerde farklı anlamlar ifade etmesidir. Bu durum hem toplumsal alanda hem de literatürde, kavramsal açıdan farklı yorumlara sebep olmaktadır. Farklı anlayışlar, insan zihninde bir takım karışıklıklara sebep olabilmekte, dini yanlış anlama kapısını açabilmektedir. Bu tezde, İslâm anlayışındaki peygamberlik kavramı, Kur'ân merkezinde somutlaştırılmaya çalışılmış ve bu farklı anlayışları Kur'ân çerçevesinde değerlendirmek için zemin hazırlanması hedeflenmiştir.

B) TEZİN KONUSU VE TEZİN ÖNEMİ

Kur'ân çerçevesinde ortaya çıkan peygamberlik ve bu kavrama somut bir örnek olan Hz. Muhammed (s. a. v.) tezin konusunu teşkil etmektedir. Tezde İslâm öncesinde, Yahûdilik Ve Hıristiyanlıkta ve detaylı olarak İslâm'da peygamberlik konusu ele alınarak ve Kur'ân'daki peygamberlik Hz. Peygamberle somutlaştırılarak, peygamberlik kavramının netleşmesine katkı sağlanmaya çalışılacaktır. Böylece

hakkında değişik yaklaşımlarda bulunulan bu kavram, Kur'ânî bir çerçeveye oturtulmaya çalışılacaktır.

İnsanlık açısından İlâhî kitapların önemini kabul etmemek, insanlık tarihinde bir vakıayı inkar etmek anlamına gelecektir. Özellikle Müslüman toplumların kültürü açısından Kur'ân yadsınamaz bir gerçektir. Kur'ân'ın ele aldığı bütün konular hem toplum açısından hem de temel İslâm disiplinleri açısından büyük bir öneme hâizdir. Bu konuların metodolojik bir biçimde ele alınıp incelenmesi zorunludur. Bu çalışmalar sayesinde kitleler aydınlanırken temel İslâm disiplinlerindeki kavramlar da netleşerek Kur'ân merkezine oturma imkanı bulacaktır.

Kur'ân çerçevesinde peygamberlik konusu da gerek toplum açısından gerekse İslâmî disiplinler açısından çok önemli bir kavramdır. Peygamberlere iman İslâm Dininin inanç esaslarından bir tanesidir. Dolayısıyla peygamberlik konusunun en ince detaylarına kadar araştırılması ve aydınlatılması elzemdir. Çeşitli kaynaklara göre tanım açısından farklılık arz eden nebî ve resûl kavramlarının netleşmesi, peygamberlik sıfatlarının Kur'ân çerçevesinde gözden geçirilmesi, önem arz etmektedir. Kur'ân'da hayatı somutlaşan ve aynı zamanda Kur'ân'ın bir muhatabı olan Hz. Muhammed (s. a. v.)'in, bir peygamber olarak ne gibi özelliklerinin bulunduğu da pek tabi olarak peygamberlik konusu açısından çok önemli bir konudur. Peygamberlik konusunda yeterli hacme sahip ve çok sayıda Araştırma yapılması da konunun önemini ortaya koymaktadır. Ancak yapılan çalışmaların bir kısmının da, gelenekteki peygamberlik anlayışına daha fazla ağırlık verdiğini söylemek mümkündür. Konunun Kur'ân bütünlüğünde ele alınması bu açıdan oldukça önemlidir.

Bir ilâhiyât araştırmacısı açısından Hz. Peygamberi anlamak ve onun hayat tarzını ortaya koymak kaçınılmaz bir durumdur. Ahlakî açıdan seçkin özelliklere sahip olan Hz. Muhammed (s. a. v.) hakkında çok çeşitli araştırma ve değerlendirmeler yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir. Bu konuda İslâm araştırmacılarının en temel referansının Kur'ân-ı Kerîm olduğu bir gerçektir. Hz. Muhammed (s. a. v.)'i en doğru şekilde Kur'ân-ı Kerîm'den öğrenebileceğimiz gibi onun peygamberlik süreci hakkında da en sağlıklı bilgileri yine Kur'ân-ı Kerîm'den alabileceğimiz muhakkaktır. İşte bu sebeple Muhammed (s. a. v.)'in Kur'ân'da nasıl tasvir edildiğini ortaya koymak büyük önem arz etmektedir.

C) TEZİN AMACI

Tezin amacı, Kur'ân'da ele alınan peygamberlik konusunu (peygamberler için kullanılan nebî, resûl ve bu konudaki diğer temel kavramlarla birlikte) Kur'ân bütünlüğünde açıklamak, konunun anlaşılmasını sağlamaktır. Böylece İslâm Dini'ndeki peygamberlik anlayışı ile diğer dinlerin terminolojisindeki peygamberlik anlayışları arasında mukayese yapılabilmiştir. Ayrıca gelenekteki anlayışlar Kur'ân zaviyesinden değerlendirilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar sayesinde Kur'anî peygamberlik anlayışını net olarak görebilmek mümkün olmuş ve yerleşmiş anlayışı Kur'ân platformunda değerlendirebilme fırsatı ortaya çıkmıştır.

D) KURAMSAL ÇERÇEVE

1- Kavram Ve Terimler

Her şemsiye kavramda olduğu gibi ‘peygamberlik’ kavramının içerisinde de çok sayı da alt kavram bulunmaktadır. Bu kavramların araştırılıp açıklanması, peygamberlik kavramının anlaşılmasına hiç şüphesiz büyük katkıda bulunacaktır. Bu kavramların başında risâlet, nübüvvet, vahiy, tebliğ, inzâr (uyarı), tebşîr (müjdeleme) mucize gibi kavramlar gelmektedir. Peygamberlik açısından önemli bu kavramlara peygamberlerin özelliklerini ifade eden; sıdk (doğruluk), emânet (güvenilirlik), fetânet (akıllı ve zeki olmak) ve ismet (günahtan korunmuş olmak) kavramlarını da eklemek yerinde olacaktır. Bütün bu kavramlar arasındaki anlam örgüsü, bunları içerisine alan ‘peygamberlik’ kavramının kapsam alanını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu ana kavramı doğru bir şekilde tahlil edebilmek, alt kavramların araştırılıp açıklanmasına bağlıdır. Nitekim çalışmamızda elimizden geldiği ölçüde bu alt kavramları açıklamaya çalıştık.

2- Kuramsal Tartışma

İslâm Dini’nin birinci ve en temel kaynağı Kur’ân’dır. Kur’ân, İslâm inanç esaslarının temelini teşkil etmektedir. İslâm Dini konusunda araştırma yapan bütün araştırmacılar öncelikle ona başvururlar. Dolayısıyla peygamberlik konusunun da öncelikle Kur’ân’a dayalı olarak ele alınması gerekmektedir. Ancak bu konuda farklı yaklaşımların bulunması - hatta bu yaklaşımların bir kısmının Kur’ân ile uyuşmaması - konunun Kur’ân merkezinden bir ölçüde uzaklaştığını ve karmaşık bir hale geldiğini göstermektedir. Bu durumun ortadan kaldırılması da konunun tekrar

Kur'ân platformuna taşınmasıyla mümkün olacaktır. Bu sebeple bu tez çalışmasının Kur'ân zemininde yapılması kaçınılmaz bir durumdu. Dipnotlarda da görülebileceği gibi çalışmanın temel referansı Kur'ân âyetleri olmuştur.

3- Araştırma Soruları / Hipotezler

Çalışmamızda peygamberlik kavramının belirgin bir şekilde ortaya konulması için öncelikle şu soruları cevaplandırmaya gayret ettik; "*İnsanlık tarihinin her döneminde peygamberlik müessesesi mevcut mudur*", "*İslâm öncesinde ve değişik dinlerde peygamberlikten ne anlaşılıyordu?*", "*Nebî ve resûl kavramları arasında ne fark vardır?*", "*Kur'ân-ı Kerîm çerçevesinde peygamberliğin omurgasını oluşturan kavramlar hangi kavramlardır?*", "*Yerleşik peygamberlik anlayışı ile Kur'ân'ın konuya bakışı paralellik arz etmekte midir?*", "*Kur'ân Kerim'de Hz. Muhammed (s. a. v.)'in şahsında somutlaşan peygamber portresi nasıl bir peygamber portresidir*"

E) YÖNTEM

Bu çalışma, isminden de anlaşılacağı gibi bir Kur'ân araştırması olması gerekiyordu ve öyle de olmuştur. Tabiatıyla asıl kaynak Kur'ân-ı Kerîm'in kendisi olmuştur. Peygamberlik kavramı, Kur'ân'ın çizdiği genel anlayış çerçevesinde inceleneceği için bu konuyla ilgili olarak Kur'ân bütünlüğünün yakalanması maksadıyla özellikle konulu tefsir metodu kullanılmaya çalışılmış, bir konuyla ilgili tahlil yapılırken o konudaki bütün Kur'ân âyetleri dikkate alınmaya çalışılmıştır. Kur'ân âyetlerinin Arapça metinleri verilirken; özellikle peygamberlik konusuyla

ilgili olan âyetlere öncelik verilmiş, diğer âyetlerin genellikle Arapça metinleri verilmemiştir.

Tez konusu içerisinde yer alan kavramların açıklanabilmesi için ve kavramlarla ilgili semantik tahliller yapılabilmesi için klasik Arapça sözlüklerin yanında terminolojik Kur'an sözlüklerinden de mümkün olduğu ölçüde faydalanılmıştır.

Kur'an dışındaki kaynaklar, tabî ki öncelikle tefsir kitapları, daha sonra konuyla ilgili tez çalışmaları, konuyla ilgili yayınlanmış diğer kitaplar ve süreli yayınlar olmuştur.

Doğrudan yapılan ya da anlam olarak yapılan bütün alıntılar dipnotlarda açık bir şekilde ifade edilmiştir. Alıntı yapılan kaynaklar ilk defa kullanıldığında tam künyesiyle, daha sonraki kullanımlarda kısaltılarak verilmiştir.

Konu yapılan taslak plan çerçevesinde ortaya konulurken kendi yorum ve değerlendirmelerimiz de katılmıştır. Konunun hazırlanmasında bütüncül bir bakış açısı yakalanmaya çalışılmıştır. Çalışma esnasında bilimsel objektiflik korunmuş, mümkün olduğu ölçüde önyargılardan uzak durulmuş ve yerleşik anlayışlar Kur'ân çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1- Araştırma Evreni ve Örneklem

Bu çalışmada Kur'ân çerçevesinde peygamberlikle ilgili bütün konular - taslak planda da ifade edildiği şekilde - ele alınıp incelenmiştir. Çalışmamızın asıl yeri Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi olmuştur. Ayrıca gerektiği ölçüde Milli Kütüphaneden, diğer İlahiyat Fakültelerinin kütüphanelerinden ve

mevcut diğer kütüphanelerden istifade edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın süresi yaklaşık olarak bir yıl olmuştur.

2- Veri Toplama Teknikleri

Çalışmada veri toplama, önce kaynak tespiti sonra tespit edilen kaynakların taranması ve bu taramanın ardından gereken alıntıların yapılması şeklinde olmuştur. Peygamberlik ve Hz. Muhammed (s. a. v.) hakkında, literatürde yeterince kaynak bulunmaktadır. Faydalanılan kaynaklarda, mümkün olduğu ölçüde birincil kaynaklara ağırlık verilmeye çalışılmıştır. Taslak plan çerçevesindeki taramadan sonra yapılan kaynak alıntıları belirli bir değerlendirmeden sonra düzenlenmiş, gerekli çıkarımlar yapılmış ve nihayetinde rapor haline getirilmiştir. Rapor yazılırken gereksiz ayrıntılara girmekten kaçınılmış, konunun özü muhafaza edilmiş ve dip notlar aracılığıyla tüm referanslar belirtilmiştir. Özellikle de konuların son kısmında kendi görüş ve tercihlerimiz ifade edilerek bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

F) İNSANLIĞIN PEYGAMBERE OLAN İHTİYACI

Hiç şüphesiz ki Yüce Allah bütün varlıkların içerisinde insanı, en mükemmel sûrette[1] yaratmış ve ona hiçbir varlığa vermediği değeri vermiştir. İnsanoğlu Yüce Allah'ı yeryüzünde temsil edecek,[2] Allah adına yeryüzünde bir hayat kuracak, orayı

[1] Tîn Suresi 95/4.

[2] Bakara 2/30

imar edecek, orada medeniyetler kuracak[3] yegâne varlıktır. Kur'ân-ı Kerîm'de Tîn Sûresinde kullanılan "en mükemmel sûret" ifadesiyle, insanın fiziksel, zihinsel ve kişilik özellikleriyle, mükemmelliğine ve güzelliğine işaret edilmektedir.[4] Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır da 'ahseni takvîm' ifadesinin maddî ve manevi her türlü güzelliğe şâmil olduğunu belirtir.[5] Yüce Allah'ın insana verdiği değer, canlı cansız bütün varlıkları onun emrine verdiğini belirtmesinden de anlaşılmaktadır.[6] İnsan akıllı, düşünen ve irade sahibi bir varlık olmasıyla da diğer varlıklardan ayrılmaktadır. Ancak bu tespitlerin yapıldığı ayetlerde bu en güzel şekilde yaratılan varlığın, fıtratından uzaklaşması sebebiyle aşağıların da aşağısına inebileceğini, halifenin halifeliğini unutup bozgunculuğa yönelebileceği de vurgulanmıştır. Zaten unutmamak gerekir ki varlıkların muhtaçlığı yaratılışlarıyla birlikte başlar. Mükemmel varlık şeklinde tanımladığımız "insan" her şeyden önce, yaratılmış bir varlık olması sebebiyle yaratan varlığa muhtaçtır. Yaratılışında kendisinin zerre kadar dahi bir payı yoktur. Yaratılışla birlikte başlayan bu muhtaçlık hiç şüphesiz dünya hayatında da devam edecektir. Ancak onun hem maddî hem manevî ihtiyaçları, onu ve onun yaşayacağı evreni yaratan varlık tarafından elbette düşünülecektir. Bununla birlikte Yaratan varlık insanı bu kadar üstün meziyetlerle yarattıktan sonra başı boş da bırakmayacaktır.[7] İnsanın hayatında bir esrar, esrarın gerisinde bir hedef ve hedefin gerisinde de bir hikmet vardır. İnsanın zaman ve

[3] Hûd 11/61.

[4] Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, (Çev:Cahit Koytak - Ahmet Ertürk), İşaret Yayınları, İstanbul, 1999, 3/1283.

[5] Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979, 8/5935.

[6] İsrâ 17/70; Hacc 22/65; Câsiye 45/12-13; Mülk 67/15.

[7] Kıyâme 75/36; Mu'minûn 23/115.

hadiselere bağlı olması, kendi varlığı ve etrafındaki varlıklar bütünlüğünde bir hedefinin olması ve bu hedefin yaratıcı Yüce İradeyle nihayetlenmesi, onu hayvanlardan ayıran temel özelliktir.[8] Aşılı bir ağaçtan nasıl daha çok verim umuluyor, kapasitesi yüksek bir bilgisayardan daha çabuk ve daha fazla işlem yapması bekleniyorsa; varlıkların en mükemmeli olan insandan da mesuliyetinin bilincinde ve gayesinin farkında olmasının, beklenmesi kaçınılmazdır. Kur'ân'da bir çok yerde Yüce Yaratıcı'nın bu isteği dile getirilmektedir.[9] Fakat insanoğlu ne kadar mükemmel ve akıllı olursa olsun aklı, her zaman ona yaratılış amacını kavrama hususunda, taşıdığı misyonun farkında olma konusunda, Yüce Yaratıcı'ya ve hemcinslerine (bütün yaratılmış varlıklara) karşı üzerine düşen görevlerin bilincinde olması noktasında, tam olarak yeterli olamamıştır. Bu durumda insanı kendisinden çok daha iyi tanıyan, yaratan, ve içindeki vesveseleri bilen[10] Yüce Allah daha ilk insanla birlikte, insan için elzem olan 'peygamberlik' müessesesini devreye sokmuştur. Böylece Yüce Allah insanı yaratıp ihtiyaçlarını giderdikten sonra Rab olmasının bir gereği olarak üçüncü lütfunu da yerine getirerek ona gönderdiği elçileri aracılığıyla yol göstericilik yapmaktadır.[11] Yaratıcı varlık, insanların arasından

---

[8] Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, (Mütercimler: M. Emin Saraç - İ. Hakkı Şengüler - Bekir Karlığa), Hikmet Yayınları, İstanbul, 15/400.

[9] Zâriyât 51/56; Furkân 25/77; Mu'minûn 23/115; Kıyâme 75/36.

[10] Kâf 50/16.

[11] Kur'an'da sıkça kullanılan ana kavramlarından bir tanesi 'rab' kavramıdır. Bu kelime Arapça'da terbiye eden, toplayıp bir araya getiren, koruyup gözeten ve efendi gibi birçok anlama gelir. Kur'an'da bir çok anlamda kullanılır. Ancak Kur'an'ın kullandığı bu kavramın öz itibariyle yaratma, ihtiyaçları giderme ve yol gösterme şeklinde üç temel manası vardır. Ayrıca b.k.z. Ebu'l Al'â Mevdûdî, *Kur'ân'ın Dört Temel Terimi*, (Çeviri: Mahmut Osmanoğlu), Özgün Yayıncılık, İstanbul, 1992.

seçtiği peygamberler aracılığıyla, yine insanlara inanç esaslarını, ibadetleri ve temel ahlaki ilkeleri öğretmektedir. Bu demek değildir ki bu konularda insan aklının hiçbir fonksiyonu yoktur. İnsan aklı bir çok şeyi kendisi bulabilir, en önemlisi de dinin öğretilerini kavrayabilir. İnsan, sahip olduğu aklî yetenekleri sebebiyle vahye muhatap kılınmıştır. Şayet bu aklî yetenekleri olmasa ne vahyi ne de peygamberi idrak edebilirdi.

El-Bidâye müellifi Nûreddîn es-Sâbûnî (ö. 580 h - 1184 m) konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: "*Peygamberler, aklın bilmekten ve idrak etmekten aciz kaldığı şeyleri getirebilir. Çünkü akılların vereceği hükümler üç kısma ayrılmıştır; vâcip, mümteni' ve câiz. Akıl vâcip ve mümteni' hakkında kolayca hüküm verebilirse de câiz hakkında duraklar ne menfi ne de müspet bir hükme varamaz. Câiz sahasına giren şeylerden hiçbirini ne farz ne de haram kılabilir. Şu kadar var ki bir şeye iyi netice terettüp ederse ona ilgi gösterir, kötü bir netice bağlanmışsa ondan yüz çevirir. Peygamber Allah Teâlâ'dan (aldığı vahiyle) fiillerin neticelerini açıklayınca, insan aklı saâdetine vesile olan şeye vâkıf olup yönelir, felaketine vesile olan şeyden de haberdar olarak ondan kaçınır. Aslında akıl tarafından idraki mümkün olan bir şeyi bile dinin açıklaması câizdir. Bunun gayesi kişiye kolaylık sağlamaktır. Çünkü bu nevi şeyleri idrak edebilmek için devamlı tefekküre, aralıksız müşâhedeye ve eksiksiz araştırmaya ihtiyaç vardır. Öyle ki insan bununla uğraşacak olursa önemli işlerinin çoğu yüz üstü kalır. Binâenaleyh Allah Teâlâ'nın peygamber vasıtasıyla bu nevi işleri beyan etmesi O'nun lütuf ve rahmetinin eseridir. Nitekim Yüce Allah 'biz seni, ey Habibim, alemlere rahmet olasın diye gönderdik'*[12]

[12] Enbiyâ 21/107.

buyurmaktadır."[13] Görüldüğü gibi aklın desteğe ihtiyaç duyduğu alanlarda peygamberlik müessesesi devreye girmektedir. Özellikle iyilik ve kötülüğü ayırt etme konusunda da aklın desteğe ihtiyacı vardır. Akıl her ne kadar belli bir zaman iyi ile kötüyü ayırt edebilse de bu, bütün bir ömür boyu devam edemez. İnsan aklı, çocukken, gençken ve yaşlı iken birbirinden tamamen farklıdır. Yine tecrübeli birisinin aklı tecrübesizden, bilen bir kişinin ki bilmeyenden farklılık arz eder. Şu da bilinen bir gerçektir ki, bazen akıl kötülüğü bildiği halde, olumsuz bazı duyguların ve çeşitli etkenlerin tesiriyle ona yönelebilmekte, hatta doğruyu ortadan kaldırmak için, ona karşı amansız bir şekilde mücadele verebilmektedir. Bunun için de Allah, rahmetinden peygamberler göndermektedir.[14]

İnsan, akıl yürütmede bulunarak, varlıkların kendi kendilerine var olma gücüne sahip olmadıklarından hareketle, evren ve evrendeki varlıkların kendileri dışındaki bir varlık tarafından yaratıldığı sonucuna pek tabi ulaşabilir. Bu aşkın varlığın eserlerine bakarak onun mükemmel bir varlık olduğunu da anlayabilir. Bu akıl yürütmeyi en güzel şekilde yapanlardan birisi de Hz. İbrahim'dir. O yıldızlara, aya ve güneşe bakmış, önce onların Rabbi olduğunu düşünmüş sonra da onların geçici birer varlık olduğunu kavrayarak ve kendini ve onları yaratan Yüce Yaratıcıya yönelmiştir. Hz. İbrahim böylece kavmine, faydası ve zararı olmayan putlardan çok daha faydalı ve üstün varlıkların bile Rab olamayacağını ispat etmiştir.[15] İnsan aklı Yüce Allah'ın varlığını kavrayabilirken O'nun bütün sıfatlarını layıkıyla anlamakta

---

[13] Nûreddîn es-Sâbûnî, *Mâturîdiyye Akaidi*, (Tercüme Eden:Bekir Topaloğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s.110.

[14] Muhittin Akgül, *Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber*, Işık Yayınları, İstanbul, 2002, s.20.

[15] Bkz: En'am 6/74 - 81.

hiç şüphesiz zorlanacaktır. Çünkü insan aklı, elinde apaçık kanıtlar olmadığı zaman şüphe içerisinde kalır. Aynı şekilde insan beş duyusuyla ulaşamadığı melek ve şeytan gibi varlıkları algılayamayacaktır. Ahiret hayatı ve onunla ilgili temel bilgilerden de haberdar olamayacaktır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de konuyla ilgili olarak *"Hayır; onların âhiret hakkındaki bilgileri yetersiz kalmıştır. Dahası bu hususta şüphe içindedirler. Bunun da ötesinde, onlar âhiretten yana kördürler"* şeklinde buyurulmaktadır.[16] Nûreddîn es-Sâbûnî de *"Allah Teâlâ cennet ve cehennemi yaratmış, bunların birinde dostları için mükâfât, diğerinde de düşmanları için azap hazırlamıştır. İnsan aklı ise bu hadisenin inceliklerine nüfuz etmeye muktedir değildir"* demektedir.[17] Eğer naklî bilgiler olmasaydı bu gibi gaybî konularda belki insan aklı bir şeyler söylerdi. Ama söyledikleri tereddüt içeren varsayımlardan öte geçemezdi.

İnsan aklının kulluk konusunda da durumu çok farklı değildir. İnsan, Yüce Allah'a ibadet etmesi gerektiğini anlayabilir. Fakat bu ibadetlerin nasıl yapılacağını, ne zaman yapılacağını ve ne miktarda yapılacağını aklıyla bulamaz. Dinler peygamberleri aracılığıyla zorunlu ibadetlerin nasıl, ne zaman ve ne kadar yapılacağını muhataplarına açıklamıştır.

Kurân-ı Kerîm'de insanlar arasında sosyal adâletin, hak ve görev anlayışının yerleşmesi ve zulmün kalkması için peygamberlere ihtiyaç olduğuna şöyle işaret edilir: *"Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adâleti yerine getirmeleri için beraberinde kitabı ve mizanı indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah'ın dinine*

[16] Neml 27/66.

[17] Nûreddîn es-Sâbûnî, a.g.e. s.110

ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür."[18] Âyet-i kerîme'de kitap ve peygamberin ardından demirden bahsedilmesini Mevdûdî, Tefhîmu'l Kur'ân isimli eserinde demirin mecâzî anlamına (maddî müeyyide) işaretle şunları söyler: *"Peygamberlerin misyonlarının açıklanmasından hemen sonra demirin indirilmesi zikredilmiş ve 'onda kuvvet ve insanlar için faydalar vardır' denilmiştir. Bu ifade ile siyasî ve askerî kuvvete işaret edilerek, peygamberlerin sadece adâleti tebliğ ile görevlendirilmedikleri ve bunun yanı sıra adâleti fiilen uygulamaya geçirmekle de sorumlu oldukları kastedilmektedir."*[19] Aynı şekilde akıl, haksızlıklar karşısında verilecek cezaları adâletli bir şekilde tespit etme konusunda da yetersiz kalabilir. Bu bakımdan peygamberlerin bir görevi de başlangıcından buyana bütün insan toplumlarında görülen zulmü ortadan kaldırıp adâleti tesis etmektir. İnsan unutkan, doğrudan uzaklaşmaya meyilli ve uyarılmaya muhtaç bir yapıda yaratılmıştır. Ayrıca insanın bu mîzâcı sebebiyle, insanlar arasında zulüm ve ahlaksızlıklar çoğalıp önceden gönderilen peygamberlerin bildirdikleri tevhit akîdesi, ahkâm ve esaslar unutulduğu, yeni yetişen nesiller de yaratılışlarındaki gayeyi bilemeyip ecdâtlarının kötülüklerini taklide koyulduğunda, tekrar tekrar peygamber gönderilmesine ihtiyaç hasıl olduğu bir gerçektir.[20]

Yüce Allah insanı yaratırken, onu yapması gerekenlere sevk eden bir iç güdüyü diğer varlıklara verdiği gibi ona vermemiştir. İnsan yapacaklarına aklıyla karar verir. Hayvanların besin bulma, yuva yapma, yön bulma, yavrularını besleyip

---

[18] Hadîd 57/25.

[19] Ebu'l Al'â Mevdûdî, *Tefhîmu'l Kur'ân*, İkinci Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1991, 6/137.

[20] Muhiddin Bahçeci, *Peygamberlik Ve Peygamberler*, Türdav Basım-Yayım, İstanbul, 1977, s.22.

koruma, kendilerine lider seçme gibi konularda davranışları incelenirse, beyin kapasitelerinin çok üstünde işler yaptıkları rahatlıkla görülecektir. Bu canlılar, yaratıcılarının kendilerine verdiği görevi irade kullanmadan, iç güdüsel olarak yaparlar. İbni Haldûn bu hususa işaretle şunları söyler: "*Filozofların anlattığına göre dilsiz hayvanlarda dahi hüküm ve emre itaat hassası vardır. Arı ve çekirge bu cümleden olup, bunlar kendi içlerinden, yaratılış ve cismi ile kendilerinden temâyüz etmiş olan bir başkana boyun eğerek ve uyarak onun hükmünü dinlerler. Hayvanlardaki bu hususiyet, yaratılıştan ve Tanrının hayvanı buna irşâd etmesiyledir (iç güdü ilham etmesiyledir), fikir ve siyasetten ileri gelmemektedir. Tanrı hayvanları yarattıktan sonra onlara geçinme yollarını gösterdi. (Kur'an*[21] *)*"[22] Görüldüğü gibi düşünüp irade ederek isyan etme, karşı gelme, kâinattaki ahengi bozma, sadece insana özgü bir davranış şeklidir. Bu da insan aklının bazı konularda yetersiz kalmasının bir neticesidir. Bu aklın bir yönlendiriciye muhtaç olduğu muhakkaktır. İnsan diğer varlıklar gibi kendisini doğruya yönlendirecek bir iç güdüye sahip değilken, arzu, şehvet ve ihtiras gibi onu yanlış alanlara sevk edebilecek, menfî bir takım özelliklere sahiptir. Ayrıca insanın nefs adı verilen ve ona daha çok kötülüğü emreden bir yönü de vardır.[23] Kur'ân-ı Kerîm'de bir çok bölümde insanın zaaflarına işaret edilir.[24]

---

[21] Tâhâ 20/50. "Musâ da: Bizim Rabbimiz her şeye hılkatini (varlık özelliğini) veren, sonra da doğru yolu gösterendir, dedi." (قَالَ رَبُّنَا الَّذِیٓ اَعْطٰی کُلَّ شَیْءٍ خَلْقَهٗ ثُمَّ هَدٰی)

[22] Abdurrahman İbnu Muhammed İbnu Haldun Hadramî, *Mukaddime*, (Çev:Zakir Kadiri Ugan), Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, İstanbul, 1990, 1/104.

[23] Yûsuf 12/53; Şems 91/7 - 8

[24] Nisâ 4/28.

karşısında insan nankördür,[25] hırslıdır,[26] âciz bir varlıktır,[27] aceleci, sabır ve tahammül gücü sınırlıdır.[28] Bütün bunlara ilaveten bir de insanın karşısında Kur'an'ın 'Şeytan' adını verdiği, insanın dünya hayatındaki imtihanında önemli bir yere sahip olan, kötülüğü simgeleyen ve kötülüğe çağıran bir varlık vardır. Şeytanın işi insan aklına tuzaklar kurmaktır. Şeytan, Hz. Adem ve Hz. Havva'dan itibaren insanların ayaklarını kaydırmaya onları aldatmaya çalışmaktadır.[29] O'nun en önemli görevi, kötülüğü süsleyip, güzel gösterip insanları aldatmak ve doğru yoldan çıkarmaktır.[30] Kur'ân, Şeytan'ın insanın düşmanı olduğunu şöyle dile getirir: *"Ey iman edenler! Hep birden barışa girin. Sakın Şeytanın peşinden gitmeyin. Çünkü O, apaçık düşmanınızdır."*[31] İnsan bir açıdan akıl ve iradesiyle en üstün varlık olurken, diğer bir açıdan da bütün bu zaaflarıyla ilâhî bir desteğe, bir yol göstericiye ihtiyaç duyar.

İnsanlığın bir peygambere ihtiyaç duyması toplumsal hayatın da bir gereğidir aslında. Sağlıklı bir toplum için sağlıklı toplumsal ilkeler ve erdemli örnek yöneticilere ihtiyaç vardır. Aksi takdirde savaşlar, katliamlar, sömürüler, bozgunculuk, haksızlık ve adaletsizlikler alıp başını gidecektir. Fârâbî, iyilik ve mükemmelliğe çok sayıda insanın bir arada yaşayıp dayanışma içerisinde olduğu

Yüce Allah'ın verdiği nîmet ve imkanlar

[25] Hûd 11/9; İsrâ 17/67, 83; Hacc 22/66; Ankebût 29/65-66; Yâsin 36/77; Gâfir 40/61; Fussilet 41/51, Şûrâ 42/45; Âdiyât 100/6.

[26] Meâric 70/19.

[27] Mâide 5/31.

[28] İsrâ 17/11; Enbiyâ 21/37

[29] Bakara 2/36; A'raf 7/19-23

[30] Neml 27/24; Ankebût 29/38.

[31] Bakara 2/208.

şehirlerde ulaşılabileceğini ifade eder. O erdemli bir toplumu bedene benzetir. Bedende yönetici bir organ, - ki o Fârâbî'ye göre kalptir - ona yakın organlar ve alt gruptaki organlar vardır. Şehirde de âmir, ona yakın olan insanlar ve onların altındaki insanlar vardır. Bu durum en alttaki değersiz insanlara kadar devam eder. Organlarla insanlar arasındaki fark, birisi tabi diğeri iradi varlıklardır. Fârâbî sözü erdemli bir şehirdeki yöneticilerin, sıradan insanlar olamayacağına ancak faal akıl aracılığıyla Allah'tan vahiy alan mükemmel insanların, peygamberlerin olabileceğine getirir. Fârâbî ek olarak erdemli şehrin zıddının, cahil ve fâsık şehirler olduğunu, bu şehirlerin hükümdarlarının da böyle olduğunu belirtir.[32] İbnu Haldûn da insanın toplumda yaşama zorunluluğuna şöyle değinmektedir: "*İçtimai hayat insanlar için bir zarurettir. Filozoflar bunu 'insan tab'an medenidir' (insan tabiatı gereği sosyal bir varlıktır) ibaresiyle anlatırlar. Yani insan için içtimai hayat yaşamak, tabi bir ihtiyaçtır, derler. Filozoflar, kendi ıstılahlarınca, böyle bir arada toplanarak yaşanan yere Medîne (medenilik) adını verirler. Umrânın manası da budur.*"[33] İbnu Haldûn toplumdaki yardımlaşma ve dayanışmanın da üzerinde durur. Her türlü eksiklikten münezzeh olan Yüce Allah insanı gıda maddelerine muhtaç bir şekilde yaratmıştır. İnsan bu maddeleri temin edip yaşayabilmek için de diğer insanlara ihtiyaç duyar. İnsanın tek başına silah yapması da zordur. Bu yüzden gerek yırtıcı hayvanlardan gerekse diğer tehlikelerden kendisini korumakta zorlanır. Bu konuda da diğer insanlarla dayanışma ihtiyacı hisseder. Tek başına yaşamaya kalkışsa hayatı boyunca çeşitli zorluk ve felaketlerle karşılaşır. Nihayetinde bu onun helâkine hatta

---

[32] Ebu Nasr el-Fârâbî, *El-Medînetü'l-Fâzıla*, (Çev:Prof. Dr. Ahmet Arslan), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1990 s.69-82.

[33] İbnu Haldûn, a.g.e. 1/100.

insan neslinin yok olmasına kadar gider. İnsanın diğer insanlara muhtaç olması, insan neslinin bekâsını temin etmektedir ki, bu da Yüce Allah'ın bir hikmetidir. Bu sebepler dolayısıyla İbnu Haldûn'a göre beşer cinsi için toplumsal hayat bir zarurettir. Aksi takdirde insan nesli hayatını devam ettiremez ve Yüce Allah'ın insan aracılığıyla yeryüzünü imar etmesi ve insanın yeryüzünde Yüce Allah'ın halifesi olması söz konusu olamaz. İşte umrândan (medenî hayattan) kastedilenler de bunlardır.[34] Yine İbnu Haldûn, Mukaddime'sinde insan toplumları için devlet ve hükümetin (yöneticinin) dolayısıyla peygamberliğin ve onun getirdiklerinin düzeni sağlamak, düşmanlık ve saldırıları ortadan kaldırmak için bir yasak koyucu olarak zorunlu olduğunu söyler.[35] Bununla birlikte peygamberliğin ispatı konusunda filozofların ve selef âlimlerinin ayrıldıkları noktayı da belirtir. Ona göre filozoflar, peygamberliği aklî delillerle ispat etmeye çalışırlar. Filozoflara göre insanların birlikte yaşamaları tabî bir durumdur. İnsanların birlikte yaşamalarının neticesi olan toplumsal hayatı düzenleyecek bir üst otoritenin, bir kanun koyucunun, bir yöneticinin olması da zaruridir. Bu yöneticiyi de Yüce Allah, diğer insanlarda bulunmayan üstün niteliklere sahip insanlar arasından seçer ve toplum da onun otoritesine razı olur. O üstün özellikleri sebebiyle, itiraz etme hakkı kalmaz. Selef âlimlerine göre ise peygamberlik aklî delillerle değil şer'î yolla, Yüce Allah'ın bildirmesiyle kanıtlanabilir. İbnu Haldûn bu konuda selef âlimlerine katıldığını, filozofların ifadelerinin yetersiz olduğunu belirtir. Bu tercihine kanıt olarak da o dönemde ilahî bir kitaba sahip olmayan Mecûsîlerin, peygamberleri olan Ehl-i Kitap milletlerden daha fazla olduklarını, onların da devletlerinin ve önemli eserlerinin

[34] İbnu Haldun, a.g.e. 1/102-103.

[35] İbnu Haldun, a.g.e. 1/103-104.

olduğunu bununla birlikte Ehl-i Kitap olan milletlerdeki düzenliliğin onların toplumlarında olmadığını ileri sürer.[36]

Görüldüğü gibi inanç, ibadet, ahlak, insan aklının yapısı, insanın yapısından kaynaklanan zaaflar, insanın psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçları bakımından bütün toplumlar için peygamberlik oldukça önemli ve gerekli bir kurumdur. Tabi ki bunu en iyi bilen evreni, dünyayı ve insanı yaratan ve dolayısıyla en iyi tanıyan Yüce Allah'tır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de *"Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız"* buyurmaktadır.[37] İnsanı bu derece iyi tanıyan bir varlığın, onu yaratıp dünyada rehbersiz bir şekilde tek başına bırakması elbette düşünülemez. Yüce Allah ilahî kitaplar ve peygamberler aracılığıyla insanlara yardımcı olmuş, onlara kendilerini niçin yaratıp dünyaya gönderdiğini açıklamış[38] ve dünya hayatında takip etmeleri gereken ana yolu göstermiştir.[39] Kur'ân-ı Kerîm'e göre peygamberlik insanlık tarihiyle birlikte başlayan ve bütün toplumlar için geçerli olan bir vakıadır. Kur'ân-ı Kerîm'de "*Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman, aralarında adâletle hükmedilir ve onlara asla zulmedilmez.*" (وَلِـكُلِّ أُمَّـةٍ رَسُولٌ

[36] İbnu Haldun, a.g.e. 1/104-106.

[37] Kâf 50/16.

[38] Mülk 67/2; Zâriyât 51/56.

[39] Şuarâ 26/78-80.

(فَاِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

buyrulmaktadır.[40] Hadis-i şeriflerde de insan topluluklarına tam yüz yirmi dört bin peygamberin gönderildiği belirtilir.[41] Yine bir çok ayette bu konuya şöyle temas edilir: "*Andolsun ki biz, 'Allah'a kulluk edin ve Tağut'tan sakının' diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur!*"[42] (وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَ ةُ فَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ) "*Kâfirler diyorlar ki: O'na Rabbinden bir mucize indirilseydi ya! (Halbuki) sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir rehberi vardır.*"[43] (وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّه ۚ اِنَّمَا اَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ) "*Daha önceki milletlere nice peygamberler göndermiştik.*"[44] (وَكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْ نَبِىٍّ فِى الْاَوَّلِينَ) "*İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi. Ancak kendilerine kitap verilenler, apaçık deliller*

---

[40] Yûnus 10/47.

[41] Ahmed İbnu Hanbel, *Müsned* (El-Mevsûatu's-Sunnetu El-Kutubu's-Sittetu Ve Şurûhuhâ) Çağrı Yayınları - Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992, 5/265-266; Ayrıca bkz: Nâsıruddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl Ve Esrâru't-Te'vîl*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1988, 1/115-116.

[42] Nahl 16/36.

[43] Ra'd 13/7.

[44] Zuhruf 43/6.

geldikten sonra, aralarındaki kıskançlıktan ötürü dinde anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah iman edenlere, üzerlerinde ihtilafa düştükleri gerçeği izniyle gösterdi. Allah dilediğini doğru yola iletir."[45] (كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيْمَا اخْتَلَفُوا فِيْهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيْهِ اِلَّا الَّذِيْنَ أُوتُوْهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيْهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِهِ ۗ وَاللّٰهُ يَهْدِىْ مَنْ يَشَاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيْمٍ)

Bu Kur'ân âyetlerinin ortak özelliği her dönemde insanlara uyarıcı (münzir), müjdeleyici (mübeşşir) ve yol gösterici (hâdî) olarak nebîler ve resûller[46] gönderildiğini ifade etmeleridir. Yine peygamberlik sadece bir millete özgü kurum da değildir. Peygamberlik umumidir ve bütün insanlığa yöneliktir. Zaten bunun aksini düşünmek mümkün değildir. Çünkü peygamberleri kendisinin elçileri olarak gönderen Yüce Allah 'âlemlerin' 'doğunun ve batının' 'göklerin, yerin, ikisinin arasındakilerin ve arşın', 'her şeyin' Rabbidir.[47] Bu mânâda peygamberlik konusunda da insan toplulukları arasında ayrım yapması düşünülemez. Özetle söylemek gerekirse Yüce Allah'ın bütün yaptıklarında olduğu gibi peygamberlik konusu da bir hikmete matuftur. Bütün insan topluluklarına her dönemde peygamberler gönderilmesinin temel sebebi de, gerçekten insanlığın fıtratından kaynaklanan sebeplerle bu yol gösterici elçilere ihtiyacının olmasıdır.

---

[45] Bakara 2/213.

[46] Kur'ân'ın Yüce Allah'ın elçileri olan peygamberler için kullandığı iki temel kavram, nebî (↑ϑ□□A) ve resûl (□∞ιϕ□A) kavramlarıdır.

[47] Fatiha 1/1; En'am 6/164; Mu'minûn 23/86; Şuarâ 26/109; Saffât 37/5; Müzzemmil 73/9.

G) İSLÂM ÖNCESİNDE, YAHÛDİLİKTE VE HIRİSTİYANLIKTA PEYGAMBERLİK

1-İslam Öncesinde Peygamberlik

Peygamberliğin gerekliliği ister filozofların belirttiği gibi aklî delillerle kanıtlansın, isterse selef âlimlerinin belirttiği gibi Yüce Allah'ın bildirmesiyle (tevkîfen) kanıtlansın, her iki durumda da muhakkak olan bir şey varsa, peygamberliğin bütün toplumlar için bir zaruret olduğudur. Filozof ve selef âlimlerinin birleşmiş oldukları önemli nokta da işte bu noktadır.

İslâm öncesi Arap toplumunda peygamberlik kavramını yerli yerince değerlendirebilmek için, önce Arap Yarımadası'ndaki dini tasavvurlara ana hatlarıyla bir göz atmak yerinde olacaktır. Bu göz atma bize, insanlara dini öğreten bir peygamber olmadığı zaman, toplumların ne halleri düşebileceklerini ve bu boşluğun doldurulması için ortaya çıkan yanlış yönelişleri gösterecektir.

Tarihçiler İslâm'ın ortaya çıktığı döneme kadar varlıklarını koruyan Bakiye Araplarını incelerken genelde ikiye ayırarak Güney ve Kuzey bölgesi (Kahtânîler - Adnânîler) şeklinde ele almışlardır.[48] Hicaz Bölgesi de Kuzey çerçevesi içerisindedir.[49] Fakat özellikleri itibariyle Kuzeyli Araplarla Güneyli Arapları birbirinden ayırmak oldukça zordur, iki kesim de birbirine benzer.[50] Neşet Çağatay yazıtlara atıfta bulunarak, eskiden Güney Arabistanlıların dinlerinin bâriz bir surette aya, güneşe ve yıldızlara tapma olduğunu söyler. Bunlar arasında erkek bir tanrı olan aya tapmanın, dişi tanrı sayılan güneşe tapmadan daha üstün olduğunu belirtir.[51]

---

[48] Şemseddin Günaltay, *İslam Öncesi Araplar Ve Dinleri*, (Sad: M. Mahfuz Söylemez - Mustafa Hizmetli) Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1997, s. 39, s. 63; Neşet Çağatay, *İslam Öncesi Arap Tarihi Ve Câhiliye Çağı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 1, s.11

[49] Günaltay, s. 39.

[50] Çağatay, s. 1

[51] Çağatay, a.g.e. s.36.

Çağatay Güney Arabistan tarihinin son devirlerini temsil eden Himyerilerde miladın altıncı yüzyılı başlarında evvela Yahûdi dininin, ondan biraz sonra da Hristiyanlığın rağbet bulduğunu, mîlâdi 630 yılına doğru da Güney ve Yemen Halkı'nın Müslüman olduğunu söyler.[52] Çağatay Yemenlilerle ilgili olarak kutsal şahsiyetler konusunda ve dolaylı olarak peygamberlik çerçevesiyle ilgili olarak şu ifadelere yer verir*: "Yemenliler bazen ölmüş hükümdarlara da taparlardı. Yemenliler, milletin kral soyundan olduğuna, kral veya hükümdarında tanrıların ilk oğlu olduğuna inanırlardı. Herhalde bu inançtan dolayı olacak çoğu yazıtlarda (tanrı-hükümdar ve millet) ibaresi görülür."*[53] Çağatay, Kuzey Arabistanlılardan Hîrelilerin çok tanrılı puta tapıcı olduklarını, El-Uzza adlı putlarının ünlü olduğunu ve miladi beşinci yüzyıldan itibaren de Hristiyanlığın görüldüğünü ifade eder.[54] Şemseddin Günaltay da Kuzey Araplarının dininden bahsederken tüm ilkel toplumlarda olduğu gibi totemizm, animizm ve fetişizm gibi aşamalardan geçilerek putperestliğe ulaşıldığına dair derin izlerin bulunduğunu iddia eder.[55] Muhammed Hamidullah da İslam öncesinde Yarımada'da ekseriyeti Putperestler, Fetişistler ve Animistlerin teşkil ettiğini belirtir.[56]

Tabi ki bu topraklar yüzyıllar boyunca sürekli putperestlik, totemizm, animizm ve fetişizm karanlıklarında kalmış değildir. İslam'dan önce Arap Yarımadasında gerçek peygamberler de gönderilmiştir. Bu peygamberler Arab-ı

---

[52] Çağatay, a.g.e. s. 37-38

[53] Çağatay, a.g.e. s. 37.

[54] Çağatay, a.g.e. s. 74-75.

[55] Günaltay, a.g.e. s.63.

[56] Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, (Çeviren: Prof. Dr. Salih Tuğ), İrfan Yayınevi, İstanbul, 1980. 1/646.

Arîbe[57] döneminde bu toprakları aydınlatmışlardı. Ama bu aydınlıklar mâzîye gömülen, eski çağların kalıntıları arasında ancak güçlü bir şimşek ışığı kadar devam etmiş, müjdecilerin ölümüyle tekrar sönmüş, geniş ve büyük çölleri yine ağır karanlıklar kaplamıştır.[58] Hz. Hûd, Hz. Salih ve Hz. Şuayb İslâm'dan önce Arabistan bölgesine gönderilen peygamberlerdir.

Hz. Hûd'un soyu Nuh Peygambere kadar uzanır.[59] Hûd Peygamber Yüce Allah tarafından Âd Kavmi'ne (Birinci Âd) peygamber olarak gönderilmiştir.[60] Âd Kavmi, Arab-ı Arîbe'dendir.[61] Âd Kavminin yaşadığı bölge Hadramevt'e ve Yemen'e kadar uzanan bölgedir.[62] Âd Kavmi putlara tapıyordu.[63] Hz. Hûd, kavmini Allah'a ibadete ve O'nun ilahlığını tanımaya çağırmıştır.[64] Fakat onlar atalarının

---

[57] Arab-ı Arîbe: Kahtânîlerden önce yaşamış, yok olmuş ve tarihleri kalmamış Araplardır. En eski Araplar da denilebilir. Âd, Semûd, Cürhüm, Tasm, Cedis, Ümeym, Meyden, Imlak, Ubeyl, Câsim ve Kahtân oğulları gibi bir çok kabile Arab-ı Arîbe'dendir. (Bkz: Sabri Hizmetli, *İslam Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat fakültesi Yayınları, Ankara, 1991, s.54-55; Mustafa Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2005, 1/118.)

[58] Günaltay, a.g.e. s. 73.

[59] Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Milletler Ve Hükümdarlar Tarihi*, (Çeviren: Zâkir Kâdirî Ugan - Ahmet Temir), İstanbul, 1991, 1/268; Ayrıca bkz: Mustafa Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi* 1/117.

[60] A'râf 7/65; Hûd 11/50.

[61] et-Taberî, 1/268 ve 284; Köksal, 1/118.

[62] et-Taberî, a.g.e. 1/269; Köksal, a.g.e. 1/118.

[63] et-Taberî, a.g.e. 1/285; Köksal, a.g.e. 1/118; Ahmed Cevdet, *Kısas-ı Enbiya Ve Tevarih-i Hulefa* (Haz:Mahir İz), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, 1/4.

[64] A'râf 7/65; Hûd 11/50.

dininde ve Allah'ın dışındaki tanrılarında ısrar etmişlerdir.[65] Neticede inkarcı Âd Kavmi Yüce Allah tarafından ortadan kaldırılmış,[66] Hz. Hûd ve O'na iman edenler kurtarılmıştır.[67] Hûd Peygamber, kavminin helakinden sonra kendisine iman edenlerle birlikte Mekke'ye gitmiş, geri kalan ömrünü orada geçirmiş ve orada vefat etmiştir.[68] Kur'an, genel peygamberlik nitelikleriyle ilgili olarak Hz. Hûd'un Âd Kavmi'nin bir üyesi olduğunu,[69] görevinin Allah'ın vahyini tebliğ olduğunu,[70]onları uyarmak için gönderildiğini,[71] güvenilir bir öğütçü özelliği taşıdığını[72] hatırlatmaktadır.

Hz. Salih'in soyu da Hz. Hûd gibi Hz. Nuh'a kadar uzanır.[73] Salih Peygamber ikinci Âd da denilen Semûd Kavmine gönderilmiştir.[74] Semûd Kavmi, Âd Kavmi'nden sonra ortaya çıkmıştır.[75] Semûd Kavmi de Arab-ı Arîbe'dendir.[76] Semûd Kavmi'nin yaşadığı bölge Hicaz ile Şam arasında Vadi'l-kura'daki Hicr adı verilen bölgedir.[77] Semûd Kavmi hak yoldan sapıp, aşırı gidip putlara tapmaya ve

---

[65] A'râf 7/70; Hûd 11/53

[66] Ahkâf 46/24,25; Hâkka 69/6-7; et-Taberî, a.g.e. 1/ 285-3001.

[67] A'râf 7/72; Hûd 11/58; et-Taberî, a.g.e. 1/ 299.

[68] Köksal, a.g.e. 1/122.

[69] A'râf 7/65, Hûd 11/50.

[70] A'râf 7/62,68; Hûd 11/57

[71] A'râf 7/63,69,

[72] A'râf 7/68,

[73] et-Taberî, a.g.e. 1/301; Köksal, a.g.e. 1/125.

[74] Köksal, a.g.e. 1/125.

[75] A'râf 7/74; Ahmed Cevdet, 1/4; Köksal, a.g.e. 1/126.

[76] et-Taberî, a.g.e. 1/268 ve 284; Köksal, a.g.e. 1/125.

[77]Hicr 15/80; et-Taberî, a.g.e. 1/302; Köksal, a.g.e. 1/126; Ahmed Cevdet, a.g.e. 1/4.

azgınlık yapmaya başladılar.[78] Bunun üzerine Yüce Allah da onlara kendi içlerinden Hz. Salih'i peygamber olarak gönderdi.[79] Hz. Salih'in kendilerine deve mucizesini göstermesine rağmen[80] Semûd Halkı O'nu küfür ve inkârla karşıladı.[81] Bunun üzerine Yüce Allah da onları korkunç bir ses ve sarsıntıyla helâk etti.[82] Hz. Salih ve O'nunla birlikte iman edenler Yüce Allah'ın rahmetiyle kurtarıldılar.[83] Kur'ân-ı Kerîm, genel peygamberlik nitelikleriyle ilgili olarak Hz. Salih'in Semûd kavminin içerisinden olduğunu,[84] emânet (güvenilirlik) sıfatını taşıyan bir elçi olduğunu,[85] onlara mucize gösterdiğini,[86] görevinin Allah'ın vahyini tebliğ ve öğüt verme olduğunu[87] belirtmektedir.

Şuayb Peygamberin soyu ile ilgili ensâb âlimlerinden muhtelif bilgiler gelmekle birlikte Hz. İbrahim'in soyundan geldiği yada Hz. İbrahim'e iman eden birinin soyundan geldiği ifade edilir.[88] Hz. Şuayb Suriye - Hicaz demir yolu üzerindeki Tebük ile Kızıldeniz arasında Akabe Körfezi'ne kadar uzanan bölgede yaşayan[89] Medyen ve Eyke halkına peygamber olarak gönderilmiştir.[90] Onlar Şuayb

---

[78] Köksal, a.g.e. 1/126, 127; Ahmed Cevdet, a.g.e. 1/ 4.

[79] A'râf 7/73; Hûd 11/61; Neml 27/45.

[80] A'râf 7/73; Hûd 11/64; Hicr 15/81; Şuarâ 26/154-155.

[81] A'râf 7/76, Hûd 11/68, Hicr 15/81.

[82] A'râf 7/78; Hûd 11/67; Hicr 15/83; Neml 27/51; Şuarâ 26/158; Taberi, a.g.e. 1/308, 310.

[83] Hûd 11/66; Neml 27/53.

[84] A'râf 7/73; Hûd 11/61; Şuarâ 26/142; Neml 27/45.

[85] Şuarâ 26/143.

[86] A'râf 7/73; Hûd 11/64; Hicr 15/81; Şuarâ 26/154-155

[87] A'râf 7/79.

[88] et-Taberi a.g.e. 2/453; 454; Köksal, a.g.e. 1/327; Ahmed Cevdet, a.g.e. 1/17.

[89] Günaltay, a.g.e. s. 75.

peygamberin uyarılarını dikkate almamışlar ve onu eski dinine dönmezse memleketlerinden çıkarmayla tehdit etmişlerdir.[91] Bunun üzerine çok aşırı bir sıcağın ardından[92] korkunç bir gürültü ve şiddetli bir deprem ile ortadan kaldırılmışlardır.[93] Hz. Şuayb ve O'na iman edenler kurtulmuştur.[94] Kur'an-ı Kerîm, bütün peygamberlerde bulunan özelliklerle ilgili olarak Hz. Şuayb'in kavminin içerisinden biri olduğunu,[95] onları güzel sözle uyarıp öğüt verdiğini,[96] güvenilir bir elçi olduğunu,[97] peygamberliğin insanlardan bir ücret (karşılık) beklemeyen bir görev olduğunu,[98] belirtmektedir.

İslâm'dan önce Araplar denildiği zaman tabî ki ilk akla gelen kavram câhiliye kavramıdır. Bu yüzden tarihteki yeri itibariyle Câhiliye Dönemi ve câhiliye kavramı hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz. Genel bir ifadeyle İslâm'ın zuhurundan önce Arabistan halkının yaşadığı çağa 'Câhiliye Çağı' adı verilir. Neşet Çağatay Câhiliye Dönemi'ni iki bölüme ayırarak şu bilgileri vermektedir. "*Hz Peygamberin İslam Dini'ni halka bildirme ve yayma görevi ile görevlendirilmesinden önceki zamanda yaşayan Arapların durumunu ifade eden "Câhiliye Çağı" iki bölüme ayrılır; İlk Câhiliye Çağı, Son Câhiliye Çağı. İlk*

---

[90] A'râf 7/85; Hûd 11/85; Şuarâ 26/176; Ankebût 29/36; Et-Taberi a.g.e. 2/455; 457; Köksal, a.g.e. 1/328; Ahmed Cevdet, a.g.e. 1/17.

[91] A'râf 7/88,

[92] Ahmed Cevdet, a.g.e. 1/17; Köksal, a.g.e. 1/329-330; Et-Taberi a.g.e. 2/ 456-459.

[93] A'râf 7/91; Hûd 11/94; Ankebût 29/37.

[94] Hûd 11/94.

[95] A'râf 7/85; Hûd 11/84; Ankebût 29/36.

[96] A'râf 7/93; A'râf 7/85-93; Hûd 11/84-95; Şuarâ 26/181-184; Köksal, a.g.e. 1/329.

[97] Şuarâ 26/178,

[98]Şuarâ 26/180

Câhiliye Çağı, XIX. Yüzyıl'ın sonlarında Batılı Bilginler tarafından Arabistan Yarımadası'nda yapılan kazılar sonunda çıkarılan yazıtlardan ve ele geçirilen diğer eserlerden önce tamamıyla mechuliyet içinde idi. Ancak XIX. Yüzyıl'ın sonlarıyla XX. Yüzyıl'ın başlarında bu devir biraz aydınlanmıştır. İslâmiyet'in doğuşundan az önceki çağa yani, miladi V. Yüzyıl'dan, Hz. Muhammed'in İslâm Dini'ni tebliğ edişine kadar geçen zamana İkinci Câhiliye Devri denir."[99] Câhiliye Döneminde Arapların dini şöyle özetlenebilir: Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail'in peygamberliğinde uzun zaman geçince Araplar giderek sapıtıp putlara tapar oldular ve İslam'ın ortaya çıkışına kadar durum böyle devam etti.[100] Şunu da ilave etmek gerekir ki; Araplar Hz. İbrahim'in ve Hz. İsmail'in dinini unutup putlara tapmakla beraber Allah'a da inanıyor ve ibadet ediyorlardı.[101] Yine İslam öncesi dönemde kendilerine 'hanif' denilen kişilerin mevcudiyeti tarihi bir vakıadır.[102] Ancak onların hangi inanca mensup oldukları konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.[103] İslâm'dan önce Arap Yarımadası'nda Yahûdiler de mevcuttu.[104] Yahûdilik dışarıdan Arabistan'a giren dinlerin en eskisi ve en önemlisiydi.[105] Hıristiyanlık ise özellikle

[99] Çağatay a.g.e. s. 98-99.

[100] Çağatay, a.g.e. s. 103.

[101] Mu'minûn 23/84-89; Ankebût 29/63; Zümer 39/8; Yûsuf 12/106; Neşet Çağatay, a.g.e. s. 104-105.

[102] Şaban Kuzgun, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "*Hanif*" Maddesi, 16/37

[103] Günaltay, a.g.e. s. 83; Kuzgun, D.İ.A. "*Hanif*" md. 16/37.

[104] Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 1/552, Günaltay, a.g.e. s. 86-89.

[105] Günaltay, a.g.e. s. 86,

Mekke'de pek nadirdi.[106] İslâm öncesi Arabistan'da Mecûsiler, Sâbîler ve Allahsız Materyalistlerden de bahsedilir.[107]

Bütün Arap Yarımadası'nda ve Hicaz bölgesinde İslâm'dan önce Araplar uçsuz bucaksız çöllerin, dağların, pınar başlarının, kaya diplerinin cinlerle ve ruhlarla dolu olduğuna da inanıyorlar, seyahatlerinde bu varlıklara sığınıyorlardı.[108] Bu inanç, İslâm'dan önce Araplarda bir takım insanların dini açıdan üstünlük, ayrıcalık, liderlik ve karizma gibi vasıflara sahip olduklarını bize göstermektedir. İslâm'dan önce Arabistan'da tabiatüstü güçlerden - özellikle cinlerden - yardım gördüğüne inanılan insanların toplumda da yaptırım güçleri olduğu biliniyordu. Bu insanlar daha çok kâhin ve şair olarak adlandırılıyordu. Ayrıca Araplar, tabiat üstü güce sahip olan şairin öyle bir silah olduğuna inanırlardı ki, bir hasma yöneltildiği zaman sert hicivlerle o hasmı yalnız utandırmakla kalmaz, doğrudan doğruya onun iş görme gücünü de felce uğratırdı.[109] Yani şairlerin güzel söz söyleme özelliği ve tabiatüstü güçlere sahip olduğuna inanılması sebebiyle İslâm öncesi Arap toplumunda merkezi bir konumda olduklarını söylemek herhalde yanlış olmayacaktır.

Kâhinler de Araplar arsında gâipten haber veren insanlar olarak kabul edilirlerdi. Kehânetle birlikte kullanılan bir de arâfet kavramı vardı. Çağatay bu iki kelimenin aslında aynı anlama geldiğini, fakat bazılarının kehânetin geçmişteki olaylara, arâfetin ise gelecekteki olaylara ait bilgi verme terimleri olduğuna kani olduklarını belirtir. Bu terimler hangi anlama gelirse gelsinler, ortak manalarının

---

[106] Hamidullah, 1/616.

[107] Hamidullah, 1/646.

[108] Çağatay, a.g.e. s. 103; Günaltay, a.g.e. s. 66.

[109] Çağatay, a.g.e. s. 149-150.

gaipten haber verme olduğunu da ilave eder.[110] Çağatay bu konuda şunları da söyler: "*Câhiliye Çağında Araplar, kahinlerin her şeye kâdir olduklarına inandıklarından her işte onlara baş vururlardı. Aralarında çıkan anlaşmazlıklarda onların aracılığına ve verecekleri kararlara önem verirler, hasta oldukları zaman tavsiyelerine uyarlardı. Bunlardan başka içinden çıkamadıkları konularda onların fikirlerini sorarlar, düş gördüklerinde onlara yordururlar, gelecekte başlarına ne geleceğini onlardan öğrenmek isterlerdi.Bu bakımdan kâhinler, Babillilerde, Fenikelilerde, Eski Mısırlılarda ve başka bütün uluslarda nasıl bir mevkie sahip idiyseler Câhiliye Çağı Araplarında da ilim, felsefe, tabâbet, hakimlik gibi işlerle meşgul olan sınıfı ve din adamları sınıfını yani bu alanlarda uğraşma imtiyazını ellerinde bulunduran rûhâni başkanları teşkil ediyorlardı. Daha önce de kaydettiğimiz gibi kehânet Araplara dışardan komşu uluslar yoluyla gelmiş ulûm-u dâhiledendir.*"[111]

Araplar, kahinlerin her şeyi bildiklerine ve bu bilgileri onlara ruhların öğrettiğine inandıklarından Câhiliye Çağı Araplarından Allah'a inananlar, kâhinlerin gayba ait bilgileri meleklerden öğrenerek açıkladıklarını kabul ederlerdi. Putperestler ise putların içindeki cinlerin gökte olup biteni kâhinlere haber verdiğini kabul ederlerdi. Kâhinler hastaları okuyup üfleyerek afsunlarlardı, müşkül işlerde iplere düğüm atıp üfürürlerdi, iki davacı arasında kura okları çekerek hakemlik yaparlardı.[112] Yine kâhinlerin gaybî bilgiler vermesiyle ilgili olarak İbnu Hişam da İbnu İshak'tan nakille Arap Kâhinlerin, Allah'ın Resûlü'nün gelmesinin

[110] Çağatay, a.g.e. s. 144; Râğıp el-Isfehânî, *Müfredâtu Elfâzı'l-Kur'ân*, Dâru'l-kalem, Dımeşk, 1992, s. 728.

[111] Çağatay, a.g.e. s. 144.

[112] Çağatay, a.g.e. s. 144-145.

yaklaşmasıyla ilgili haberleri, gökte olup bitenleri gizlice dinleyen cinler ve şeytanlardan aldıklarını söyler. Kâhinlerin söylediklerinin daha sonra gerçekleştiğini de ilave eder. Çünkü o zaman cinler ve şeytanlar yıldızlarla taşlanmak suretiyle gökten kovulmuyorlardı. Allah'ın Resulünün gelmesi yaklaşınca şeytanlar ve cinler men edilmişler ve yıldızlarla taşlanmışlardır.[113] Kur'ân-ı Kerîm'de de Cin Sûresi'nin ilk âyetlerinde insanlardan bazı kimselerin, cinlerden bazı kimselere sığınarak taşkınlıklarını arttırdıkları, cinlerin semâdan daha önce haber aldıkları fakat artık bu konuda engellendikleri, hiçbir şekilde buna muvaffak olamadıkları, Allah'ı aciz bırakamayacaklarına, O'nun elinden kurtulamayacaklarına kâni oldukları, Kur'ân'ı dinleyip imân ettikleri ve hatalarını anladıkları anlatılmaktadır.[114] Yine İbnu Hişam, İbnu İshak'tan nakille Yüce Allah'ın varlıklar hakkındaki kararları konusunda meleklerin dualarını ve konuşmalarını kuruntulu ve değişik şekilde işiten şeytanların bunları bazen doğru bazen de yanlış bir şekilde kâhinlere onların da aynı şekilde diğer insanlara anlattıklarını, ancak Yüce Allah'ın kuyruklu yıldızlarla şeytanları men edip kâhinliği ortadan kaldırdığını belirtir.[115] İbnu Hişam Câhiliye Devrinde kahinlik yapan Gaytele ismindeki bir kadının Bedir ve Uhud Savaşı hakkında bilgi verdiğini ve savaşlardan sonra söylediklerinin doğru olduğunun anlaşıldığını,[116] Yemenli başka bir Câhiliye Dönemi kâhinin Hz. Peygamberin gelişiyle ilgili bilgi verdiğini söyler.[117] Ayrıca İbnu Hişam, Hz. Ömer'in Câhiliye Devrinde kâhinlik

---

[113] Cemaleddîn Abdülmelik İbnu Hişam, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyyi, Beyrut, 1936, 1/126-127

[114] Cin 72/1-15.

[115] İbnu Hişam, a.g.e. 1/128-129.

[116] İbnu Hişam, a.g.e. 1/129.

[117] İbnu Hişam, a.g.e. 1/130.

yapan birisiyle diyalogunu nakleder ve Câhiliye Devrinde kahinlik yapan kişinin, İslâmiyet'ten yaklaşık bir ay önce cin habercilerin artık sustuklarını, kendilerine haber getirmediklerini söylediğini de belirtir.[118]

Bunlardan hareketle denilebilir ki; İslâm öncesi Arap toplumunda kehânet bilgi kaynakları arasındadır. İnsanlar temel konularda özellikle de gelecekle ilgili konularda bilgi edinmek istedikleri zaman kâhinlere baş vuruyorlardı. Bu da onların hem dînî hem de toplumsal açıdan merkezi bir konumda olmalarını sağlıyordu. Dolayısıyla kahinlerin üstlendikleri rol - ki şairlerin toplumdaki konumu da buna benzer - bazı açılardan peygamberlerinkine benziyordu. Yada dînî liderlerin olmadığı toplumlarda toplum kendisine bu rolü üstlenecek birilerini üretiyordu. Temel dînî konularda ve önemli toplumsal olaylarda, toplumlar her zaman fikrine müracaât edecek bir otoriteye ihtiyaç duymuşlardır. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta da kâhinler ve şairlerle peygamberlerin konumun tamamen farklı olduğudur. Peygamberlerin referansı bellidir. Getirdiklerini sadece ve sadece Yüce Allah'a atfederler. Kehânetle ya da gelecekten haber verme gibi işlerle uğraşmazlar. Toplumu sağlıklı bir yapıya kavuşturmak için, sağlam ilkeler vazederler. Ayrıca Hz. Muhammed (s. a. v.)'de olduğu gibi Yüce Allah'tan getirdikleri bu ilkelerin veya bunların benzerlerinin hiçbir beşer tarafından vazedilemeyeceği konusunda da açıktan meydan okurlar.[119] Bu bağlamda kehânet ve şairliği asla peygamberlikle bir tutmak mümkün değildir. Bir benzetmede bulunmak gerekirse; bu kavramların karşılaştırılmasını, Allah katından gelen inançlar (din) ile bâtıl inançlar arasındaki mukâyeseye benzetebiliriz. Nitekim gerçek din ortaya çıktığı zaman bütün bâtıl

[118] İbnu Hişam, a.g.e. 1/130.

[119] İsrâ 17/88.

inançlar ortadan kalkar. Aslında gerçeğini arayan insan fıtratı, gerçeğini bulamadığı için taklidine iltifat etmiştir.

2-Yahûdilikte Peygamberlik

Gerek Yahûdilikte gerekse Hıristiyanlıkta İslâm ile birebir örtüşmese de - ki geçirdikleri tarihî süreç itibariyle örtüşmesi zaten düşünülemez - peygamberlik inancı bir vakıadır.

Yahûdilikle ilgili olarak öncelikle belirtilmesi gereken İsrâiloğulları'nda tanrı elçiliği hizmetinde bulunduğunu iddia eden iki grubun râhipler ve nebîler olduğudur.[120] Bu iki grup vahiy aldıklarını iddia ederler ve halka nasihatte bulunurlar birbirleriyle çekişirlerdi.[121] Nebîler dini ve dünyevi merasimlere ve geleneklere uzak yaşarlar, ma'bed ve kurban işleriyle ilgilenmezlerdi. Onları tayin eden kimse olmadığı gibi uydukları kurallar da yoktu. Görevleri insanların hatalarını söylemek ve onları uyarmaktı.[122] Râhipler Hz. Yakup'un oğullarından olan Levi Sülalesi'nden olmalıydı. Dini ayin ve gelenekleri bilmeleri gerekirdi. Yazı yazabilirler Tevrat naslarını sadece onlar yorumlayabilirlerdi. Kurbanları onlar kesmeliydi. Vergilerden muaftılar. Şer'i kanunları çıkaran bir meclisleri vardı, halka fetvâ verirlerdi. Teşkilatlarının başı baş haham (baş râhip) idi. Hârun ve oğlu ilk baş râhip sayılırdı. baş râhip devletin başında da bulunurdu.[123]

---

[120] Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Otağ Yayınevi, İstanbul, 1983, s. 203.

[121] Sarıkçıoğlu, a.g.e. s. 203.

[122] Sarıkçıoğlu, a.g.e. s. 203.

[123] Sarıkçıoğlu, a.g.e. s. 203.

Kur'ân-ı Kerîm'deki peygamberlik anlayışı ile Tevrat'taki peygamberlik anlayışı arasında önemli farklılıkların olduğunu görmemek mümkün değildir. Kur'ân-ı Kerîm'in ve dolayısıyla Yüce Allah'ın hiçbir peygamber için dile getirmediği, zaten onlara da asla yakışmayacak bazı olaylar anlatılmaktadır ki, bunlar apaçık birer iftirâdan başka bir şey değildir. Dolayısıyla Tevrat'taki bazı bölümler, peygamberler hakkında değil, aksine Tevrat'ın kendi hakkında çok önemli şüpheleri gündeme getirmektedir. Bahsedilen bu olayların Kur'ân-ı Kerîm'de yer alması kesinlikle söz konusu değildir. Bunlardan bir kısmına örnek vermek istiyoruz. Tevrat'ın Tekvin Bölümü'nde Dokuzuncu Bab'ın sonunda Hz. Nuh ile ilgili şu ifadelere rastlanmaktadır: "*Ve Nuh Çiftçi olmaya başladı, ve bir bağ dikti; ve şaraptan içip sarhoş oldu; ve çadırının içinde çıplak oldu. Ve Kenânın atası olan Ham, babasının çıplaklığını gördü, ve dışarıda iki kardeşine söyledi. Ve Sam ile Yafes bir esvap alıp onu kendi iki omuzları üzerine koydular, ve geri geri gidip babalarının çıplaklığını örttüler; ve yüzleri geri olup babalarının çıplaklığını görmediler. Ve Nuh şarabından ayıldı ve küçük oğlunun kendisine yaptığını anladı. Ve dedi: Kenân lanetli olsun, Kardeşlerine kullar kulu olacaktır. Ve dedi Sam'ın Allah' Rab mübarek olsun, Ve Kenân ona kul olsun. Allah Yafes'e genişlik versin, Ve Sam'ın çadırlarında otursun; ve Kenân ona kul olsun.*"[124]

Tevrat'taki bu ifadelerden peygamberlerin içki içip sarhoş olup uygunsuz davranışlarda bulunabilecekleri sonucunu çıkarmak mümkündür. Böyle bir durumun Kur'ân-ı Kerîm'deki peygamberlik çerçevesiyle örtüşmesi hiçbir biçimde örtüşmesi imkan dahilinde değildir.

---

[124] *Kitab-ı Mukaddes, Eski Ve Yeni Ahit*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1988,Eski Ahit, Tekvin, IX/20 - 27, s. 8.

Tekvin Ondokuzuncu Bab'ın son bölümünde Hz. Lût ile ilgili öyle olaylar anlatılmaktadır ki, buradaki durum Hz. Nuh ile ilgili durumdan çok daha vahim görünmektedir. Bu bölümdeki ifadelere göre Hz. Lût'un kavminin helakinden sonra[125] iki kızı babaları Hz. Lût'un zürriyetinin devam etmesi için ona şarap içirmişler, sarhoş olmasını sağlamışlar güya onunla birlikte olmuşlar ve ikisinin de babalarından birer erkek çocuğu olmuştur. Böylece Hz. Lût'un zürriyeti devam etmiştir.[126] Kur'ân-ı Kerîm'in Lût peygambere yapılan bu iftiraları kabul etmesi mümkün değildir. Kur'ân'da Hz. Lût'un da adı anılarak Yüce Allah'ın peygamberlere hidayet verdiği, onların âlemlere üstün kılındığı, kendilerine kitap ve hikmet verildiği belirtilir.[127] Yine Kur'ân, Hz. Lût için "*Onu rahmetimize kabul ettik; çünkü o, Sâlihlerden idi.*"[128] ifadesini kullanır. Bir peygamberle ilgili Tevrat'ta yer alan bu ifadeler, aslında Tevrat'ın Yüce Allah'ın katından geldiği şekliyle kalmadığı, değişik aşamalar geçirdiği konusunda, bize açık deliller sunmaktadır.

Tevrat'ta Hz. Dâvûd ile ilgili de bir peygambere yakışmayacak bilgiler bulunmaktadır. Ancak burada Yahudilerin Hz. Dâvûd'u peygamber değil kral kabul ettiklerini, bununla beraber vahiy alan bir kral olarak kabul ettiklerini de belirtmek gerekmektedir.[129] II.Samuel'de anlatıldığına göre Hz. Dâvûd Bat-şeba isminde bir kadını görüp beğenmiş sonra onun hakkında bilgi edinmiştir. Sonra ulaklarla onu

---

[125] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Tekvin, XIX/12 - 28, s. 16-17.

[126] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Tekvin, XIX/30 - 37, s. 17.

[127] En'âm 6/86 - 90, Enbiyâ 21/74 - 75.

[128] Enbiyâ 21/75.

[129] Muhsin Demirci, *Vahiy Gerçeği*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 126.

getirtmiştir.[130] II. Samuel'in devam eden bölümlerinde Hz. Dâvûd'un Bat-şeba'nın kocası Uriya'yı savaşa gönderip öldürttüğü,[131] Rabbin Dâvûd'u azarladığı,[132] ceza olarak Bat-şeba'dan olan oğlunu öldürdüğü[133] ve daha sonra Bat-şeba'dan Süleyman isminde bir oğlunun daha olduğu[134] anlatılmaktadır.

Müfessirler, Kur'an'da Sâd Sûresi'ndeki bir bölümün,[135] bazıları tarafından bu konuyla irtibatlandırılmak istendiğini, ancak bu kıssanın isrâiliyyât olduğunu, Sâd Sûresinde ele alınan kıssanın farklı bir konuya işaret ettiğini özellikle vurgularlar ve Hz. Dâvûd'un böyle çirkin bir amel yapmasının imkan dahilinde olmadığı belirtirler.[136] Beyzâvî de bu anlatılanların yalan ve iftiradan ibaret olduğunu söyler ve Hz. Ali'nin "*Kim Dâvûd (a.s.)'ın kıssasını, kıssacıların rivayet ettiği gibi anlatırsa ona 160 celde (sopa) vururum.*" sözüne atıfta bulunur.[137] Fahreddîn er-Râzî de böyle çirkin bir olayın diğer insanlara bile nispet edilemeyecekken 'ismet' sıfatına haiz bir peygambere nispet edilmesinin hangi akla sığacağını sorar. Haksız yere bir Müslüman'ın katlinin çok büyük bir kötülük olduğunu belirtir. Yüce Allah'ın bu kıssanın anlatımından önce de sonra da Hz. Dâvûd'u Kur'ân-ı Kerîm'de bir çok güzel sıfatla tavsif ettiğini, bu sıfatların da bahsedilen kötü fiili nefyettiğini

[130] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, II. Samuel, XI/2 - 5.

[131] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, II. Samuel, XI/14 - 17.

[132] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, II. Samuel, XII/1 - 12.

[133] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, II. Samuel, XII/13 - 19.

[134] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, II. Samuel, XII/24 - 25.

[135] Sâd 38/21 - 26.

[136] Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetu't-Tefâsîr*, Derseâdet Kitabevi, İstanbul, 3/54 - 55; Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, e*l-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1993, 15/109 - 111.

[137] Beyzâvî, *Envaru't-Tenzîl Ve Esrâru't-Te'vîl*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1988, 2/310.

hatırlatır ve bunlara binâen bu yakıştırmanın bâtıl olduğunu söyler.[138] Dolayısıyla Tevrat'taki bu bilgileri Kur'ân çerçevesinde doğrulamak hiçbir açıdan mümkün değildir. Hatta Kur'ân bütünlüğüne bakarak bunun, Hz. Dâvûd'a yapılan açık bir iftira olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Yahûdî kültüründe kullanılan nebî kavramı ile İslâm kültüründe kullanılan nebî kavramı arasında fark vardır. Bu yüzden Yahûdilerde bu konu ele alınırken "peygamber" kelimesi yerine daha çok İbranilerin "nebî" kelimesinin kullanılması tercih etmek gerekir. Zira Yahudilikteki nebi sınıfının, Müslümanların peygamber kelimesinden anladıklarından çok farklı anlamları bulunmaktadır.[139] Kenanîlerde nebî, derviş sınıfında nitelendirilmekte ve eski Türklerdeki şamanlara benzetilmektedir. Nebîler, kendilerinden geçerler, hastaları iyi ederler, olacakları haber verirler ve cinleri kovalarlar. Başlangıçta İsrâiloğulları'nda da Kenanîlerdeki gibi bir nebî sınıfının bulunduğunu belirtmek gerekir.[140] Ayrıca Eski Ahit'te nebîlerin arasında ayrılıkların olduğunu, birbirlerini çekemediklerini, nebîlik adını beğenmeyenlerin bile olduğu göze çarpmaktadır.[141]

Yahûdiliğe göre peygamberleri seçip görevlendiren Tanrıdır. Peygamberlerin görevi ise, insanla görünmeyen gizli güç arasında irtibat sağlayıp temsilcilik ve aracılık yapmaktır. Peygamberler sadece sözcüdürler ve kendilerine vahyeden Rab Yahve'nin mutlak iradesine tabidirler, görevleri ilahi mesajları insanlara tebliğdir.[142]

---

[138] Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Fahreddîn er-Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr Mefâtîhu'l-Ğayb*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, 26/165.

[139] Hayrullah Örs, *Musa Ve Yahudilik*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 225

[140] Örs, a.g.e. s. 225.

[141] Örs, a.g.e. s. 225.

[142] Muhsin Demirci, *Vahiy Gerçeği*, s. 125.

Yahudilikte peygamberlerin, Tanrının söylediklerinin dışında başka şeyler söylemeleri yasaktır.[143] Buna örnek olarak da Tesniye'nin XVIII. Babı'ndaki şu bölüm verilebilir: "*Ancak bir peygamber kendisine söylemeyi emretmediğim bir sözü küstahça benim ismimle söyler yahut başka ilahların ismiyle söylerse, o peygamber ölecektir. Ve; Rabbin söylemediği sözü nasıl bilelim? Diye yüreğinden dersen; peygamber Rabbin ismiyle söylediği zaman, o şey olmaz ve çıkmazsa, Rabbin söylemediği şey odur; peygamber küstahlıkla söylemiştir, ondan yılmayacaksın.*"[144] Şu halde Yahûdi geleneğinde vahyin kaynağı Rab Yahve, muhatabı insanlar, aracısı ise peygamberlerdir.[145] Hatırlatılması gereken önemli bir nokta da Yahûdilikte peygamberlikle ilgili olarak, vahye aracılık edenlerin peygamberler olduğu belirtiliyorsa da Dâvûd ve Süleyman gibi kral sayılan insanların da - peygamber olmadıkları halde - vahiy aldıkları kabul edilmektedir.[146]

3-Hıristiyanlıkta Peygamberlik

Hıristiyanlıkta peygamberlik ele alınacağı zaman, karşımıza çıkan şahsiyet elbette Hz. İsa olacaktır. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki; Hz. İsa'nın Hıristiyanlıktaki konumunu sadece peygamber kavramıyla izah etmek oldukça zordur. Dolayısı ile Hıristiyanların peygamber anlayışını anlayabilmek için öncelikle Hz. İsa'nın özelliklerinin ele alınması gerekmektedir. Hıristiyanlar Hz. İsa'ya "Allah'ın oğlu" adını vermektedirler. İncillerde çok yerde bu unvan

[143] Demirci, a.g.e. s. 126.

[144] *Kitab-ı Mukaddes*, Eski Ahit, Tesniye, XVIII/20-22, s. 196.

[145] Demirci, a.g.e. s. 126.

[146] Demirci, a.g.e. s. 126.

kullanılmaktadır.[147] Mehmet Aydın, Hıristiyanların bu unvanla Tanrı'nın fiziksel olarak İsa'yı çocuk edindiği anlamını düşünmediklerini belirtmektedir.[148] Yine İncillerde Hz. İsa için "insanoğlu" ve "ademoğlu" ifadeleri de kullanılmaktadır.[149] Aydın İncillerde seksenden fazla yerde "insanoğlu" ifadesinin geçtiğini söylemektedir.[150] Hz. İsa için kullanılan sıfatlardan bir tanesi de "Rab" sıfatıdır. Bu sıfat yetki ve otorite ile donatılmayı hatırlatır. Bu yetki ve otorite İsa'ya Tanrı tarafından ölülerin dirildiği an verilmiştir. Onun Tanrı ve insanlar arasında tek aracı olduğuna dünyanın sonunda yeniden geleceğine işaret eder.[151] İkinci gelişi bekleyen ilk Hıristiyanların çok sık kullandığı ifadelerden biri de "Maranatha" (gel Rab İsa) idi.[152] Bu unvan İsa tarafından da Yuhanna İncilinde onaylanmaktadır.[153] Hz. İsa için Hıristiyanların kullandığı özelliklerden biri de Mesih (christus) özelliğidir. Thomas Michel, Yahûdi literatüründe önemli bir kavram olan Mesih'in ilk Hıristiyanlar tarafından Hz. İsa'ya atfedildiğini ancak Hz. İsa'nın bu unvandan hoşlanmadığı ve hayatı boyunca da kullanmadığını söyler.[154] Mesih (kurtarıcı)

---

[147] İncillerde Hz. İsa ile ilgili olarak "Allah'ın oğlu" unvanının kullanıldığı yerlerden bir kaçı için bkz: Matta, XI/27; Markos, XII/6; Markos, XIII/32, Luka; X/22, Luka, XX/13 (bağcı ve oğlu misali olarak geçiyor), Romalılar, I/4, V/10, VIII/29.

[148] Mehmet Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 43.

[149] Matta, XVI/13; Yuhanna, IX/35-36.

[150] Aydın, a.g.e. s. 44.

[151] Aydın, a.g.e. s. 44; Thomas Michel, *Hıristiyan Tanrı Bilimine Giriş*, Ohan Basımevi, İstanbul, 1992, s. 61.

[152] Michel, a.g.e. s. 61

[153] Yuhanna, XIII/13.

[154] Michel, a.g.e. s. 61-62.

kavramı daha çok Yahûdi söylemiyle örtüşen bir kavramdır. Hz. İsa'nın misyonu askeri önder olup Putperest Roma idaresini yıkarak dünyevi bir krallık kurmak değildi.[155] "Tanrı Kelâmı" da Hz. İsa için kullanılan sıfatlardan bir tanesidir. İsa Tanrı Kelâmının yerleştiği insan olarak algılanır.[156] Yuhanna İncilinin Birinci Babında "Ve Kelâm beden olup inâyet ve hakikatle dolu olarak aramızda sakin oldu; biz de onun izzetini, Babanın biricik Oğlunun izzeti olarak gördük"[157] şeklindeki ifadeler bu durumu teyit etmektedir. Tanrının ebedi mesajı (Kelâm) insanlar arasında çadır kurmuş ve İsa'da ten olmuştur. İsa'da insan olan bu ebedî mesaj, her insan gibi yaşamak için çalışmış beslenmiş, bir aile içinde, dostlar arasında yaşamıştır. Diğer insanlardan tek farkı günah işlememiş olmasıdır.[158] Hz. İsa için kullanılan ifadelerden bir tanesi de "Rabbin Kulu" ifadesidir.[159] İncillere göre de İsa kavminin günahlarının yükünü üstlenen ve çektiği ıstırapla onların kurtaran cefakar bir kuldur.[160] Yeni Ahit'te Hz. İsa için "kurtarıcı",[161] Tanrı mesajını getiren "peygamber",[162] sürüsüne yol gösterip onu koruyan iyi bir "çoban",[163] "yol", "gerçek", "hayat" gibi adlar da verilmektedir.[164]

---

[155] Michel, a.g.e. s. 62.

[156] Michel, a.g.e. s. 62.

[157] Yuhanna I/14.

[158] Michel, a.g.e. s. 62.

[159] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, İşaya XXXXII/1-19.

[160] Michel, a.g.e. s. 63.

[161] Yuhanna XII/47.

[162] Luka VII/16-17.

[163] Matta XXVI/31.

[164] Michel, a.g.e. s. 63.

Görüldüğü gibi İncillerde Hz. İsa ile ilgili olarak birbiriyle çelişik durumda olan çok sayıda sıfat bulunmaktadır. Nitekim Salih Akdemir de bu durumu teyit ederek, Hıristiyanlıkta tevhit ve şirk şeklinde iki geleneğin bulunduğunu belirtir.[165] Hz. İsa ve Havariler hayatları boyunca tevhidin temsilcisi olmuşlardır. Ancak aslını Sır Dinleri ve Gnostisizmden alan Pavlus inancının yayılmasıyla birlikte kiliseye şirk anlayışı hakim olmuştur. Maalesef Hz. İsa'nın insanlığını savunanlara karşı, ilahlığını savunanlar üstün gelmiştir.[166]

Hıristiyanlıkta peygamberlik konusuyla bağlantılı ele alınabilecek konulardan bir tanesi de "teslis"tir. Çünkü Hıristiyanlığın inanç esaslarının temelini teslis (trinite) teşkil etmektedir.[167] Hıristiyanlar, teslis dogmasına inanmakla birlikte kendilerini monoteist yani tek tanrıya inananlar olarak görmektedirler.[168] Ancak bunun izah edilmesi oldukça zordur. Çünkü "Kutsal Üçlük'ün üç şahsının her biri de Tanrı'dır: Baba Tanrı, Oğul Tanrı, Kutsal Ruh Tanrı".Bunlar bir Tanrı'nın değişik tezahürleri, sıfatları olarak izah edilmeye çalışılmaktadır. Hıristiyanlarca bu üçlük, "izah edilmesi zor, fakat inanılması gereken bir sır" olarak formüle edilmiştir.[169]

---

[165] Salih Akdemir, *Hıristiyan Kaynaklara Ve Kuranıkerim'e Göre Hz. İsa*, Ankara, 1992, (Doktora Tezi), s. 84.

[166] Akdemir, s. 89-91.

[167] Aydın, a.g.e. s. 47.

[168] Aydın, a.g.e. s. 47.

[169] Abdurrahman Küçük, Günay Tümer, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 1993, s. 254.

H) İSLÂM'DA PEYGAMBERLİK

1- Kelâmcılara Göre Peygamberlik

Öncelikle belirtmek gerekir ki birkaç aşırı ekol dışında İslâm ekolleri arasında peygamberlik kurumunu kabul konusunda bir tartışma söz konusu değildir.[170] Zira Peygamberlere iman, İslâm Dini'nin temel inanç esasları arsında yer almaktadır. Bu esası kabul etmeyen bir anlamda İslâm dairesinin dışına kaymış olmaktadır.

İnsanlık tarihinde Yüce Allah'ın vahiy ve ilâhî kitap göndermesi bir vakıadır,[171] peygamberlik, fiilen gerçekleşmiş ve Hz. Muhammed (s. a. v.) ile nihâyetlenmiştir.[172] Belirtilmesi gereken önemli bir nokta da peygamberlik konusunun ilk önce İslâm düşünürleri tarafından kapsamlı bir şekilde ele alınmasıdır. Örneğin Yunan felsefesinde böyle bir kavram yer almaz. Bu konuda ilk teori İslâm Filozofu Ebû Nasr el-Fârâbî tarafından geliştirilmiştir.[173]

Konunun detaylarına girildiğinde tabi ki kelâm ekolleri arasında bazı farklılıklar söz konusudur. Kelâm ekolleri peygamberliği aklın kabulü açısından değerlendirmektedirler. Çünkü peygamberliğe karşı çıkanlar aklın peygamberliğe ihtiyaç duymadığını, ve peygamberliğin Yüce Allah'ın hikmetine muvafık

---

[170] Nûreddîn es-Sâbûnî, *Mâturîdiyye Akaidi*, s. 109.

[171] Hülya Alper, "*İbn-i Sînâ Ve Bakıllânî Örneğinde İslâm Filozofları Ve Kelâmcılarının Nübüvvet Anlayışına Genel Bir Bakış*", İslâm'da Peygamber İnancı Sempozyumu, (Editör: İbrahim Coşkun), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2009, s. 172.

[172] Salih Sabri Yavuz, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, İnsan Yayınları, İstanbul, s. 60.

[173] Bilal Kuşpınar, *İbn-i Sina'da Bilgi Teorisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 145.

olmadığını ileri sürerler.[174] İlk devir selef âlimleri, peygamberlik konusunda sınırlı ölçüde görüş açıklamışlardır. Daha çok peygamberlere peygamberliklerinin bir delili olarak mucize verildiği üzerinde durmuşlardır.[175]

Mu'tezile'ye göre peygamberlik aklen vâciptir. Çünkü Yüce Allah'ın adâleti gereği, kul için aslah (en güzel ve faydalı) olanı yaratması gereklidir.[176] Peygamberlikte de Allah'ın diğer fiilleri gibi mutlak hikmet ve insanların yararı olduğu için bu peygamber gönderilmesi zorunludur.[177] Peygamberliği zorunlu olarak gördükleri için, mucizeyi, peygamberliğe delaleti yönünden fazla önemsemezler ancak inkar da etmezler.[178]

Eş'ârîlere göre peygamber göndermek Yüce Allah'ın fiilidir ve akıl açısından Yüce Allah'ın insanlara peygamber göndermesi mümkündür, zorunluluk ifade etmez. Yüce Allah'ın peygamber göndermesi bir lütuftur, göndermemesi ise bir noksanlık değildir.[179] İmam Eş'ârî velâyeti, nübüvvet ve risâletle aynı kategoride ele alır, risâlet, nübüvvet ve velâyetin en üst basamağını oluşturur. İmam Eş'ârî'ye göre peygamberliği ispat eden yegâne delil mucizedir. Bir de Eş'ariler kadınlardan resûl olmasa bile nebi gönderildiğini iddia ederler.[180]

---

[174] Erdinç Ahatlı, *Peygamberlik Ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, Değişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.56.

[175] Yavuz, a. g. e. s. 61 - 62.

[176] Yavuz, a. g. e. s. 61, 95.

[177] Mehmet Baktır, "*Câhız'ın Nübüvvet anlayışı*", C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, X/2, 2006, s. 267.

[178] Yavuz, s. 95.

[179] Yavuz, a.g.e. s. 60, 77.

[180] Yavuz, a.g.e. s.80. Eş'ârîlerden Fahreddîn er-Râzî, kadınların peygamberliği konusunda Ebu'l-Hasen El-Eş'ârî'ye katılmaz, Mâturîdîler gibi düşünür. Zâhiri İbnu Hazm ise kadınlardan nebi

Eş'ârîliğin temsilcilerinden Gazzâlî, (1058 - 1111) peygamberliği, akıl ile idrak edilemeyen şeylere ulaşmanın yolu olarak izah eder.[181] Gazzâlî, peygamberliğin ispatının aklın sınırlarını aşan bir konu olduğunu, peygamberliğin daha çok tecrübeyle, yaşayıp sonuçlarını görerek ispat edilebileceğini savunur. Peygamberliğin tespitinde mucize ile birlikte yaşayıp, sonuçlarını görüp, böylece peygamberliğin doğruluğuna ulaşma da bir delildir.[182] Gazzâlî'ye göre peygamber gönderilmesi muhal olmayıp aklen câiz ve şer'an vâkîdir.[183] Ona göre insanların rüya aleminde gördüklerini uyanıkken görme, diğer insanlara iyi ve olumlu yönde tesir edebilme ve çalışmaksızın elde edilen ilm-i ledunnîye sahip olma özelliklerini taşıyan kişi büyük peygamberlerden yahut üstün velîlerden olur.[184]

Fahreddîn er-Râzî nesneleri aklın müstakillen kavradığı ve aklın müstakillen kavrayamadığı nesneler olarak ikiye ayırır. Birinci hususla ilgili olarak peygamberlik, aklın nakille desteklenmesi ve mükelleflerin itirazlarına sebep olacak hiçbir mazeretlerinin kalmaması içindir.[185] İkinci hususla ilgili olarak Fahreddîn Er-

---

gönderildiğini kabul ederek Eş'ârîler gibi düşünür. Kadınların peygamberliği konusu için bkz: Selim Özarslan, "*Peygamberlerin Özelliklerinden Erkek Olmak Ve Düşündürdükleri*", C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, X/2, 2006, s. 109 - 121.

[181] Ebû Hâmid, Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *el-Munkizu mine'd-Dalâl*, (Çeviren: Hilmi Güngör), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1994 s. 67.

[182] Yavuz, a. g. e. s. 84.

[183] Ebû Hâmid, Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn*, (Tercüme Eden: Ahmet Serdaroğlu), Bedir Yayınevi, Ankara, 1992, 1/291.

[184] Ebû Hâmid, Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *Kimya-ı Saâdet*, (Türkçe'ye Çeviren: Ali Arslan), Hikmet Neşriyat, Ankara 2004, 1/49.

[185] Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Fahreddîn er-Râzî, *Kelâm'a Giriş*, (El-Muhassal), (Çeviren: Hüseyin Atay), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 240.

Râzî peygamberliğin gerekliliği ile alakalı çok daha fazla delil sunar. Örneğin, haberî olan hususlar ancak nakille bilinebilir. Mükellef ibadet yapıp yapmama konusunda tereddütte kalır bu noktada bunu bildirecek peygambere ihtiyaç hasıl olur. Şeriat, ibadetin nasıl yapılacağını da belirtir. Akıl çirkin olanı tam olarak kavrayamaz. Çirkin görünen bir şey aslında faydalı olabilir. Akıl eldeki verilerle ve görünene göre hüküm verir. Tabiattaki gıda, ilaç ya da zehri akıl kolaylıkla ayıramaz. Bunun için çok uzun tecrübe devreleri gerekebilir. Oysa vahiy bunun yasak olduğunu söyler. Şeriat, toplumda kural koyar, yasakları belirtir ki bu da düzeni sağlar. Aklın emrettiği sıradan bir iştir. Saygı duyulan yüce bir varlığın emrettiği ise ibadet olur. Peygamberle gelen yüce ilâhî, sırlar istidâdı olan akılları kemâlâtın son noktasına ulaşmalarını kolaylaştırır. Allah bir çok sanatı peygamberlerine öğretmiş onlar da insanlara öğretmiştir. Hayatta affı, adâleti, ahlâkı, iyiliği Allah peygamberleri aracılığıyla öğretmiştir.[186]

Selefiye'nin ileri gelen alimlerinden kabul edilen İbnu Teymiyye ve İbnu'l-Kayyım el-Cevziyye'nin peygamberlik konusundaki görüşleri paralellik arzeder. Onlara göre Peygamberlik, Allah için değil, insanlar için zorunluluktur, insanlar peygamberlik kurumuna muhtaçtırlar. Allah için peygamberlik mümkündür.[187] İbnu Teymiyye mucizeyi peygamberliğe delalet eden en önemli delil olarak görür.[188]

Mâturîdîler de Yüce Allah'ın peygamber göndermesini aklen mümkün görürken, insanların ona ihtiyaç duymaları dolayısıyla, hikmet açısından zorunlu görürler. Peygamberlik bir hikmet ve gayeye matuftur. Peygamberliğin olmaması

[186] er-Râzî, a.g.e. s. 241 - 243.

[187] Yavuz, a. g. e. s. 64 - 65.

[188] Yavuz, a. g. e. s. 67.

muhaldir. Mâturîdîlere göre ‘peygamberlerin gönderilme gerçeği’, peygamberlerin varlığını tespit eder, bundan sonra en önemli delil mucizedir. Mucize aynı zamanda Allah’ın varlığını da kanıtlar.[189] Mâturîdî âlimlerde kadınlardan peygamber gönderilmediği görüşü hakimdir.[190]

Şia, özellikle de Zeydiyye ve İmâmiye’nin peygamberlik konusundaki görüşleri, Mutezile’nin bu konuda ortaya koyduğu görüşlerle büyük ölçüde paralellik arz eder. Dolayısıyla onlar da peygamber göndermenin Allah’a vacip olduğu kanaatini taşırlar. Onlara göre mucize, peygamberin elinden zuhûr eder ve peygamberliğin zaruretini ortaya koyar.[191] Şia’da peygamberlerle birlikte imamlarında masumiyeti inancı vardır. Peygamberlerden sonra tebliğ görevini devam ettirecek olanlar da imamlardır.[192]

Görüldüğü gibi kelâmcılar, peygamberlik kurumunun gerekliliğini detaylı bir şekilde irdelemişler ve Yüce Allah’ın peygamber göndermedeki amaç ve hikmetlerini açıklamayı kendileri için en önemli görevlerden bir tanesi olarak addetmişlerdir. İslam Kelâmcıları özetle şu hususları vurgularlar; Akıl, mutlak doğruya tek başına ulaşamaz. Toplumda ihtilaf ve çatışmaların ortadan kalkması için bir kural koyucuya, toplumsal hayatı düzenleyiciye ihtiyaç vardır. İbâdetlerin keyfiyet ve miktarını akıl tek başına belirleyemez. Âhiret hayatıyla ilgili bilgilere akılla ulaşmak mümkün değildir. Bu sebeple peygamberlik müessesesi elzemdir.

---

[189] Yavuz, a. g. e. s. 61, 89, 93.

[190] Selim Özarslan, “*Peygamberlerin Özelliklerinden Erkek Olmak Ve Düşündürdükleri*”, s. 111, Yavuz, a. g. e. s. 93.

[191] Yavuz, s. 97.

[192] Yavuz, s. 98.

Ayrıca kelâmcıların genelde hepsi mucizeyi, Yüce Allah'ın fiili, peygamberliğin kanıtı olarak görmüşler ve mucize konusu üzerinde yoğun bir şekilde durmuşlardır.

2- Filozoflara Göre Peygamberlik

Müslüman filozoflar, peygamberlik meselesini Eflatun ve Aristo'dan da etkilenerek akıl teorileri çerçevesinde açıklamaya çalışmışlardır. Fârâbî (ö. 950) peygamberlik ve vahiy konusunu akıllar nazariyesi içerisinde 'faal akıl' kavramı ile açıklamıştır.[193] Faal akıl, ay altı alemi yöneten, Tanrı ve önceki akıllarla irtibat kuran akıldır.[194] İnsanlar faal akıl seviyesine teemmül (düşünme, tefekkür ve gayret) ve muhayyile[195] yoluyla ulaşırlar. Muhayyile yoluyla, faal akılla irtibat kuranlar sadece peygamberlerdir.[196] İnsan muhayyile gücünün en son noktasına ulaştığında, faal akılla irtibat kurarak şu andaki ve gelecekteki cüz'îleri (tikel olayları) veya onların

---

[193] Fârâbî'ye göre aklın dört mertebesi vardır. Bilkuvve akıl, istidat demektir; bunda henüz suretler maddeden ayrılmamıştır. Bilfiil akıl, istidadın meydana çıkmasıdır ki, bunda suretler maddeden ayrılmışlardır. Müstefâd yani kazanılmış akıl, aklın kainat nizamına, sırf ma'kullere yönelmesi ve onları kavrayacak hale gelmesidir. İnsan çalışma ve gayretle fizik (ay-altı) alemdeki son noktaya, müstefâd akla ulaşır. Bundan sonra metafizik (ay-üstü) alemle faal akıl irtibat kurabilir. Faal akıl, insanî akılla ilahî alem arasında bir köprüdür. Tanrı ancak faal akıl vasıtasıyla insana vahyeder. Fârâbî'nin eserlerinden faal akıl ile Cebrâil (a.s.)'ın özdeşleştiği anlaşılmaktadır. Bkz: Erdinç Ahatlı, *Peygamberlik Ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, s. 63.

[194] Yavuz, a. g. e. s. 111.

[195] Muhayyile gücü, duyu gücü ve akıl gücü arasında bulunan bir orta güçtür. Daha geniş açıklama için bkz: Ebu Nasr el-Fârâbî, *El-Medînetü'l-Fâzıla,* (Çev:Prof. Dr. Ahmet Arslan), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. a. 61 - 68.

[196] Yavuz, a. g. e. s. 111 - 112.

duyusal temsillerini (somut şekillerini), aşkın akılsalların ve diğer şerefli varlıkların temsillerini alması ve görmesi mümkündür ki zaten tennebbu da (peygamberlik de) budur.[197] Peygamberler, uykuda ve uyanıkken muhayyile gücü ile faal akılla bağlantı kurma vasfına sahip insanlardır. Muhayyile, vahiy ve sadık rüyalarla çeşitli hakikat ve idraklere ulaşabilir. Nitekim vahiy de faal akıl yoluyla Allah'tan gelen bir feyzden ibarettir.[198] Fârâbî'nin peygamberlik anlayışında, peygamberlerin mucize göstermeleri de temel bir esastır.[199]

Bu konuda İbnu Sînâ (ö. 1037) ve Fârâbî'nin yaklaşımları paralellik arz etmekle birlikte İbnu Sînâ, sistemi bir merhale daha ileriye taşımıştır. İbnu Sînâ, akıl kategorilerine 'kudsî akıl' adında peygamberlere has yeni bir akıl kategorisi ilave etmiştir. Faal akılla iç içe olan bilkuvve akıl peygamberlerde kudsî akıl halini alır. İnsan için en yüce olan bu mertebede, peygamberliğin ruh hali vardır.[200] İbnu Sînâ, toplumda insanlar arası ilişkileri düzenleyecek olan kanunlara ihtiyaç olduğunu, dolayısıyla bir kanun koyucunun bulunmasının, adâletin tesisi ve insanlığın bekası için zaruri olduğunu söyler. Bu kanun koyucu otorite de diğer insanlardan üstün ve farklı, mûcize gösteren, ulvi hasletlere sahip, dünya ve âhiret hayatının mimarı olan peygamberlerdir.[201] İbnu Sînâ varlıkları tasnif edip[202] insanın madde ve biçim

---

[197] el-Fârâbî, a.g.e. s. 66.

[198] Yavuz, a. g. e. s. 113.

[199] Ahatlı, a. g. e. s. 66.

[200] Ahatlı, a. g. e. s. 67 - 68.

[201] Kuşpınar, a.g.e. s. 146; Yavuz, a. g. e. s. 114., Ahatlı, a. g. e. s. 68 - 69.

[202] Varlıklar el-Evvel olan Allah'tan sudur eder. Yukarıdan aşağı hareketle önce akıllar (mücerred rûhânî melekler), sonra nefisler (rûhânî melekler) ve kendi arasında hiyerarşi içerisinde olan gök cisimleri (semâvî varlıklar) gelir. Sonra madde gelir. Maddeye kadar yukarıdan aşağı olan hareket

dünyasının en mükemmel ve erdemli varlığı olduğunu söyler. İnsanların en erdemlisi ise, nefsini fiil halindeki akıl ile kemâle erdiren ve amelî erdemlerle dolu ahlakı elde eden kimsedir. Bu grubun en mükemmeli ise peygamberlik mertebesine hazır olan kimsedir.[203] İbnu Sînâ'da aklın faal olduğu mertebe mükemmeliyete işaret eder. Faal aklın zirvesi de peygamberlerdir. Faal akılla Allah kelamını işitir, meleklerini müşâhede ederler. Müşâhede ettiklerini biçime dönüştürür yani ilâhî vahye muhatap olurlar.[204] Peygamberler insanlar gibi zaman zaman değil her an faal akılla temas halindedirler.[205] Peygamber Allah'ın kelam sıfatının bir yansımasıdır.[206] Fârâbî'de vahiy, aklın gelişmesi sonucu hasıl olurken İbnu Sînâ'da aniden hads ile husûle gelir.[207] İbnu Sînâ'ya göre de peygamberler mûcize gösterme hasletine sahiptirler.[208] İbnu Sînâ'nın peygamberlik konusunda, Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinden deliller getirmesi ve peygamberlere özgü kudsî aklı sisteme dahil etmesi düşünülürse Kur'ân çerçevesindeki peygamberlik anlayışına biraz daha yaklaştığını söylemek mümkündür.

Meşşâî felsefesinin temsilcisi Endülüslü İbnu Rüşd, (ö. 1198) felsefe ve dinin tezat teşkil etmediği konusu üzerinde durmuştur. İbnu Rüşd, Fârâbî ve İbnu

---

maddeden sonra aşağıdan yukarı devam eder. (İbnu Sînâ'da varlıkların sıralanış şekli bir yay şeklinde düşünülebilir.) Maddî varlıklar, basit cisimler olarak unsurlar, mürekkep cansız varlıklar, bitkiler, hayvanlar ve bunların en üst kademesindeki insan şeklindedir. B.k.z: Ahatlı, a. g. e. s. 67; Yavuz, a. g. e. s. 116.

[203] Kuşpınar, a.g.e. s. 143 - 144.

[204] Kuşpınar, s. 145, Yavuz, a. g. e. s. 116.

[205] Kuşpınar, s. 147.

[206] Ahatlı, a. g. e. s. 69.

[207] Kuşpınar, s. 150.

[208] Kuşpınar, a. g. e. s. 155.

Sînâ'yı özellikle Aristoculuğa Yeni - Eflatuncu fikirleri sokmaları sebebiyle eleştirmiştir. Bu çerçevede sudûr nazariyesini reddeder.[209] Akıl nazariyesi İbnu Rüşd'de de vardır. Peygamberlik faal akılla ittisalden ibarettir.[210] Ona göre peygamberlik, insanlık tarihinin inkar edilemez bir vâkıasıdır. Bir kimsenin peygamber olduğu şeriat vaz' etmesinden anlaşılır.[211] Peygamberlik Allah'ın bir fiili ve aklen mümkündür. Hz. Peygamber (s. a. v.) mûcize olarak sadece Allah kelâmı olan Kur'ân-ı Kerîm'i getirmiş ve peygamberliğini ispatlamak için, kendiliğinden olan şeyler dışında harikulade olaylar göstermeye tevessül etmemiştir.[212]

Filozofların peygamberlik konusuna yaklaşımları dikkatle incelenirse Aristo ve Eflatunun'un nazariyelerinden etkilendikleri açık bir şekilde görülecektir. Fârâbî ile başlayan İbnu Sînâ, İbnu Rüşd ve diğer filozoflara doğru uzanan süreçte, peygamberlik nazariyelerinin Kur'ân'ın peygamberlik anlayışına biraz daha yaklaştığı muhakkaktır. Ancak filozofların bu konudaki görüşlerinin oluşmasında, sahip oldukları İslâmî anlayışlarıyla birlikte Yunan felsefesindeki teorilerin de etkisinin büyük olduğu gözlemlenmektedir.

3- Mutasavvıflara Göre Peygamberlik

İslam mutasavvıfları, klasik peygamberlik anlayışını kabul etmekle birlikte özellikle dikkatlerini bu kavram ile velâyet kavramı arasındaki ilişki üzerinde teksif

---

[209] Mehmet Bayrakdar, *İslam Felsefesine Giriş*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1988, s.266 - 267.

[210] Yavuz, a. g. e. s. 117.

[211] Ahatlı, a. g. e. s. 69 - 70.

[212] Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Neşriyatı, İstanbul, 1999, 20/266.

ederler. Tasavvufun önde gelen isimlerinden birisi olan Muhyiddîn İbnu'l-Arabî'ye (ö. 1240) göre vahdet-i vücûd ilkesi çerçevesinde[213] vahiy, insan ruhunun bütün kuvvetlerinin toplandığı bir faaliyettir, harici bir kaynağı yoktur. Ümmetin içerisinde peygamberlik özelliğine sahip velîler vardır. Peygamberlerin tecellilerinin bazıları onlara görünür. Muhammed (s. a. v.) ve Cibrîl'in görünüşü belirir. Muhammed (s. a. v.)'in görüntüsünde ruhânî bir boyut ona şer'î hükümleri işittirir. Velîler ilhâmı Allah'tan alırlar ve nebî vasfını taşımaya hak kazanırlar. Ancak velîler peygamberler gibi şeriat ortaya koyamazlar.[214] Velîler Allah'ın bir lütfu olan ledünnî ilimle nübüvvet-i velâye mertebesini kazanır ve peygamberlerin vârisleri olurlar. İbnül-Arabî, velâyetin nübüvvetten üstün olduğunu ifade eder. Ancak bu velî'nin nebîden üstün olduğu anlamına gelmez, bütün peygamberler zaten velâyet mertebesine sahiptirler. Velâyet ve nübüvvet vasfını taşıyan bir peygamberde, velâyet vasfı daha üstündür. Nübüvvet ve risâlet sona ermiş fakat velâyet sona ermemiştir.[215] Velâyet, risâlet ve nübüvvet makamlarını içine alan geniş bir dairedir.[216]

---

[213] Vahdet-i vücûd, varlık ve bilgi konusunu ele alan bir tasavvuf sistemidir. Bu sisteme göre, varlık (vücûd) birdir, birden fazla değildir o da Allah'ın varlığıdır. Allah'ın varlığından başka bir varlık yoktur, olması da mümkün değildir. Bkz: Mustafa Aşkar, Molla Fenârî ve Vahdet-i Vücûd Anlayışı, Birinci baskı, Muradiye Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s. a. 140 - 146 ayrıca bkz: Ferit Kam, *Vahdet-i Vücûd*, (Sadeleştiren: Ethem Cebecioğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 66 - 67.

[214] Yavuz, a. g. e. s. 102.

[215] Yavuz, s. 104.

[216] Yavuz, s. 105

Peygamberlerin gösterdikleri mûcizeler, mutasavvıflara göre peygamberliğin delilidir. Ancak mûcize peygamberin ayrılmaz bir vasfı değildir. Mucize ızhar etsin yada etmesin Allah'ın kendisine vahyederek elçi olmak üzere görevlendirdiği şahıslar peygamberdir.[217]

Mutasavvıflara yöneltilen en önemli eleştiri onların ilhâmı vahiy gibi kesin bilgi kaynağı olarak kabul ettikleri yönündedir. Oysa kelâm âlimleri ilhâmı bilgi kaynakları arsında kabul etmezler.[218]

Görüldüğü gibi sûfîlerdeki 'velâyet', Şia'daki 'imâmet' ve felsefedeki 'filozof' kavramlarının peygamberlikle kıyaslanmasında, ortak bazı noktaların bulunduğu dikkatleri celbetmektedir. Teferruat bir kenara bırakılırsa, konunun özü itibariyle bu üç anlayıştaki ortak yaklaşımlar, her ne kadar velî, imam ve filozofu peygamber statüsünde görmüyorlarsa da gerek masumiyet anlayışları (özellikle Şia ve sûfîlerdeki masumiyet anlayışı) gerekse bilgi telakkîleriyle (her üç grubun da bilgi telakkîleri) farklı yorumlara kapı aralamaktadırlar.

[217] Ahatlı, a. g. e. s. 75 - 76.

[218] Yavuz, s. 103.

I.BÖLÜM: PEYGAMBERLİK

A) RİSÂLET VE NÜBÜVVET KAVRAMLARI

1-Resûl Kavramı

İbnu Manzur ersele (□ιεΧ) fiilinin mastarı olan (□ΒιεΓ) kelimesinin yönlendirme (tevcih) anlamına geldiğini söyler.[1] Risâlet (←□Βιϕ□Α) ve Resûl (□∞ιϕ□Α) kelimelerinin de ersele (□ιεΧ) fiilinden isim olduğunu belirtir.[2] Resûl (□∞ιϕ□Α) kelimesinin Risâlet (←□Βι□ϕ□Α) (gönderme) manasına kullanıldığını da ilave eder.[3] Bir kavmin bir kısmı diğer bir kısmına birisini gönderdiği zaman 'o senin elçin' şeklinde resûl kelimesinin kullanıldığını da belirtir.[4] İbnu Manzur, resûl (□∞ιϕ□Α) kelimesinin risâlet (←□Βιϕ□Α) ve gönderilen (□ιε□□Α) anlamına geldiğini, risâlet anlamında kullanıldığı zaman fiilinin müennes geldiğini de belirtir.[5] Resûl (□∞ιϕ□Α) kelimesinin bazen rusul (□ιϕ□Α) kelimesinin yerine müfred kalıbında ama cemi anlamında kullanıldığını da söyler.[6] Resûl kelimesinin ceminin □⌠ι∑ε, □∑ι∑ε, □ιεΧ ve ↓ℑιε şekillerinde

---

[1] Cemalüddin Muhammed b. Mükerrem Ebu'l-Fazl İbnu Manzur, *Lisanü'l-Arabi'l-Muhit***,** Daru Lisâni'l-Arab, Beyrut, 2/283.

[2] İbnu Manzur, 2/283, 284.

[3] İbnu Manzur, 2/283, 284.

[4] İbnu Manzur, 2/283.

[5] İbnu Manzur, 2/283, 284.

[6] İbnu Manzur, 2/283.

geldiğini de belirtir.[7] Bazen tek bir resûl (□∞ιϕ□A) lafzının müfred, cemi, müennes anlamında kullanıldığını da belirtir.[8] Resûl kelimesinin sözlük anlamı itibariyle tâbî olan, uyan anlamına da geldiğini söyler ve buna örnek olarak ‘eşhedü enne muhammeden rasulullah’ ifadesini verir.[9] İbnu Manzur ersele (□ιεX) fiilinin serbest bırakmak, boşlamak, ihmal etmek anlamına geldiğini söyler. Ayrıca irsâlin (□Βιε∅A) peygamberler için kullanıldığı zaman ‘Allah’ın kullarını uyarması için peygamberlere vahyetmesi’ seytanlar için kullanıldığı zaman ise ‘şeytanı tek başına bırakması, terk etmesi’ anlamına geldiğini de vurgular.[10]

Râğıp el-Isfehânî resûl (□∞ιϕ□A) kelimesinin risl (□ι□ϕ□A) kelimesinden geldiğini ve mühlet verilerek gönderilme anlamına geldiğini söyler, resûl (□∞ιϕ□A) kelimesi ‘gönderilen’ bazen de ‘yumuşaklık’ anlamına gelmektedir.[11] Isfehânî’ye göre Kur’ân-ı Kerîm’de Allah’ın resûlleri ifadesindeki resûller kelimesinden bazen melekler bazen de peygamberler kastedilmiştir.[12] Ayrıca Isfehânî irsâlin (□Βιε∅A - □ιεX) insan, sevilen ve sevilmeyen eşyalar için de kullanıldığını vurgular.[13] İrsâl musahhar kılmak, boyun eğdirmek, isteyerek göndermek, serbest bırakmak anlamlarına da gelir, tutmaya mukabil kullanılır.[14]

---

[7] İbnu Manzur, 2/283.

[8] İbnu Manzur, 2/283, 284.

[9] İbnu Manzur, 2/284.

[10] İbnu Manzur, 2/285.

[11] Râğıp el-Isfehânî, *Müfredâtu Elfâzı’l-Kur’an* s .352.

[12] el-Isfehânî, s. 353.

[13] el-Isfehânî, s. 353.

[14] el-Isfehânî,, s. 353.

Görüldüğü gibi resûl kelimesi sözlükte elçi, mühletle gönderilen, yönlendirilen, uyan, tâbî olan,serbest bırakılan gibi çeşitli anlamlara gelmektedir.

Istılâhî olarak resûl ise "*Allah'ın vahyettiği ilahi emir ve bilgileri tebliğ etmekle yükümlü olan ve kendisine bir kitap ve şeriat verilen peygamber" demektir*.[15] Tehânevî bu konuda "*resûl (□∞ıϕ□A) ve nebî (↑ϑ□□A) kelimesi ile muradiftir. Resûl Yüce Allah'ın şeriatla ister onu tebliğle emredilsin ister emredilmesin gönderdiği insandır. Resûl için nebîden farklı olarak tebliğ ile memurdur da denilmiştir*" demektedir.[16] Ayrıca risâletle ilgili olarak, "*risâlet , nübüvvetle de birdir. Risâlette tebliğ, Cebrail (a. s.)'in inmesi, kitap, yeni bir şeriat yada önceki peygamberlerin şeriatına tâbî olmak bulunmaktadır*" demektedir.[17]

2-Nebî Kavramı

İbnu Manzur nebî (↑ϑ□□A) kelimesinin yüksek mekan, kum tepesi anlamına geldiğini belirtir.[18] Çukurların ortaya çıkardığı engele (yükseltiye) de nebî (↑ϑ□□A) denilmektedir.[19] Görüldüğü gibi nebî kelimesi, sözlükte 'yükseklik' anlamıyla ön plana çıkmaktadır. Kesâî de nebî (↑ϑ□□A) yol, enbiyâ (الأنبياء) ise hidayet yolları anlamına gelir demektedir.[20] Nebî kelimesi için Medine ehlinden

---

[15] Yavuz, a.g.e. s. 16.

[16] Muhammed Ali İbni Ali Tehânevî, *Keşşâfu Istılâhâtı'l-Ulûm*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2/155.

[17] Tehânevî, 2/155.

[18] İbnu Manzur, a.g.e. s. 302.

[19] İbnu Manzur, 3/302.

[20] İbnu Manzur, 3/303.

nebbee (Δ⌈ϑ□) ve enbee (Δϑ□X) fiillerinden türediği için hemzeli olarak yazılır ve haber vermek anlamına gelir diyenler de olmuştur.[21] Tehânevî de nebî kelimesi ile ilgili olarak şunları belirtmektedir; "nebî (↑ϑ□□A), lügatte munbiu (″ϑ□□□A)dur. Yüce Allah'tan haber vermesi sebebiyle bu şekilde isimlendirilmiştir. Fâil (□□B□) manasına Feîl (□♦□□) veznindedir. Nübüvvetin (↔ƒϑ□□A) durumunun yüceliği sebebiyle ululuk,yükseklik anlamına ve Allah'a giden yol olduğu için yol anlamına geldiği de söylenmiştir."[22]

Görüldüğü gibi nebî kelimesi sözlükte yüksek yer, yol ve haber veren anlamlarına gelmektedir.

Istılâhî olarak nebî ise "Allah'ın kulları arasından seçerek yeni bir şeriat vermeden, ilâhî bilgileri vahyetmek suretiyle, bir topluluğa ya da bütün insanlığa gönderdiği kimselerdir."[23]

Resûl ya da nebî olsun Yüce Allah'ın bütün peygamberleri, O'nun mesajlarını bütün insanlara ulaştırmak, iman edip iyi işler yapanları müjdelemek, inkar edip kötü işler yapanları da uyarmak için görevlendirilmiş elçilerdir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de *"Biz, peygamberleri ancak müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kim iman eder ve kendini düzeltirse onlara korku yoktur. Onlar üzüntü de çekmeyeceklerdir. Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, yoldan çıkmalarından dolayı onlar azap çekeceklerdir."*[24] (وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

[21] İbnu Manzur, 3/303.

[22] Tehânevî, a.g.e. 4/165.

[23] Yavuz, a.g.e. s. 14.

[24] En'âm 6/48 - 49.

(وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

buyrulmaktadır.

B) PEYGAMBERLERİN GÖNDERİLİŞ GAYELERİ

Unutmamak gerekir ki peygamberler Yüce Allah'ın insanlara bir rahmetidir. Kur'ân'da Peygamberimiz Hz. Muhammed (s. a. v.) için "*Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik*"[25] (وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ) buyrulmaktadır. Bu âyet-i kerîmenin de içinde geçtiği Enbiyâ Sûresi'nin son ayetleri[26] dikkatle incelenirse mevzu bahis olan konunun Hz. Muhammed (s. a. v.)'in bi'seti ve tebliğ görevi olduğu görülecektir. Nitekim İbnu Kesîr de "*Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik*" âyet-i kerîmesiyle ilgili olarak Muhammed (s. a. v.)'in bi'setinin bütün varlıklara rahmet olduğunu, kabul edenin dünyada ve âhirette saâdete nâil olacağını reddedenin de dünya ve ahirette hüsranla karşılaşacağını ifade edip bir çok hadis-i şerifin de bu durumu teyit ettiğini belirtir.[27]

Şayet Yüce Allah tüm varlıklara merhamet etmeseydi âhiret hayatında ve dünya hayatında insanların kurtuluşuna vesile olacak uyarıcılar gönderir miydi? Peygamberlerin gönderilişinin temel gâyesi Yüce Allah'ın dinini insanlara ulaştırıp onların hayatını anlamlandırmak ve onları dünyada da ahirette de mutlu etmektir. Bu çerçeve de ana başlıklar halinde peygamberlerin gönderiliş gâyelerini şöyle sıralamak mümkündür:

---

[25] Enbiyâ 21/107.

[26] Enbiyâ 21/106 - 112.

[27] Bkz: Ubu'l-Fidâ İsmâil İbnu Kesîr, ed-Dımeşkî, *Muhtasaru Tefsîri İbni Kesîr*, (İhtisâr ve Tahkîk: Muhammed Ali es-Sâbûnî), Dâru't-Tefsîr - Dâru'l-Kalemi'l-Arabî, Dımeşk, 1989, 2/525

1-Dine Davet Etmek

Yüce Allah'ın yaratıcı varlık olarak mesajlarını - bir başka ifadeyle dinini - bir şekilde, yarattığı insanlara iletmesi gerekmektedir. Aksi takdirde hayatın bir anlamı, yaratılışın bir gayesi olmazdı. Kur'ân-ı Kerîm'de de Yüce Allah cinleri ve insanları sadece kendisine kulluk etmeleri için yarattığını,[28] ölümü ve hayatı insanların hangilerinin daha güzel davranışlarda bulunacaklarını sınamak amacıyla yarattığını,[29] tüm peygamberlere kendisinden başka ilah olmadığını ve kendisine kulluk edilmesinin gerekliliğini vahyettiğini[30] belirtir. Dolayısıyla İncil'de Tevrat'ta ve Kur'ân şeraitler muhtelif olmakla beraber bütün peygamberler tevhidi tebliğ etme noktasında birleşmişlerdir.[31] Görülmektedir ki Yüce Allah görevlendirdiği melek ile insanların arasından seçtiği elçilere mesajlarını ulatırmış ve onlardan da insanlığı bilgilendirmelerini istemiştir. Bu durum, bilerek ve isteyerek çocuk sahibi olan bir ebeveynin çocuk dünyaya geldikten sonra onun sorumluluğunu üstlenmesine benzer. Onun iyiliğini isteyen ebeveyn onu başı boş bırakmayacak ve takibat altında tutacaktır. Yüce Allah da kaçınılmaz bir şekilde yarattığı kulunu yine onun iyiliği

---

[28] Zâriyât 51/56.

[29] Mülk 67/2.

[30] Enbiyâ 21/25. "Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlere, 'Şüphesiz, benden başka hiçbir ilâh yoktur. Öyleyse bana ibadet edin' diye vahyetmişizdir." (وَمَـا اَرْسَـلْـنَـا مِـنْ قَـبْـلِكَ مِـنْ رَسُولٍ اِلَّـا نُـوحِى اِلَـيْـهِ اَنَّـهُ لَـا اِلٰـهَ اِلَّـا اَنَـا فَـاعْبُـدُونِ)

[31] Ebû Abdillah Muhammed İbnu Ahmed el-Kurtubî, *El-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1993, 11/186.

için uyaracak ve yönlendirecektir. Nitekim Kıyâme Sûresi'nde[32] insanların peygamberleri yalanlayıp, yüz çevirmeleri durumunda azaba müstehak oldukları ifade edilip "*İnsan kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?*"[33] sorusu sorulmaktadır. Çalışmamızın giriş bölümünde[34] de ifade ettiğimiz gibi Yüce Allah'ın 'Rab' sıfatının bir gereği olarak insana, peygamberleri aracılığıyla yol gösterip dinini tebliğ etmesi eşyanın tabiatındandır. Yine çalışmamızın 'Peygamberlerin Genel Özellikleri' bölümünde[35] de belirttiğimiz gibi peygamberlerin gönderiliş gayelerinden bir tanesi tebliğdir, insanları dine davet etmektir. Bu suretle insanlar Yüce Allah'ı tanırlar, inanç esaslarını, yapacakları ibadetleri öğrenirler, ahlâki ilkeleri bilirler, âhiret hayatı ve sorgusundan haberdar olurlar, doğru yolu bulurlar, helalleri ve haramları kavrarlar, toplumda adâlet[36] yerleşir, anlaşmazlık ve çatışmalar ortadan kalkar ki böylece de dinin temel hedefi olan, insanların mutluluğu[37] tahakkuk eder.

2-Akıl İle Ulaşılamayacak Bilgileri Bildirmek

Bir felsefe ve mantık terimi olarak akıl, varlığın hakikatini idrak eden, maddî olmayan fakat maddeye tesir eden basit bir cevher; maddeden şekilleri soyutlayarak kavram haline getiren ve bu kavramlar arasında ilişki kurarak önermelerde bulunan,

---

[32] Kıyâme 75/31 - 36.

[33] Kıyâme 75/36.

[34] Bkz: İnsanlığın Peygambere Olan İhtiyacı, s. 9.

[35] Bkz: Tebliğ, s. 82.

[36] Hadîd 57/25.

[37] Küçük, Tümer, *Dinler Tarihi*, s.8.

kıyas yapabilen güçtür.[38] Râğıp el-Isfehânî de aklı 'bilgi edinmeye yarayan güç ve bu güç ile insanın elde edip istifade ettiği bilgi' olarak tarif eder.[39] Yüce Allah insanı, diğer varlıklardan farklı ve akıllı bir varlık olarak yaratmıştır. Akıl, insanın Yüce Allah karşısındaki sorumluluğunun temel sebebidir. Ancak akıl, insanın yaratılış amacını tam olarak kavraması için yeterli değildir. İnsan aklıyla düşünerek, mukayese yaparak kendisinden daha güçlü bir varlığa, her şeyi yaratan bir varlığa ulaşabilir.[40] Ama akılla bu varlığın tanımını tam olarak yapamaz, bu varlığın niteliklerinin neler olduğunu, isteklerinin neler olduğunu bilemez. Kendisi için faydalı ve zararlı olan şeyleri kesin olarak belirleyemez.[41] Hangi ibâdetleri yapacağını, âhiret hayatının olup olmadığını ve diğer gaybî konuları kavrayamaz. Kur'ân-ı Kerîm'de âhireti kavrama konusunda şöyle buyrulur: "*Hayır; onları âhiret hakkındaki bilgileri yetersiz kalmıştır. Dahası, bu hususta şüphe içerisindedirler. Bunun da ötesinde, onlar ahiretten yana kördürler.*"[42] Zaten şirk adı verilen kavram da insan zihninin yaratıcı konusundaki bulanıklığı nedeniyle ortaya çıkmıştır. İnsanları ya da peygamberleri ilahlaştırma, tabiat varlıklarına ve putlara tapma gibi davranışlar, Yüce Kudreti tam olarak kavrayamama ve tanımlayamama sonucunda ortaya çıkmıştır. Şayet insanlar, sadece akılları ile tereddütsüz bir şekilde tek İlah anlayışına ulaşabilselerdi o zaman yeryüzünde şirk olmazdı. Bu vâkıa naklin, aklı

---

[38] D.İ.A, 2/238.

[39] el-Isfehânî, s. 577.

[40] Tabbâra, Afif Abdülfettah, *Kur'ân'da Peygamberler Ve Peygamberimiz*, (Müt: Ali Rıza Temel, Yahya Aklın), s. 16.

[41] Bahçeci, *Peygamberlik Ve Peygamberler*, s. 28.

[42] Neml 27/66.

ikmâlinin gerekliliğini yani Yüce Allah'ın peygamber göndermesinin zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Görülmektedir ki; insan hayatı akıl - vahiy birlikteliği ile anlam kazanmaktadır. Akıl ve vahiy, adeta ruh ve beden gibi bir bütünün iki parçasıdır. Bunlardan bir tanesinin yokluğu diğerinin anlamsızlaşmasına sebep olur. Vahiy olmadan sadece akıl ile hayatın genel çerçevesini belirleyip, hayatı anlamlandırmak mümkün değilken; aklın yokluğunda da insan olmaktan bahsetmek imkan dahilinde değildir. İşte Peygamberlerin getirdiği ilâhi bilgi ile insan aklı yan yana geldiği zaman, insan hayatı anlam kazanmakta ve hem dünya hem de ukbâ saadeti ortaya çıkmaktadır.

3- Âhirette Hesaba Çekilme Konusunda Mazereti Ortadan Kaldırmak

Yüce Allah insana sadece akıl vermekle kalmamış, bununla birlikte peygamberler de göndererek âhiret hayatının varlığı ve âhiret hayatında hesaba çekileceği inanç ve ibâdet konuları konusunda onu bilgilendirmiştir. Peygamberler ve ilâhi kitaplar Yüce Allah'a itaat edip rızasını arayanlar için hayırları müjdelemişler, onun emrine muhalif olan ve peygamberlerini yalanlayanları da azap ile uyarmışlardır.[43] Böylece insanın nihaî hesaplaşma konusunda Yüce Allah'a itiraz etme hakkı kalmamıştır. "Ben haberdar değildim, bu yüzden görevlerimi yerine getiremedim" demek gibi bir mazeret ileri sürme şansına da sahip olmayacaktır. Yüce Allah bu durumu Kur'ân-ı Kerîm'de "*Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak*

[43] İbnu Kesîr, *Muhtasaru Tefsîri İbni Kesîr*, 1/466.

peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir."[44] (رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا) *"Eğer biz, bundan (Kur'ân'dan) önce onları bir azapla helak etseydik, muhakkak ki şöyle diyeceklerdi: Ya Rabbi! Bize bir elçi gönderseydin de şu aşalığa ve rüsvaylığa düşmeden önce âyetlerine uysaydık."*[45] (وَلَوْ اَنَّا اَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِه ِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى) ifadeleriyle açıkça dile getirmektedir. Yine Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Allah her topluluğa uyarıcı peygamber gönderdiğini, ve uyarıcı göndermeden cezalandırmada bulunmayacağını belirtmektedir. Nahl Sûresi'nde; *"Andolsun biz, her ümmete, 'Allah'a kulluk edin, tâğûttan kaçının' diye peygamber gönderdik. Allah, onlardan kimini doğru yola iletti; onlardan kimine de (kendi iradeleri sebebiyle) sapıklık hak oldu. Şimdi yeryüzünde dolaşın da peygamberleri yalanlayanların sonunun ne olduğunu görün."*[46] (وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ) ve İsrâ Sûresi'nde; *"Kim doğru yolu bulmuşsa, ancak kendisi için bulmuştur; kim de sapıtmışsa kendi aleyhine sapıtmıştır. Hiçbir günahkâr, başka bir günahkârın günah yükünü yüklenmez. Biz, bir peygamber göndermedikçe azap edici değiliz."*[47] (مَنِ

[44] Nisâ 4/165.

[45] Tâhâ 20/134.

[46] Nahl 16/36.

[47] İsrâ 17/15.

اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِىْ لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِيْنَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُوْلًا şeklinde bu konu ifade edilmektedir. Kur'ân'da Mülk Sûresi'nde, cehennemde görevli meleklerle inkarcılar arasında gerçekleşecek ilginç bir diyalog aktarılır. Diyalog şöyle cereyan edecektir: "*Neredeyse cehennem öfkesinden çatlayacak! Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara: Size, (Bu azap ile) korkutucu bir peygamber gelmemiş miydi? diye sorarlar. Onlar şöyle cevap verirler: Evet doğrusu bize, (bu azap ile) korkutan bir peygamber gelmişti; fakat biz (onu) yalan saymış ve: Allah'ın bir şey gönderdiği yok; siz olsa olsa büyük bir sapıklık içerisindesiniz! demiştik. Ve şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, (şimdi) şu alevli cehennemin mahkumları arasında olmazdık! diye ilave ederler.*"[48] (تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا اُلْقِىَ فِيهَا فَوْجٌ سَاَلَهُمْ خَزَنَتُهَا اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَذِيرٌ قَالُوا بَلٰى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ مِنْ شَىْءٍ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِى ضَلَالٍ كَبِيرٍوَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِى اَصْحَابِ السَّعِيرِ) Bu konuda Ehl-i Kitab'a yönelik hitaplarda vardır. Maide Sûresi'nde "*Ey ehl-i kitap! Peygamberlerin arası kesildiği bir sırada size elçimiz geldi. Gerçekleri size açıklıyor ki (kıyâmette): 'Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi' demeyesiniz. İşte size müjdeleyici ve uyarıcı gelmiştir. Allah her şeye hakkıyla kâdirdir.*"[49] (يَا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ اَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ) Görülmektedir ki Yüce Allah insana hem akıl vermek hem de uyarıcı göndermek sûretiyle yapılması gereken

[48] Mülk 67/8 - 10.

[49] Mâide 5/19.

her şeyi bihakkın yapmıştır. Bundan sonra insana düşen aklını kullanmak ve uyarıcılara kulak vermekten başka bir şey değildir. Eğer bunu yapmaz ise; kaçınılmaz bir şekilde âhiret hayatında hesap vermek durumunda kalacaktır.

4-İnsanlara Örnek Olmak Ve Ahlâki İlkeleri Yerleştirmek

Ahlâk kavramı, irâdî bir çerçevede insanın karakter yapısına atıfta bulunan bir kavramdır.[50] İnsanoğlu yaratılış itibariyle, ahlâkî açıdan hem iyiliğe hem de kötülüğe yönelme potansiyeline sahiptir.[51] Önünde biri hayır diğeri ise şer olmak üzere iki yol bulunmaktadır.[52] Yaratıcı onu böyle yaratmıştır, onun nefsine iyilik de kötülük de ilham edilmiştir.[53] Ancak iyilik ve güzellik yolunu seçmesi istenmiş ve buna da muktedir olduğu belirtilmiştir.[54] İnsanlığa iyiliği ve güzelliği örneklendirme görevi de evvela peygamberlere aittir. Kur'ân-ı Kerîm'de Resûlullah (a. s.)'ın,[55] Hz. İbrahim'in[56] ve sair peygamberlerin[57] Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar

---

[50] Recep Kılıç, *Ahlâkın Dinî Temelleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992, s. 2.

[51] Beled 90/8 -10.

[52] Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 8/5836 - 5841. Ayrıca bkz: Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, (El-Mevsûatu's-Sunnetu El-Kutubu's-Sittetu Ve Şurûhuhâ), Çağrı Yayınları - Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992, Kitâbu Tefsîri'l-Kur'ân, 6/83.

[53] Şems 91/7 - 8.

[54] Şems 91/9 - 10.

[55] Ahzâb 33/21. "Andolsun, Allah'ın Resûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır." (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا)

[56] Mümtehine 60/4.

için ‘güzel bir örnek’ oldukları söylenir. Peygamberler, yaratılış itibariyle insanların en ahlâklıları arasında seçilmişlerdir. Çünkü onlar her bakımdan rehber insanlardır. Bu meyanda Kur’ân’da Bakara Sûresi’nde Hz. İbrahim ve Hz. İsmail duâlarında “*Ey Rabbimiz! Onlara içlerinden senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü üstün gelen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız sensin.*”[58] (رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) şeklinde niyazda bulunmaktadırlar. Yüce Allah da onların bu duâsını kabul edip Hz. Muhammed (s. a. v.)’i peygamber olarak göndermiştir.[59] İslâm mütefekkirleri de ‘Allah, nübüvvet mertebesinde olan peygamberleri yeryüzünde insanları eğitmek ve onlara bilmediklerini öğretmek için seçtiği için onlar, insan grubunun en mükemmelidirler’[60] şeklinde düşünmektedirler.

Peygamberlerin ahlâki açıdan mükemmelliklerine işaret eden sıdk ve emânet niteliklerine ‘Peygamberlerin Genel Özellikleri’ bölümünde teferruatlı bir şekilde temas etmiştik.[61] Burada peygamberlerin her konuda olduğu gibi güzel ahlak konusunda da örnek birer şahsiyet olduklarını belirtmekle iktifâ edeceğiz.

---

[57] Mümtehine 60/6. (… لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ) Onlarda (□′♦□) zamiri Hz. İbrahim ve beraberindeki peygamberler olarak açıklanmıştır. Bkz: Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Taberî Tefsiri,* (İhtisar ve Tahkik: Muhammed Ali es-Sâbûnî ve Salih Ahmed Rıza), (Tercüme: Mehmet Keskin), Ümit Yayınları, İstanbul, 5/2486; Ayrıca bkz: *Kur’an Yolu Türkçe Meal Ve Tefsir*, 5/313.

[58] Bakara 2/129.

[59] ss-Sâbûnî, *Safvetu’t-Tefâsîr*, 1/95.

[60] Kuşpınar, a.g.e. s. 144.

[61] Bkz: Peygamberlerin Genel Özellikleri, s. 78 - 81.

C) PEYGAMBERLİK VE VAHİY

Öncelikle kısaca vahiy kavramının sözlük anlamı üzerinde durmak istiyoruz. Vahiy (↑Ψƒ□A) kelimesi v-h-y (↑Ψ∞) kökünün mastarıdır.[62] Bu kelime sözlükte işâret, kitâbet, risâlet, ilham, gizli konuşma, yazılmış şey, kitap, emir, imâ, ilkâ (koymak, bırakmak), bildirme gibi anlamlara gelmektedir.[63] Ayrıca vahyin (↑Ψƒ□A) karar, ateş, ses, ağlama gibi anlamları da vardır.[64] İslâm'dan önceki şiirde bu kelime yazıyı özellikle de taş üzerine yazılan yazıyı ifade etmekteydi.[65] Vahiy kelimesinin lugatlardaki kullanım şekilleri incelendiği zaman, kelimede özellikle 'gizli' ve 'süratli' bildirme anlamının dikkat çektiği görülecektir. Nitekim Râğıp El-Isfahanî de bu hususa işaretle, vahiy kavramının aslının 'süratli bir şekilde işaret etmek' olduğunu belirtir.[66]

Vahyin ıstılâhî anlamı, sözlük anlamından çok uzak değildir.[67] Râğıp el-Isfehanî'ye göre vahiy, 'Yüce Allah'ın nebilerine ve velilerine ilkâ ettiği ilâhî kelimedir'.[68] Suyûtî'ye göre ise vahiy, 'Allah'ın peygamberlerinden bir tanesine vahyettiği, onun kalbine yerleştirdiği, peygamberin de konuştuğu ve yazdığı Allah

---

[62] İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1989, s. 36.

[63] İbnu Manzur, a.g.e. 3/892.

[64] İbnu Manzur,. 3/893.

[65] Akgül, a.g.e. s. 69.

[66] el-Isfehânî, a.g.e. s. 808.

[67] Abdülgaffar Aslan, Kur'an'da Vahiy, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2000 s. 42.

[68] el-Isfehânî, s. 808.

kelamıdır'.[69] Bu bilgiler çerçevesinde vahyin daha kapsamlı bir tanımını da yapmak mümkündür: "*Vahiy, Allah'ın insanlara ulaştırmak istediği bilgileri vasıtalı veya vasıtasız bir şekilde, gizli ve süratli bir yolla, onu tebliğ etmek üzere insanlar arsından seçtiği peygamberlerine yakînî ilim ifade edecek bir tarzda bildirmesidir.*"[70] Tanımlardan da anlaşıldığı gibi vahyin temerküz ettiği nokta ve ilk muhatabı peygamberdir. Yani vahiy, peygamberlik görevinin olmazsa olmaz bir parçasıdır. Zaten vahye muhatap olmayan kişinin de peygamber olması söz konusu değildir.[71]

Kur'ân-ı Kerîm'de vahiy kelimesinin kullanımlarına bakıldığında, peygamberlerin dışındaki bazı insan ve bazı varlıkların da vahye muhatap oldukları görülür. Havârîlere,[72] Hz. Mûsâ'nın annesine,[73] bal arısına,[74] meleklere,[75] göğe,[76] ve yere,[77] Yüce Allah'ın vahyettiği ifade edilir. Tabî ki bu âyetlerdeki kullanım şekilleri, ıstılâhî kullanım şeklinin dışında ilham, bildirme, teshîr gibi anlamlara gelen kullanımlardır. Bu örnekler ıstılâhî anlamdaki vahiyden farklı da olsa kaynağı Yüce Allah'tır. Kur'ân-ı Kerîm'de kaynağı Yüce Allah olmayan, Zekeriyya'nın

---

[69] Celâluddîn Abdurrahmân es-Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, İkinci Baskı, Daru'l-Ulûmi'l-İnsâniyye - Daru İbni Kesîr, Beyrût, h.1414/m.1993, 1/141.

[70] Aslan, a.g.e. s. 49.

[71] Yûsuf 12/109, Nahl 16/43, Enbiyâ 21/7.

[72] Mâide 5/111.

[73] Kasas 28/7.

[74] Nahl 16/68 - 69.

[75] Enfâl 8/12.

[76] Fussilet 41/12.

[77] Zilzal 99/5.

vahyi[78] ve şeytanların vahyi[79]

Kur'ân-ı Kerîm'de vahyin geliş şekilleri de belirtilmektedir. Nitekim Râğıp el-Isfehanî Şûrâ Sûresi'ndeki *"Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla, yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir."* (وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهِ ۚ مَا يَشَاءُ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ) şeklindeki âyet-i kerîmeden hareketle vahyin, bir resûl (melek) aracılığıyla, yalnızca sözü duyma suretinde, kalbe ilkâ edilerek, ilham yoluyla, teshirle (emri altına alarak yönlendirmekle) ve uyku halinde iken vahiy gelmesi şekillerinden bir tanesi ile geldiğini belirtmektedir.[80]

İslâm'daki vahiy kavramı ile keşf, ilham, sezgi ve bilinç altı gibi kavramların arasında kesin bir ayrım çizgisi vardır. Çünkü vahiyde kesin bir şuur ve kavrayış vardır.[81] Vahyin kaynağı Yüce Allah'tır, ilham ve keşfin kaynağı belli değildir. Hak olabileceği gibi batıl da olabilir.[82] Peygamberlerin hedefi açık ve nettir. Yüce Allah peygamberlerine vahiy gönderdiğini Kur'ân-ı Kerîm'de bir çok ayette açıkça beyan

---

[78] Meryem 19/11.

[79] En'âm 6/112.

[80] Râğıp el-Isfehânî, s. 809. Râğıp el-Isfehânî ilham, teshir ve uyku şekillerine اِلَّا وَحْيًا ifadesinin işaret ettiğini belirtirken ayrıca ilham şeklindeki vahiy için Kasas 28/7, teshir şekli için Nahl 16/68 örnek verir. el-Isfehânî اَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ ifadesinin de yalnızca sözü duyma şeklindeki vahyi belirttiğini söyler.

[81] Subhi es-Sâlih, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Derseâdet Kitabevi, İstanbul, s. 26.

[82] Aslan, a.g.e. s. 82.

etmiş, vahiy kelimesini bu ayetlerde konu edilir.[83] Bu âyetlerde kullanılan vahiy kelimesini, "*Biz Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve (nitekim) İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve esbâta (torunlarına), İsa'ya, Eyyüb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davud'a da Zebur'u verdik.*" buyrulmaktadır.[84] Kur'ân literatüründe peygamberlerin vahye uymama gibi bir seçenekleri yoktur.[85] Kendilerine ne emredilmişse ona uymak ve onu tebliğ etmekle mükelleftirler.[86] Kur'ân-ı Kerîm'de üç yüzden fazla yerde âyetlerin başında kullanılan "de ki" (□□) ibaresi Resûlullah'a yöneliktir ve ona söyleyeceğini öğretmektedir. Bu ibare, onun vahiy konusunda hiçbir dahlinin olmadığına, kendi indinden konuşmadığına, iletileni aynen aktardığına işaret etmektedir.[87] Hz. Peygamberin vahyin inmeye başladığı ilk sıralarda Kur'ân'dan başka bir şeyin yazılmasını yasaklaması,[88] onun vahiy ile kendi sözlerinin karışmaması konusunda ne kadar titiz davrandığının bir göstergesidir. Vahye uyma ve ona hiçbir müdahale yapmadan aynen aktarma konusunda bütün peygamberlerin aynı konumda oldukları, Kur'ân-ı Kerim'de bir çok yerde belirtilir.[89] Ayrıca Yüce

[83] Nisâ 4/163, En'âm 6/19, A'raf 7/117, A'raf 7/160, Yûsuf 12/3, Yûsuf 12/109, İbrahim 14/13, Nahl 16/43, Tâhâ 20/77, Enbiyâ 21/7, Enbiyâ 21/25, Enbiyâ 21/73, Şuarâ 26/52, Şuarâ 26/63, Fâtır35/31, Zümer 39/65, Şûrâ 42/3, Şûrâ 42/7, Şûrâ 42/13 (Bu ayette isimleri geçen peygamberler ulu'l-azm peygamberler olarak bilinir.), Şûrâ 42/52,

[84] Nisâ 4/163.

[85] Yunus 10/15,

[86] Mâide 5/67; En'âm 6/50

[87] Subhi es-Sâlih, s. 30.

[88] Muslim İbni'l-Haccâc, Ebu'l-Huseyn, *Sahîhu Muslim*, (El-Mevsûatu's-Sunnetu El-Kutubu's-Sittetu Ve Şurûhuhâ), Çağrı Yayınları - Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992, 3/2298.

[89] Mâide 5/67; A'raf 7/62; Ahzâb 33/39.

Allah'ın görevlendirdiği bütün peygamberler, aynı hükümlere muhatap olmuşlardır.[90] Kur'ân'da A'lâ Sûresi'nde "*Temizlenen, Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden kimse kuşkusuz kurtuluşa ermiştir. Fakat siz (ey insanlar!) ahiret daha hayırlı ve daha devamlı olduğu halde dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Şüphesiz bu (anlatılanlar) önceki kitaplarda, İbrahim ve Musa'nın kitaplarında da vardır.*"[91] ve Şuarâ Sûresi'nde "*Muhakkak ki o (Kur'ân) âlemlerin Rabbinin indirmesidir. (Resûlüm!) onu Rûhu'l-emîn (Cebrâil) uyarıcılardan olasın diye, apaçık Arap diliyle, senin kalbine indirmiştir. O, şüphesiz daha öncekilerin kitaplarında da vardır.*"[92] Şeklinde buyrularak bütün peygamberlerin mesajlarının ortak olduğu ve Yüce Allah'ın katında statülerinin aynı olduğu, aynı görevi ifâ etmek için görevlendirildikleri ifade edilir.

İlâhi kitapların sonuncusu olan mukaddes Kur'ân, vahiy ürünü bir kitaptır. Allah kelamıdır, kaynağı bizzat Yüce Allah'tır. Peygamberlik ise kelam sıfatının tezahüründen başka bir şey değildir. Peygamber de bu kelamın tebliğcisidir. Peygamberi tasdik eden kişi Yüce Allah'ın "kelam" sıfatını da kabul etmiş olur.[93] Risâlet ve kelâmullah birbirini destekleyen ve tamamlayan iki temel kavramdır. Bu çerçevede bütün peygamberler vahye muhataptırlar. Vahyi değiştirme, eksiltip çoğaltma, kendi fikirlerini ona katma ya da tebliğ etmeme gibi bir yetkileri asla yoktur.[94] Peygamberler inananların azlığına ya da inkarcıların çokluğuna bakmadan, insanların kötülemelerinden çekinmeden Yüce Allah'ın kendilerine indirdiklerini

---

[90] Enbiyâ 21/25; Şûrâ 42/3,

[91] A'lâ 87/14 - 19.

[92] Şuarâ 26/192 - 196.

[93] Aslan, a.g.e. s. 230.

[94] Mâide 5/67; Yunus 10/15; Hâkka Sûresi 69/40-47.

sabırla tebliğ ederler.[95] Öncelikle kendileri o vahye tabi olurlar ve bütün insanlara onu tebliğ ederler.[96] Bu suretle Yüce Allah'ın risâlet görevini layıkıyla yerine getirmiş olurlar.

D) PEYGAMBERLİK VE MUCİZE

Mu'cize (↔ηςA) kelimesi, Arapça'da bir şeyden geri kalmak, yapamamak, güçsüz duruma düşmek, zayıf olmak anlamına gelen a-c-z (ης) fiilinden türemiştir.[97] Acz (ηςA) kelimesi kudret (↔εβA) kelimesinin zıddıdır.[98] Mu'cize (↔ηςA) kelimesi İf'âl vezninden ism-i fâil olup 'aciz bırakan', 'karşı konulmaz' anlamına gelir. Mu'cize (↔ηςA) kelimesinin çoğulu mu'cizât (ΠAηςA) şeklinde gelir. Sonundaki te (↔) ise müenneslik 'te'si olmayıp mübalağa için getirilmiştir.[99]

Mâturîdîliğin önde gelen isimlerinden Ebu'l-Muîn en-Nesefî, (ö. 1115) peygamberlik mümkün olduğu için mucize göstermeyen peygamberin sözünü kabul etmenin zorunlu olmadığını söyleyerek mucizenin, peygamberliğin delili olduğunu belirtir ve mucizeyi şöyle tanımlar; "*Teklif yurdunda* (d*ünyada) peygamber olduğunu iddia eden kimsenin, doğruluğunu ortaya koymak için, meydan*

---

[95] Fahreddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 12/41.

[96] En'âm 6/19; En'âm 6/106; A'raf 7/203.

[97] İbnu Manzur, *Lisanü'l-Arabi'l-Muhit*, 2/691; İsmail Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'ân*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007, s. 26; İsmâîl b. Yûsuf Nebhânî, *Peygamber Efendimizin Mucizeleri*, (Çeviren: Abdulhâlık Duran), Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1997, 1/25.

[98] el-Isfehânî, s. 547.

[99] Akgül, s. 104; Karaçam, a.g.e. s. 26; Ahatlı, s. 82.

okunanların benzeriyle karşı koymaya güç yetiremedikleri, 'adet'e aykırı bir olayın zuhur etmesidir."[100] Nûreddîn es-Sâbûnî de kelâm âlimlerine atıfta bulunarak şöyle bir mucize tanımı yapar; "*Peygamberlik iddia eden kişinin elinde, inkarcılara meydan okuduğu sırada, benzerini getirme konusunda onların aciz kalacağı, tabiat kanunlarına aykırı bir hadisenin gerçekleşmesidir.*"[101] Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi mucize, peygamberlerin elinden gerçekleşir. Tabiat kanunlarına (sünnetullaha) aykırıdır. Diğer insanların böyle bir şey yapabilmeleri mümkün değildir. Fahreddîn er-Râzî de mucizenin, karşı çıkılamayacak bir meydan okumayla birlikte geleneği yırtan bir iş olduğunu belirtir. Mucizenin, alışılandan başka bir şeyi yapma ya da alışılanı menetme olduğunu söyler. Ona göre mucize, 'geleneği yırtmakla', iddia edenin, diğer insanlardan farklı olduğunu kanıtlar, peygamberliğine işaret eder. 'Meydan okumakla', yalancılığı ortaya koyar, irhâs[102] ve kerâmetten[103] ayrılır. 'Karşı çıkılmayacak olmakla', büyü ve göz boyamacılıktan ayrılır.[104]

---

[100] Ebu'l-Muîn Muhammed b. Mu'temid en-Nesefî, *Tevhidin Esasları*, (Kitâbu't-Temhîd li Kavâidi't-Tevhîd), (Çeviren: Hülya Alper), İz Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 72 - 73.

[101] Nûreddîn es-Sâbûnî, *Mâturîdiyye Akaidi*, s.111.

[102] İrhâs, nübüvvetle görevlendirilmeden önce, peygamberlerden sâdır olan hârikulâde olaylardır. Bu olayların nübüvvete hazırlık oluşturduğu kabul edilir. Mucize peygamberlik iddiası ile ve meydan okumayla eş zamanlı olur. Bkz: Ali Köse, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "*Hârikulâde*" maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı Neşriyatı, İstanbul, 1997, 16/181; İsmâîl b. Yûsuf Nebhânî, 1/25; Karaçam, a. g. e. s.29.

[103] Kerâmet, Peygamberin mutabaatına sarılmış, şeriatın bütün mükellefiyetini yüklenmiş, güzel itikat ve amel sahibi bir kulun elinde, kendisi peygamberlik davasında bulunmaksızın zuhur eden harikulâde hadisedir. Bkz: Dilaver Selvi, *İslâm'da Velâyet Ve Kerâmet*, Umran Yayınları, İstanbul, 1990, s. 212. Nûreddîn es-Sâbûnî de mucize ve kerâmet arasındaki farkı belirtirken mucizenin, peygamberlik iddiasıyla birlikte olduğunu ifade eder ve velînin peygamberlik iddia etmesi durumunda kâfir

İslâmî kaynaklarda yer alan, mucizenin temel unsurlarını şu şekilde üç maddede ifade etmek mümkündür:

1- Mucize Yüce Allah'ın fiilidir. İnsan gücünün ötesinde, ilâhi bir kudretle meydana gelir. Kelâm âlimlerinin ekserisi özellikle bu konu üzerinde durur ve mucizeyi peygamberliğin kesin delili, Yüce Allah'ın peygamberlik iddiasında bulunan kişiyi doğrulaması olarak görürler.[105] Kur'ân açısından bunun aksinin izahı oldukça zordur. Zira Kur'ân'da anlatılan bu tür olaylara bakıldığında Yüce Allah'ın, fiili kendine izâfe ettiği açıklıkla görülür.[106]

2- Mucizenin sünnetullaha aykırı (hârikulâde) olması gerekir. Mucizenin bu özelliği zaten âlimlerin mucize tanımlarının hepsinde yer almıştır. Kur'ân'da tabiat kanunlarını kıran ve peygamberlerin elinden zuhur eden olayların çeşitli örnekleri bulunmaktadır.[107]

3- Mucize peygamberin elinden, peygamberlik davası esnasında ve peygamberi destekleyecek şekilde gerçekleşmelidir. Mucize gösterilmesi talebinde bulunanlar, peygamberleri yalanlayanlar olmuşlardır.[108]

Ehl-i Sünnet kelâmcıları, mucizenin peygamberliğe delil olduğu görüşündedirler.[109] Mâturîdîler, Allah tarafından meydana getirildiği için mucizeyi

---

olacağını belirtir. Velînin kerâmetinin, onun tabi olduğu peygamberin, peygamberliğini ikrar eden bir mucize sayıldığını da ilave eder. Bkz: Nûreddîn es-Sâbûnî, *Mâturîdiyye Akaidi*, s. 124.

[104] er-Râzî, *Kelâm'a Giriş* (El-Muhassal), s.229.

[105] en-Nesefî, *Tevhidin Esasları*, s. 73 - 74; Nebhânî, a.g.e. 1/17; Karaçam, a.g.e. s. 27; Akgül, a.g.e. s. 105.

[106] Nebhânî, 1/20 - 23; Karaçam, a.g.e. s. 28 -29; Yavuz, a.g.e. s. 177.

[107] A'râf 7/107 - 108, 117; İsrâ 17/59; Enbiyâ 21/69.

[108] Nebhânî, 1/25; Karaçam, s. 29.

sadece peygamberliğin kanıtı değil aynı zamanda Allah'ın varlığının da kanıtı olarak görürler.[110] Filozoflar özellikle de İbnu Rüşd ise mucizenin peygamberliğe tam olarak delâlet ettiği görüşüne karşı çıkar. Ona göre kelamcıların, 'mucizenin peygamberliğin kanıtı olduğu' görüşü ancak avamı tatmin edebilir, bu konuda mucize ilmi bir delil değildir, nitekim konunun detaylarına inildiğinde bu görüşün aksaklıkları olduğu ortaya çıkar.[111] Mutasavvıflar da mucizeyi peygamberliğin delili olarak kabul etmekle birlikte, mucizeyi nebinin ayrılmaz bir vasfı olarak görmezler. Mucize izhar etsin ya da etmesin, Yüce Allah'ın kendisine vahiy göndererek elçi seçtiği şahıslar peygamberdir.[112]

Mucize konusuna Kur'ân cephesinden bakılırsa, Yüce Allah'ın tabiat kanunlarını askıya alarak peygamberlerini ve onlara inananları olağanüstü olaylarla desteklediği açık bir şekilde görülür. Yine Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Allah'ın tabiata müdahale ederek geçmişte yaşamış bir çok topluluğu olağan üstü bir şekilde ortadan kaldırdığını, helâk ettiğini anlatan çok sayıda âyete rastlamak mümkündür.[113]

E) PEYGAMBERLERİN DEĞİŞMEZ SORUMLULUKLARI: TEBLİĞ, UYARI VE MÜJDE

'Peygamberlerin genel özellikleri' konusunda tebliğ kavramı üzerinde teferruatlı bir biçimde duracağımız için bu kavrama kısaca değinip, özellikle burada

---

[109] en-Nesefî, a.g.e. s. 73 - 74; Yavuz, s. 178.

[110] Yavuz, s. 178.

[111] Yavuz, s. 180. Ahatlı, s. 70 - 71.

[112] Ahatlı, s. 75 - 76.

[113] Bkz: Hûd 11/67; Mu'minûn 23/41; Şuarâ 26/120; Ankebût 29/14; Ahkaf 46/24 - 25.

bir anlamda tebliğin temel iki vechesi diyebileceğimiz “uyarı” ve “müjde” kavramları üzerinde durmak istiyoruz.

Yüce Allah’ın ilâhî vahyini insanlara tebliğ etmek, peygamberlerin ortak sorumluluğudur. Bütün peygamberler bu görevi yerine getirmekle memurdurlar.[114] Zorlama gibi bir yetkileri yoktur[115] fakat bütün engelleri aşarak Allah’ın dinini insanlara ulaştırmak peygamberlerin aslî görevidir. Bunu yaparken elbette gönül rızası esas olmalıdır.[116] İslâm insanların kalplerine hitap etmektedir. Din kavramı ister ‘inanç’ olarak alınsın, ister ‘hayat tarzı’ olarak alınsın İslâm adına hiç kimseye zorla kabul ettirilmesi söz konusu değildir.[117]

Peygamberler açısından Yüce Allah’ın dinini tebliğ etmenin iki temel vechesi sürekli ön plandadır. Yüce Allah Peygamberleri, iyi olanlara ‘müjde vermeleri’ ve insanları kötülüğün akıbeti konusunda ‘uyarmaları’ için göndermiştir. Dolayısıyla Kur’ân-ı Kerîm’de peygamberlerin iki temel sıfatı, müjdelemek (tebşîr) ve uyarmak (inzâr) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu aynı zamanda insanları bilinçlendirme anlamında, peygamberlerin tebliğinde mutlaka bulunması gereken, insanın psikolojik yapısına da hitap eden, dengeleyici iki unsur olarak görmek gerekir.

Kur’ân’da tebşîr (ϕ♦νN□A) görevini yerine getiren peygamberi ifade etmek için, beşîr (ϕ♦νI) ve mübeşşir (ϕνϑ□) kelimeleri kullanılmaktadır. Bu kelimeler Arapça’da sevinmek, sevindirmek, müjdelemek, güler yüzlü olmak, güler yüzle

[114] Mâide 5/ 67; Nûr 24/54; Ankebût 29/18.

[115] Bakara 2/256; Gâşiye 88/22; Kaf 50/45.

[116] Nah 16/125.

[117] Mevdûdî, *Tefhîmu’l Kur’ân*, 1/202.

karşılamak anlamlarına gelen beşr (ϕνϑ□A) kökünden türetilmiş kelimelerdir.[118] Beşîr (ϕ♦νI) ve mübeşşir (ϕνϑ□) kelimeleri, tef'îl babından ism-i fâil olarak müjdeleyen, mutlu haber veren, muştulayan anlamına gelmektedir.[119] Râğıp el-Isfehânî, meşhur eserinde beşîr kelimesinin karşılığı olarak mübeşşir kelimesini vermiştir.[120] Beşîr ve mübeşşir sıfatları, daha çok iyi bir haberi yada âhiret mutluluğunu müjdeleyen anlamında kullanılmakla birlikte, bazen kötü bir haberi yada âhiret azâbını haber veren anlamında da kullanılabilmektedir.[121]

Tebliğliğin bir diğer vechesi de uyarı (εAδ□∅A) görevidir. Uyarı görevini yerine getiren peygamber için Kur'an'da nezîr (ϕ♣δ□□A) ve münzir (εδ□□□A) kelimeleri kullanılır. Bu kelimeler bir şeyi üzerine gerekli kılmak, zorunlu kılmak, adamak, tehlikeyi önceden görüp sakınmak anlamlarına gelen nezr (εδ□) kökününün if'âl (εAδ□∅A) vezninden ism-i fâilleridir.[122] İnzâr, tebşîrin karşıtı olup içerisinde korkutma bulunan haber vermedir.[123] Gerek İbnu Manzûr gerekse Râğıp el-Isfehânî nezîr kelimesinin karşılığı olarak münzir kelimesini vermiş ve nezîrin

---

[118] İbnu Manzur, *Lisanü'l-Arabi'l-Muhit*, 1/216; Abdülgaffar Aslan, *İslâm'da Peygamberlik Ve Yalancı Peygamberlik Olgusu*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2009, s. 48; Ahmet Önkal, D.İ.A. "*Beşîr*" md. 5/554.

[119] el-Isfehânî, *Müfredât* s. 125; Aslan, *İslâm'da Peygamberlik Ve Yalancı Peygamberlik Olgusu*, s. 48.

[120] Râğıp el-Isfehânî, a. g. e. s. 126.

[121] Âl-i İmrân 2/21 (فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ...); Nisâ 4/138; Tevbe 9/3.

[122] İbnu Manzur, a. g. e. 3/612; el-Isfehânî, a. g. e. s. 797; Aslan, s. 50; Hayati Kökelekli, D.İ.A. "*İnzâr*" md. 22/358.

[123] el-Isfehânî, s. 797; Hayati Kökelekli, D.İ.A. "*İnzâr*" md. 22/358.

içinde korkutma bulunan bir haberi veren kimse olduğunu belirtmiştir.[124] Görüldüğü gibi uyarı ve sakındırma görevini yerine getirmiş olmaları sebebiyle peygamberlere nezîr ve münzir sıfatları verildiği açıktır. Burada vurgulanması gereken önemli bir nokta da peygamberlerin uyarıcılıkları, sakındırmaları yada âhiret azâbıyla korkutmalarında hiçbir şekilde iradeyi ortadan kaldıran bir zorlamanın söz konusu olmadığıdır. Onların işi açık bir tebliğden başka bir şey değildir.[125]

Kur'ân-ı Kerîm'de tebliğin asıl iki ögesinin müjde ve uyarı olduğu ısrarlı bir şekilde şöyle vurgulanır: "*Biz Kur'ân'ı hak olarak indirdik; o da hakkı getirdi. Seni de ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.*" (وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا)[126] Yine "*Biz resulleri, sadece müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz...*" (وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا ... مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ) âyet-i kerîmesi En'âm ve Kehf Sûreleri'nde karşımıza çıkan, peygamberlerin tebliğinin biçimini gösteren, mükerrer bir âyet-i kerîmedir.[127] Peygamberler öteden beri bunu yapmışlardır. Onlar Yüce Allah'ın takdirini bildirmiş ve insanları doğru bir şekilde bilgilendirmişlerdir. İnsanları, iman ve tâatleri sebebiyle müjdelemişler; inkar ve masiyetleri sebebiyle de korkutmuşlardır.[128] Modern psikolojide de bu metot ödül ve ceza metodu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de, gerek aynı âyet-i kerîme içerisinde birlikte gerekse farklı âyet-i kerîmelerde, peygamberlerin temel iki özelliği olan müjdeleme ve uyarmaya ısrarla vurgu yapılmasının sebebi, insan psikolojisinin bu ifrat ve tefritten uzak

[124] İbnu Manzur, a. g. e. 3/612 - 613; el-Isfehânî, a. g. e. s. 798.

[125] Bakara 2/256; Gâşiye 88/22; Kaf 50/45; Ankebût 29/18.

[126] İsrâ 17/25.

[127] En'am 6/48; Kehf 18/56.

[128] Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 3/1935.

dengeleyici yaklaşıma ihtiyacının olmasıdır. İnsanı sadece korkutmak da sadece müjdelemek de onu doğru yola ulaştırmak için yeterli değildir. Çünkü korkutmak tek başına insanı ye'se, müjdelemek de tek başına insanı rahatlık ve şımarıklığa sevkedecektir.

F) PEYGAMBERLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Peygamberler insanlığın yol göstericileridir.[129] Ancak onların konumu bütün önderlerden, devlet başkanlarından, filozoflardan, alimlerden daha üstün bir konumdur. Çünkü onları seçip görevlendiren Yüce Allah'ın bizzat kendisidir.[130] Yüce Allah gökten yağmur indirerek toprağı ve bedenleri diriltirken, varlıkların maddî ihtiyaçlarını karşılarken, melekleri aracılığıyla peygamberlerine vahiy indirerek de ruhları diriltmekte, manevî ihtiyaçları karşılamaktadır. Bu Yüce Allah'ın kullarına en büyük ihsanıdır. Vahyin özü de Allah'tan başka ilah olmadığıdır.[131] Yüce Allah, Rab sıfatıyla insanlara yol gösterirken kendisine elçi olarak peygamberleri seçmiştir. Seçilen bu elçiler de tüm insanlığa manevî olarak şifa, önder ve yol göstericiler olmuşlardır.[132] Pek tabi olarak Yüce Allah'ın kulları arasından seçtiği, yeryüzüne hayat vereck bu elçilerin ortak birtakım özellikleri vardır. Bu özellikler klasik İslam Literatüründe 'peygamberlerin sıfatları' olarak tanımlanmaktadır. Kur'ân'a göre peygamberlerin genel özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

---

[129] En'am 6/90.

[130] Nahl 16/2.

[131] Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 9/160 - 161.

[132] Enbiyâ 21/73.

1-Sıdk (Doğruluk)

Sıdk (□βρ□A) kelimesi kizb (Λδ□□A) kelimesinin zıddıdır.[133] Râğıp el-Isfehânî sıdk (□βρ□A) ve kizbin (Λδ□□A) geçmiş yada gelecekle ilgili haber veren "söz" hakkında kullanılan iki kavram olduğunu belirtir.[134] el-Isfehânî sıdk kavramının söylenen sözle ilgili olduğuna delil olarak da *"söz bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?"* ayetini getirmektedir.[135] [136] Sıdkı (□βρ□A) da kendisinden haber verilen şeyle onu haber veren sözün uyumu (mutabakatı) olarak tanımlar.[137] İzutsu da Sıdkı (□βρ□A); *"hakikati konuşmak, doğru olan yani gerçeğe uyum arzeden malumat vermek"* [138] şeklinde tanımlamaktadır. İzutsu bununla birlikte hakk (□Z□A) ve sıdk arasındaki farkı da vurgulamakta ve hakkı nesnel gerçekliği ifade eden kavram olarak belirtirken sıdkı nesnel gerçekliğin bu gerçekliği söyleyen kişinin öznelliği ile birlikte ifade edildiği kavram olarak belirtmektedir.[139] Bu açıklamalardan da anlaşıldığı gibi sıdk peygamberlerin dillerinin doğruluğunu ifade etmektedir.Aksinin düşünülmesi zaten mümkün değildir. Çünkü peygamberler Yüce Allah'ın seçtiği, Allah'ın sözünü insanlara iletmekle görevli olan elçilerdir.

---

[133] İbnu Manzur, a. g. e. 2/420

[134] el-Isfehânî, s .478.

[135] Nisa 4/122.

[136] el-Isfehânî, s .478.

[137] el-Isfehânî, s .478.

[138] Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Dini Ve Ahlaki Kavramlar*, (Türkçesi: Selâhattin Ayaz), s. 130

[139] İzutsu, a.g.e. s. 130.

Yüce Allah'a karşı işlenebilecek en büyük suçlardan bir tanesi onun söylediklerini tahrif etmektir.

Kur'an'da peygamberlerin sıdk sıfatına dikkat çeken çok sayıda âyet bulunmaktadır. Şu âyetleri buna örnek olarak vermek mümkündür: *"Kitapta İbrahim'i an. Zira o dosdoğru bir peygamberdi."*[140] (وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِبْرٰهِيمَ اِنَّهُ كَانَ صِدّ ۪يقًا نَبِيًّا) *"Kitapta İsmail'i de an. Gerçekten o, sözüne sâdıktı, resul ve nebi idi."*[141] *"Kitapta İdris'i de an. Hakikaten o pek doğru bir insan, bir peygamberdi."*[142] *"Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi!..."*[143] Âyet-i kerimelere dikkat edilirse doğru sözlülük özelliğinin peygamberlerin vazgeçilmez bir özellik olduğu ve bu sebeple Kur'ân'da defaatle vurgulandığı görülecektir. Ayrıca Hâkka Sûresi'nde Kur'ân'ın kat'î bir bilgi olduğu ve Hz. Peygamberin bu konuda yalan söylemesinin imkan dahilinde olmadığı çok çarpıcı ifadelerle ortaya konulur. Hâkka Sûresi'nde şöyle buyrulmaktadır: *"Hiç şüphesiz o (Kur'an), çok şerefli bir elçinin sözüdür. Ve o, bir şair sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz! Bir kâhin sözü de değildir (o). Ne de az düşünüyorsunuz. (O), alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Eğer (Peygamber) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette onu kıskıvrak yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık (onu yaşatmazdık). Hiç biriniz buna mâni de olamazdınız."*[144] Vahiy konusunda peygamberlerin eksiltme ya da arttırma yetkileri asla yoktur.[145] Yüce Allah'ın kendi vahyetmediği en küçük bir

[140] Meryem 19/41.

[141] Meryem 19/54.

[142] Meryem 19/56.

[143] Yusuf 12/46.

[144] Hâkka 69/40-47.

[145] Mevdûdî, *Tefhîmu'l Kur'ân*, 6/454.

sözün dahi kendisine nisbet edilmesine izin vermesi kesinlikle mümkün değildir.[146] Kur'ân-ı Kerîm bu konu üzerinde ısrarla durmasının sebebi; Peygamberlerin sıdk sıfatının, doğrudan vahyin güvenilirliği ile ilgili olmasıdır.

2-Emânet (Güvenilirlik)

Emn (□□ℜA) kelimesi havf (□ƒ⊥□A) kelimesinin emânet (←□B□ℜA) kelimesi de

hıyânet (←□B♦⊥□A) kelimesinin zıddıdır.[147] Râğıp el-Isfehânî emânet (□□ℜA) kelimesini nefsin mutmain olması ve korkunun ortadan kalkması şeklinde açıklar.[148] el-Isfehânî Emân (□B□ℜA) kelimesinin bazen insanın emniyette bulunduğu durum için, bazen de insana emânet edilen (güvenliği, koruması insana verilen) şeyin ismi olarak kullanıldığını kaydeder.[149] Arapça'da emânet (←□B□ℜA) kelimesi hıyânetin zıddı olup "güvenmek, korku ve endişeden emin olmak" manasına gelir.[150]

Emânet sıfatı her ne kadar peygamberlerin bütün davranışlarını kuşatıyor olsa da Muhammed Ali es-Sâbûnî'nin de tespitinde belirtildiği gibi asıl olarak emânet peygamberlerin vahiy konusunda güvenilir olmaları demektir.[151] Sâbûnî bu durumun lüzumunu şu ifadelerle dile getirir. "*Peygamberlerin getirdiği şeylerin sadece izzet ve hikmet sahibi Allah'tan olduğuna inanmak için ve vahyin selâmeti*

[146] es-Sâbûnî, *Safvetu't-Tefâsîr*, 3/439.

[147] İbnu Manzur, a. g. e. c. 1, s. 107

[148] el-Isfehânî, s . 90.

[149] el-Isfehânî, s . 90.

[150] Ali Toksarı, D.İ.A. "*Emânet*" md. 11/81.

[151] Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Kur'an Işığında Peygamberler Ve Peygamberlik*, s.50.

hususunda kalplerin mutmain olması için peygamberlerde emânet sıfatı lazımdır."[152]

Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan, peygamberlerin emânet niteliği ile ilgili âyet-i kerîmelere şu örnek verilebilir: "*Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.*"[153] (اِنِّی لَکُمْ رَسُولٌ اَمِینٌ) Bu âyet-i kerîmede Hz. Nuh'un kavmi için kullanılan ifadelerin aynı Hz. Hûd,[154] Hz. Salih,[155] Hz. Lût,[156] Hz. Şuayb[157] ve Hz. Musa[158] kavimleri için de kullanılmıştır. Görüldüğü gibi peygamberlerin emânet sıfatı da aynı sıdk sıfatı gibi Kur'ân-ı Kerîm'de ısrarla vurgulanmaktadır. Bütün peygamberlerin 'emin bir elçi' olduğu hatırlatılmaktadır.

---

[152] es-Sâbûnî, a.g.e. s.52.

[153] Şuarâ 26/107. Şuarâ Sûresinin 106 - 109. ayetlerinde Hz. Nuh'un kavmi onu yalancılıkla itham edince o kavmine bunları söylemiş ve kendisinin yalanı gerektirecek şekilde bu işten bir ücret ve çıkarının da olmadığını belirtmiştir. Hz. Nuh'un kavminin yalancılık ithamını Hz. Salih (Semûd), Hz. Lût, Hz. Şuayb (Eyke) ve Hz. Musa kavimleri de yapmıştır. Peygamberleri de onlara aynı ifadeleri kullanmıştır. Bu kavimlerin hepsinin akıbetleri helak ile son bulmuştur.

[154] Şuarâ 26/125.

[155] Şuarâ 26/143.

[156] Şuarâ 26/162.

[157] Şuarâ 26/178.

[158] Duhân 44/18.

3-Tebliğ

Peygamberlerin emânetinin özellikle Yüce Allah'tan aldıkları vahiy konusunda olduğunun vurgulanması, onların diğer alanlarda emânet konusunda zafiyet göstereceklerini anlamına kesinlikle gelmez. Nitekim sosyal hayatında güven vermeyen bir insanın Yüce Allah'tan getirdiği bilgilere toplumdaki diğer insanların itibar etmesi mümkün değildir.

Arapça da tebliğ (□♦□ƧN□A) kelimesi "ulaştırmak" anlamında kullanılır.[159] Râğıp el-Isfehânî tebliğ (ل□□□) kelimesinin haberi ulaştırma, erıştirme, iletme anlamına geldiğini belirterek A'raf Sûresi'nin 62. âyetini[160] ve Mâide Sûresi'nin 67. âyetini[161] örnek vermektedir.[162] Peygamberlerin sıfatı olarak tebliğden maksat ise Allah'ın hükümlerini ve Allah'tan kendilerine indirilen vahyi insanlara ulaştırmalarıdır.[163] Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberlerin bu sıfatıyla ilgili olarak şöyle buyrulur: " *O peygamberler ki Allah'ın gönderdiği emirleri duyururlar, Allah'tan korkarlar ve Ondan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah (herkese) yeter.* "[164] (اَلَّذٖيـنَ يُـبَـلِّغُـونَ رِسَـالَـاتِ الـلّٰـهِ وَيَـخْشَوْنَـهُ وَلَـا يَـخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّـا الـلّٰـهَ وَكَفٰى بِ الـلّٰـهِ حَسِيبًـا) Âyet-i kerîmede de açıkça ifade edildiği gibi peygamberler kesinlikle vahyi gizleyemezler, şerîrlerin ve fâcirlerin kötülük ve eziyetlerine maruz kalsalar dahi tebliğden vazgeçemezler.[165]

---

[159] İbnu Manzur, a. g. e. 1/208.

[160] "Size Rabbimin vahyettiklerini (risâletini) duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan (gelen vahiy ile) biliyorum." (اُبَـلِّغُكُمْ رِسَـالَـاتِ رَبّـِى وَاَنْـصَحُ لَـكُمْ وَاَعْلَمُ مِنَ الـلّٰـهِ مَـا لَـا تَـعْلَمُـونَ)

[161] "Ey Resûl!Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni İnsanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah kâfirler topluluğuna rehberlik etmez." (يَـا اَيُّهَـا الـرَّسُولُ بَـلِّغْ مَـا اُنْـزِلَ اِلَـيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَاِنْ لَـمْ تَـفْعَلْ فَـمَـا بَـلَّغْتَ رِسَـالَـتَـهُ وَالـلّٰـهُ يَـعْصِمُكَ مِنَ الـنَّـاسِ اِنَّ الـلّٰـهَ لَـا يَـهْدِى الْـقَـوْمَ الْـكَـافِـرٖيـنَ)

[162] Râğıp el-Isfehânî, a. g. e. s. 144.

[163] es-Sâbûnî, a.g.e. s.52.

[164] Ahzâb 33/39.

[165] es-Sâbûnî, s.52.

Tebliğ sıfatı sadece peygamberlere has bir sıfattır.[166] Doğruluk ya da güvenilirlik diğer insanlarda da bulunabilecekken, Yüce Allah'tan vahiy alma ve bunu aktarma özelliği peygamberlere özgüdür. Bu çerçevede tebliğ peygamberlerin varlık gayesidir.[167] Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Nûh ile ilgili olarak; "*Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan (gelen vahiy ile) biliyorum.*"[168] (أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّى وَ اَنْصَحُ لَكُمْ وَ اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ) Hz Hûd ile ilgili olarak; "*Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir elçiyim.*"[169] Hz.Salih ile ilgili olarak; "*Salih o zaman onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size öğüt verdim; fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz.*"[170] Hz. Şuayb ile ilgili olarak; " *(Şuayb), onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: 'Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size öğüt verdim. Artık kâfir bir kavme nasıl acırım!' "*[171] şeklinde buyrulmaktadır. Görüldüğü gibi bütün peygamberler ümmetlerine Allah'ın vahyini tebliğ etmişler ve öğütte bulunmuşlardır. Zaten bunun aksini de düşünmek mümkün değildir. Zira Kur'an-ı Kerim'de "*Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni İnsanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah kâfirler topluluğuna rehberlik etmez.*"[172]

---

[166] es-Sâbûnî, s.52.

[167] Akgül, s. 43.

[168] A'raf 7/62.

[169] A'raf 7/68.

[170] A'raf 7/79.

[171] A'raf 7/93.

[172] Mâide 5/67.

uyarısı yapılmaktadır. Hz. Peygamber bir hadis-i şerifte bu âyetin kendisini rahatlattığını şöyle ifade eder; "*Allah beni peygamberlik göreviyle gönderdi. Bu sebeple çok sıkıldım; çünkü insanların beni yalanladığını, Yahûdiler, Hıristiyanlar ve Kureyşlilerin beni korkuttuğunu görüyordum. Ne zaman ki Allah bu âyet-i kerîmeyi indirdi; işte o zaman bütün korkular kayboldu.*"[173] Hadisdeki durumun aksini düşünmek, zaten mümkün değildir. Çünkü peygamberlerin sakınıp emrini yerine getirecekleri bir varlık varsa, o Yüce Allah'tır. Kesinlikle insanlar değildir.[174] Yine Kur'an-ı Kerim'deki sayısız âyet-i kerîmenin "de ki" (□□) emri ile başlanması da; ümmetine tebliğ yapması için Hz. Muhammed (s. a. v.)'in uyarılmasından başka bir şey değildir.[175] Kur'ân'da bu emir ile âdetâ Rabbinin sana indirdiği bu âyetleri insanlara tebliğ et denilmektedir.

Muhammed Ali es-Sâbûnî tebliğin amacını söyle açıklamaktadır: "*Tebliğden maksat Allah'ın insanları delille susturması ve hiç kimse için kıyamette özür kalmamasıdır.*[176] Sâbûnî bu ifadesini "*...Biz bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz.*[177] ve "*Rabbin, kendilerine ayetlerimizi okuyan bir peygamberi memleketlerin ana merkezine göndermedikçe, o memleketleri helak edici değildir. Zaten biz ancak halkı zalim olan memleketleri helak etmişizdir.*"[178] [179] âyet-i kerîmeleri ile desteklemektedir.

---

[173] Fahreddîn er-Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr*, 12/41; Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 3/1737.

[174] Ahzâb 33/37.

[175] es-Sâbûnî, a.g.e. s. 53 - 54.

[176] es-Sâbûnî, a.g.e. s.54.

[177] İsrâ 17/15.

[178] Kasas 28/59.

[179] es-Sâbûnî, a.g.e. s.54.

Özetle peygamberler iradeleri dışında ve diğer insanlarca tecrübe edilmesi mümkün olmayacak şekilde ilâhî bilgiye muhatap olurlar.[180] Yüce Allah'ın kendilerine indirdiği bu ilâhî bilgiyi (vahyi) tek bir harf bile eksiltmeden ya da arttırmadan ümmetlerine aktarmakla yükümlüdürler.[181] Yüce Allah'ın vahyini ümmetlerine iletmek peygamberlerin aslî görevidir.

4-Fetânet

Fetânet (←□B{□□A) kelimesi Arapça'da anlayışlı, zeki, ve uyanık olmak anlamına gelir.[182] [183] İbni Manzur fitnat (←□{□□A) kelimesinin zıddının ğabâvet (↔∞B9↓□□A) yani anlayışsız kelimesi olduğunu da belirtir.[184] Gönderilen her peygamber mutlaka kâmil bir akıl, keskin bir zeka ve büyük bir sezgi gücüne sahip olarak gönderilmiştir.[185] Nureddîn es-Sâbûnî de peygamberlerin, yaşadıkları asırdaki insanların en akıllıları olmalarının onların sıfatlarından bir tanesi olduğunu vurgular.[186] Peygamberlik görevinin zorluk ve ehemmiyeti göz önünde bulundurulursa onların keskin bir zekaya ve güçlü bir muhakeme gücüne sahip olmalarının gerekliliği anlaşılacaktır. Nitekim Yüce Allah peygamberlerin bir takım özelliklere sahip olmaları gerektiğini "... *Allah peygamberliğini kime vereceğini*

---

[180] Yusuf Şevki Yavuz, D.İ.A. "*Peygamber*" md. 34/259.

[181] es-Sâbûnî, a.g.e. s.53.

[182] İbnu Manzur, a. g. e. 2/1111.

[183] es-Sâbûnî, a.g.e. s.55.

[184] İbnu Manzur, a. g. e. 2/1111.

[185] es-Sâbûnî, a.g.e. s.55.

[186] Nûreddîn es-Sâbûnî, *Mâturîdiyye Akaidi*, s.121.

daha iyi bilir…[187] ifadesiyle veciz bir şekilde ifade etmektedir. Hz. İbrahim'in peygamberliğe ehil olduğunu da Yüce Allah şöyle ifade etmektedir; "*Andolsun biz İbrahim'e daha önce rüşdünü*[188] *vermiştik. Biz Onu iyi tanırdık.*"[189] Bu ve benzeri âyet-i kerîmeler Yüce Allah'ın elçilerini bir takım temel niteliklere sahip insanlar arasından seçmiş olduğunu dile getirmektedir.

Peygamberlerin fetânetine dair Kur'ân-ı Kerîm'de çok sayıda örnek bulmak mümkündür. Enbiyâ Sûresi'nde Hz. İbrahim ve kavmi arasında geçen olaylar anlatılır ki bu, onun muhakemesinin ne kadar güçlü olduğunu en güzel biçimde ortaya koymaktadır.[190] Hz. İbrahim gök cisimlerini inceleyerek Yüce Allah'ın varlığına ulaşmış,[191] konuşamayan, fayda yada zarar veremeyen putlara tapmanın akılsızlık olduğunu belirtmiş,[192] Yüce Allah'ın yaptıklarını Nemrud'un yapmasının mümkün olmadığını ona kanıtlamıştır.[193] Yûsuf Sûresi'nde anlatıldığına göre; anlattığı rüyadan hareketle Hz. Yakup Hz. Yûsuf'un başına gelecekleri sezinleyip onu uyarmıştır.[194] Yine Hz. Süleyman'ın bir ekin tarlasının koyunlar tarafından ziyan

---

[187] En'âm 6/124.

[188] "Rüşd" kelimesini müfessirler nübüvvet ve hidayet olarak tefsir etmişlerdir. er-Râzî bu şekilde açıklayıp ayrıca nübüvvet ve hidayet kavramlarının her ikisinin birlikte "rüşd" kavramı kapsamı içerisinde değerlendirilebileceğini ifade eder. Bkz: Fahreddîn er-Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr*, 22/155.

[189] Enbiyâ 21/51.

[190] Enbiyâ 21/5 - 67.

[191] En'âm 6/76 - 79.

[192] Enbiyâ 21/58 - 67.

[193] Bakara 2/258.

[194] Yusuf 12/4 - 6.

edilmesinde tarla ve koyun sahipleri arasında hikmetlice hakemlik yapması[195] peygamberlerin fetânetine en güzel örneklerden bir tanesidir. Fetânet sıfatıyla peygamberler sıradan insanların anlayıp kavrayamadıklarını kolayca kavrarlar, hakk ile bâtılı, doğru ile yanlışı net bir şekilde ayırt edebilirler.[196]

5-İsmet

İbnu Manzur ismet (←□ρ□□A) kelimesinin Arap Dili'nde menetmek, önlemek ve korumak, himaye etmek anlamına geldiğini belirtir.[197] Râğıp el-Isfehânî de peygamberlerin ismeti başlığında ismet kavramını: "*Yüce Allah'ın peygamberlerini, onlara mahsus kıldığı özdeki arılıkla, verdiği bedenî faziletlerle, nusretiyle, ayaklarını sabit kılarak, sekînet vererek, kalplerini muhâfaza ederek ve tevfîkiyle (rast getirmesiyle) korumasıdır.*"[198] şeklinde açıklamaktadır. Muhammed Ali es-Sâbûnî de terim olarak ismeti "*Allah Teâlâ'nın peygamberlerini günah ve isyana düşmekten, yasak ve haramları işlemekten muhafaza etmesidir*"[199]

---

[195] Enbiyâ 21/78 - 79. (İki adam Davûd (a. s.)'ın huzurunda mahkemeye gelirler.Birinin koyunları geceleyin diğerinin tarlasını harap etmiştir. Hz. Davûd ekin sahiplerinin koyunları almasına hükmeder. Hz. Süleyman, Hz. Davûd'a gelerek şu teklifi yapar: "Koyun sahibi tarlayı alır sürer, tohumu eker ve ekin eski haline gelir. Ekinin sahibi de koyunu alır, sütünden, yününden ve kuzularından istifade eder. Ekin büyüdüğünde koyunlar kendi sahibine tarla da kendi sahibine iade edilir." Davûd (a. s.) da Süleyman (a. s.)'ı tebrik ederek hükmü bu doğrultuda verir.) Bkz: es-Sâbûnî, *Safvetu't-Tefâsîr*, 2/270.

[196] Ahatlı, a.g.e. s. 15.

[197] İbnu Manzur, 2/798.

[198] el-Isfehânî, s. 570.

[199] Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Kur'an Işığında Peygamberler Ve Peygamberlik*, s. 62.

biçiminde tanımlamaktadır. İsmet peygamberlerin büyük yada küçük bütün günahlardan ve her türlü masiyetten Allah tarafından korunması demektir.[200] es-Sâbûnî, peygamberlerin dışındaki insanların tamamen vehbî olan bu sıfatı taşımalarının mümkün olmadığını belirttikten sonra, peygamberlerin masiyete düşmeleri, günah işlemeleri caiz olsaydı, onlara itaat etmek vacip olmazdı ve onların önder olarak gönderilmeleri muhal olurdu demektedir.[201] İsmet sıfatı konusunda İslâm alimlerinin hemen tamamı peygamberlerin günaha ve harama bulaşmama, tebliğ etme esnasında korunmadan öte özellikle şirke düşmekten de uzak olduklarını vurgulamışlardır.[202] Peygamberlerin insanlık için mükemmel birer örnek oldukları[203] düşünülürse günahların, kötü ve çirkin davranışların onlarda bulunmamasının aynı zaman aklî bir gereklilik de olduğu kavranabilecektir. Peygamberlerin yol gösterici birer önder oldukları Kur'an-ı Kerim'de şöyle beyan edilir: "*Onları emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar daima bize ibâdet eden kimselerdi.*"[204]

Kur'an-ı Kerimde Mâide Sûresi'nde "*Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni İnsanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah kâfirler topluluğuna rehberlik etmez.*"[205] buyrulmaktadır. Bu ayet-i kerîmede Yüce Allah'ın peygamberleri için koruması

---

[200] es-Sâbûnî, a. g. e. s. 62.

[201] es-Sâbûnî, a. g. e. s. 62.

[202] Ahatlı, a. g. e, s. 16.

[203] Ahzâb 33/21.

[204] Enbiyâ 21/73.

[205] Mâide 5/67.

ya'simu (□□ρ□♣) fiiliyle ifade edilmektedir. Yine Yûsuf Sûresi'nde "*Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, (bundan) şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır.!"*[206] buyrulurken Yusuf (a. s.)'ın kendisini koruyup, engellemesini ifade etmek için ista'seme (□ρ□NıB□) fiili kullanılmıştır.

İslâm âlimleri arasında ismetin nübüvvetten önce de geçerli olup olmadığı konusunda ihtilaf söz konusudur. Bir kısım âlimler ismetin peygamberlikten önce de sonra da vâki olduğunu ifade ederken[207] diğer bir kısmı da bu niteliği peygamberlikle başlatmaktadır.[208]

Peygamberler elbette insanların en mükemmelleri arasından seçilmiştir ve Yüce Allah'ın murâkabesi altındadırlar. Nitekim Yüce Allah Kur'ân'da "*… Benim nezâretimde yetiştirilmen için sana kendimden sevgi verdim.*"[209] (وَ اَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّى وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِى) "*Doğrusu onlar bizim katımızda seçkin iyi kimselerdir.*"[210] (وَ اِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ) şeklinde çok sayıda âyet-i kerîme bulunmaktadır. Beyzâvî, Tâhâ Sûresi'ndeki ifadeleri (وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِى) 'benim gözetim ve kontrolümde büyüyüp terbiye edilmen için'[211] şeklinde izah eder. Dolayısıyla peygamberlerin Yüce Allah'ın denetin, gözetim ve koruması altında oldukları muhakkaktır.

---

[206] Yûsuf 12/32.

[207] es-Sâbûnî, a. g. e. s. 65.

[208] es-Sâbûnî, a. g. e. s. 66.

[209] Tâhâ 20/39.

[210] Sâd 38/47.

[211] el-Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl Ve Esrâru't-Te'vîl*, 2/47.

Ancak unutmamak gerekir ki bir insanın iyi olması, her zaman onun doğru ile yanlışı birbirinden ayırt edebilmesi için yeterli olmaz. Önceki şeriatlara tâbi olan peygamberler için böyle bir sıkıntı yoktur. Fakat tâbi olmayanların peygamberlikten önceki hayatlarındaki bilinçli ve kasıtlı olmayan hatalarının onların peygamberliğine halel getirmesi söz konusu değildir. Ayrıca peygamberlerin böyle bir sıfatı taşımaları tabi ki onların iradelerini ve sorumluluklarını da ortadan kaldırmaz. A'raf Sûresi'nde de "*Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de, gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz!*"[212]

Diğer önemli bir noktada peygamberlerin dışındaki insanlar için masumiyetin söz konusu olup olmadığıdır. İslâm âlimleri ismet sıfatının peygamberlere özgü bir sıfat olduğunu vurgulamışlardır. Muhammed Ali es-Sâbûnî de peygamberlerin dışındaki insanların masum olduklarına dair ne kitap ne de sünnette bir delil bulunmadığını bu sıfatı sadece enbiyânın taşıdığını belirtir.[213]

Kısaca söylemek gerekirse; Yüce Allah, özellikle tebliğ ettikleri mesaj konusunda ve bir peygamber olarak insanlara örnek olmaları gereken konularda, peygamberlerin hata yapmalarına izin vermemiştir. Peygamberler her an Yüce Allah'ın murakabesi ve koruması altında bulunmuşlar, her an ilâhî vahye muhatap olmuşlardır. Gerektiğinde Yüce Allah onları bilgilendirip desteklemiş, gerektiğinde uyarmış ve gerektiğinde onların düzeltilmesi gereken davranışlarını düzeltmiştir.

---

[212] A'raf 7/6.

[213] es-Sâbûnî, a. g. e. s. 69.

II.BÖLÜM: HZ. MUHAMMED (S. A. V.)

A) HZ. MUHAMMED (S.A.V.)'E PEYGAMBERLİK GÖREVİNİN VERİLMESİ

Kur'ân'ın beyanıyla Hz. Muhammed (s. a. v.) tüm insanlığa gönderilen son peygamberdir.[1] Kıyamete kadar, insan nesli yeryüzünde var olduğu sürece onun getirdiği İslâm Dini, insanlığın yegâne dini olacaktır.[2] Onun peygamberliği, evrenseldir ve bütün insanlığa şâmildir.[3] İnsanlık için bu evrensel mesajı getiren Hâtemü'l-Enbiyâ'nın peygamberlik sürecinin başlangıcı, mîlâdi 610 yılında o kırklı yaşlarında iken Arap Yarımadası'nda Hicaz Bölgesi'nde Mekke Şehri'nde olmuştur.[4]

Hz. Muhammed (s. a. v.)'e peygamberlik verilmeden önce, Ehl-i Kitap âlimleri ve Arap kâhinleri gelmesi beklenen bir peygamberden ve bu peygamberin genel özelliklerinden bahsetmekteydiler.[5] Şam Şehri'nden Medine Şehri'ne Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret etmesini beklemek için gelen ve vefatından önce

---

[1] Ahzâb 33/40.

[2] Mâide 5/3; Âl-i İmrân 3/85.

[3] A'raf 7/158; Enbiyâ 21/107; Sebe 34/28.

[4] İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed Ve Evrensel Mesajı*, Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s. 82.

[5] İhsan Süreyya Sırma, *İslâmî Tebliğin Mekke Dönemi Ve İşkence*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1996, s. 17.

Medine'deki Yahûdîleri ona uymaları için uyaran İbnu'l-Heyebân, bir peygamber beklendiğini ortaya koyan örneklerinden bir tanesidir.[6]

İslâmi kaynaklar özellikle de konuyla ilgili hadis-i şerifler incelendiği zaman, Hz. Muhammed (s. a. v.)'e peygamberlik görevi verilmeden önce, onda psikolojik açıdan bazı farklılıkların müşâhede edildiği görülecektir. Gördüğü rüyalar gerçekleşmeye başlamıştır. Bundan sonra da kendisinde yalnız kalma ve tehannüs[7] istekleri belirginleşmiştir. Hz. Peygamber yanına erzak alarak Hira Mağarası'nda uzlete çekilmeye başlamıştır. Bu durum ilk vahiy olayına kadar devam etmiştir.[8]

İlk vahiy olayı Buhârî'deki Hz. Aişe'den nakledilen bir hadiste detaylı bir şekilde aktarılmaktadır.[9] Buna göre ilk önce Hz. Muhammed (s. a. v.)'in uykuda gördüğü rüyalar gerçekleşmeye başlamıştır. Hz. Muhammed (s. a. v.) yalnızlığı da sevmeye başlamıştır. O artık yanına azığını alıp Hira Mağara'sında tehannüste bulunmaktadır. Bu durum peygamberlik gelinceye kadar böyle devam etmiştir. Nihayet bir gün o yine Hira Mağarasında iken, vahiy meleği Cebrâil (a. s.) gelmiş ve 'oku' demiştir. Hz. Muhammed (s. a. v.) de 'ben okuma bilmem' cevabını vermiştir. Bunun üzerine Cebrâil (a. s.) onu tâkatı kesilinceye kadar sıkmış ve bırakmış, tekrar 'oku' demiş Hz. Muhammed (s. a. v.) yine aynı cevabı vermiştir. Bu durum üç kez tekrarlanmıştır. Ardından Cebrâil (a. s.) Alak Sûresi'nin ilk beş

---

[6] Sırma, s. 21 - 22.

[7] Tehannüs: Haniflerinkine benzer tarzda 'ibadet etme' anlamında kullanılır.

[8] İbnu Hişam, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 148; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Milletler Ve Hükümdarlar Tarihi*, (Çeviren: Zâkir Kâdirî Ugan - Ahmet Temir), İstanbul, 1991, 4/92.

[9] Buhârî, Sahîh-i Buhârî, (el-Mevsûatu's-Sunnetu el-Kutubu's-Sittetu Ve Şurûhuhâ), Çağrı Yayınları - Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992., 1/3; İbnu Hişam, a.g.e. s. 150 - 151.

âyet-i kerîmesini[10] okumuştur. Hz. Muhammed (s. a. v.) de bu âyet-i kerîmeleri okumuş ve ezberlemiştir. Sonra Hz. Muhammed (s. a. v.) Hz. Hatice'nin yanına dönmüş ve üzerini örttürmüştür. Sakinleştikten sonra olanları eşi Hz. Hatice'ye anlatmıştır. Hz. Hatice onu teskin etmiş ve bu olayı açıklaması için Hıristiyanlık hakkında bilgi sahibi olan Varaka ibnu Nevfel'e götürmüştür. Hz. Muhammed (s. a. v.) Varaka ibnu Nevfel'e başından geçen olayları aktarmıştır. Varaka ibnu Nevfel, Hz. Muhammed (s. a. v.)'in gördüğü o varlığın daha önce Hz. Musa'nın da gördüğü melek olduğunu söylemiş ve olayı aydınlatmıştır.

Böylece ilk vahiy olayı ile Hz. Muhammed (s. a. v.) peygamberlikle görevlendirilmiştir. Bu görevlendirme Kabe'nin yeniden imarından beş yıl sonra olmuştur.[11] O zaman Hz. Muhammed (s. a. v.)'in kırk yaşında olduğu[12] ağır basan görüştür. Peygamberliğin pazartesi geldiği konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur.[13]

---

[10] "Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı. Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir." (اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ ِى خَلَقَ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَم اَلَّذ ِى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ)

[11] Muhammed İbnu İshak, *Siyer*, (Yayına Hazırlayan: Muhammed Hamidullah, Çeviren: Sezai Özel), Akabe Yayınları, İstanbul, 1988. s. 185.

[12] et-Taberî, 4/83 - 83.

[13] İbnu İshak, a.g.e. s. 186; et-Taberî, a.g.e. 4/86.

yirmi yedinci günlerinin geçtiği görülmektedir.[14] Kur'ân-ı Kerîm'de de Ramazan Ayı ve Kadir Gecesi bilgisi teyit edilmektedir.[15]

Hira Mağarası'nda vuku bulan bu olay, hiç süphesiz yeryüzü tarihinin en büyük olayıdır. Yüce Allah, Mele-i a'lâ'dan yeryüzünün bir köşesindeki insana ikram ve iltifatta bulunmuş, bu suretle rahmetinin büyüklüğünü ortaya koymuştur. Bu olayla birlikte insanoğlu, değer ölçülerini yeryüzünden değil semâdan almaya başlamış, insan hevâ ve hevesinin yeryüzünde kurduğu saltanat, yerini ilâhî vahyin saltanatına bırakmıştır. Her şeyi ile dünya için yaşayan, istiğnâ[16] duygusunun mahkumu olan 'dünya adamı' modelinin yerini, her şeyi ile Yüce Allah için yaşayan ve en büyük erdemi secde[17] etmek olan 'vahiy adamı' modeli almıştır. Âdetâ insanoğlu yeniden doğmuştur. Yüceler yücesi varlıkla bu olağanüstü münasebet, yirmi üç yıl boyunca devam etmiş, insanlar bu râbıtanın lezzetini tatmışlar ve sonuçta insanlığın Kur'ân-ı Kerîm'e Ramazan aylarında kavuştuğu bir bayram haline dönüşmüştür.[18]

Alak Sûresi'nin ilk beş âyetinden sonra fetretu vahy (vahyin kesilmesi) dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde Hz. Muhammed (s. a. v.) üzüntü ve tereddütler yaşamıştır. Ancak bu esnada Cebrâil (a. s.) ona "*Ey Muhammed, sen gerçekten Allah'ın Resûlüsün*" diyerek onu teselli etmiştir.[19] Bu dönem Müddessir Sûresi'nin

---

[14] et-Taberî, a. g. e. 4/86 - 87; İbnu İshak, a. g. e. s. 187.

[15] "Ramazan ayı ki, Kur'ân onda indirildi…" (Bakara 2/185.), "Şüphesiz, biz onu (Kur'ân'ı) Kadir gecesinde indirdik." (Kadir 48/1.)

[16] Alak 96/7. İstiğnâ, insanın kendini yeterli görmesi, yaratıcıya meydan okumasıdır.

[17] Alak 96/19.

[18] Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 16/279 - 282.

[19] Sırma, s. 37 - 38.

nâzil olmasıyla[20] sona ermiş ve bundan sonra vahyin arkası kesilmemiştir. Resûlullah peygamberlik görevini tam anlamıyla kabul etmiş ve kendisine vahyedilene, tereddütsüz iman etmiştir ki tebliğ sürecindeki bütün zorluklara katlanmış, görevini layıkıyla ifâ etmiştir. Artık Allah'ın Resûlü, güvendiği insanları gizli bir şekilde peygamberliğini tasdike çağırmaya başlamıştır.[21] Hz. Muhammed (s. a. v.)'in peygamberliğini tasdik edip iman eden ilk kişi, pek tabi olarak eşi Hz. Hatice olmuştur. Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir de İslâm'ı ilk kabul edenler arasında yer almıştır.[22]

Hz. Muhammed (s. a. v.)'in insanları İslâm'a davetinde üç merhale vardır. İslâm Dini, Resûlullah tarafından ilk üç yıl - Müddessir Sûresi ile başlayan süreçte - gizli bir şekilde yayılmıştır. Bu merhalede Hz. Muhammed (s. a. v.) aile fertleri ve yakın dostlarını İslâm'a davet etmiştir. Hz. Muhammed (s. a. v.)'in Şuarâ Sûresi'nin[23] iki yüz on dördüncü âyet-i kerîmesi gereğince Abdulmuttalib Oğulları'nı bir toplantıya çağırarak onlara İslâm'ı tebliğ etmesi, İslâm'a davetin ikinci merhalesini teşkil eder. İslâmî tebliğin açıktan yayma aşamasının başlaması, Hicr Sûresi'nin doksan dördüncü âyet-i kerîmesi ile olmuştur.[24]

---

[20] Müddessir 74/1- 5. "Ey örtünüp bürünen (Peygamber!) kalk, ve (insanları) uyar. Rabbini yücelt. Elbiseni de tertemiz tut. Kötü şeyleri terket." (قُمْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ يَا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ فَاَنْذِرْ)

[21] İbnu Hişam, a. g. e. s. 154. et-Taberî, a. g. e. 4/104 -105.

[22] Ahmed Cevdet, 1/77; İbnu İshak, a. g. e. s. 188; et-Taberî, a.g.e 4/112; Sırma, a.g.e. 40, 43.

[23] Şuarâ 26/214. "(Önce) en yakın akrabanı uyar." (وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ)

[24] İbnu İshak, a. g. e. s. 201; et-Taberî, a.g.e 4/122; Bkz: Hicr 15/94, "Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve Allah'a ortak koşanlara aldırış etme." (فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ)

(s. a. v.), efendi, köle, yakın, uzak her grup insanı İslâm'a çağırmaya başlamıştır. Üçüncü merhale diyebileceğimiz bu umumi yayma süreci halen devam etmektedir ve ilâ nihâye devam edecektir.[25]

B) HZ. MUHAMMED (S.A.V.)'İN PEYGAMBERLİĞİNİN DELİLLERİ

Hz. Muhammed (s. a. v.) peygamberlikle görevlendirilmeden önce Arap kâhinlerinin onun peygamber olacağı konusunda bilgiler verdikleri kaynaklarda yer almaktadır.[26] Aynı şekilde Yahûdi haham ve Hıristiyan rahiplerinin bu konularda bilgiler verdikleri bilinmektedir. Tabî ki Ehl-i Kitaptan olan haham ve papazlar, Resûlullah'ın geleceğini ve geleceği zamanı Arap kâhinlerinden daha iyi bilmekteydiler. Hatta onun isminin Ahmed olacağını da haber vermekteydiler.[27] Arap şair ve kâhinlerinin bu konuda bilgi sahibi olduklarının en güzel örneklerinden bir tanesi Kus İbnu Saide'nin Ukâz Panayırı'nda okuduğu hutbedir. Kus İbnu Saide hutbesinin içerisinde Allah'ın gelecek bir peygamberinin olduğunu ve gelmesinin de pek yakın olduğunu belirtmiştir. O günkü insanları geçmişteki milletlerin hatalarına düşmemeleri konusunda ve gelecek peygambere inanmaları konusunda uyarmıştır. Hz. Muhammed (s. a. v.) de bu hutbeyi dinleyenler arasındadır. Aradan çok geçmeden peygamberlik gelmiş fakat Kus İbnu Saide vefat etmiştir.[28]

Artık Hz. Muhammed

[25] *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yayınları, İstanbul, 1992, 1/204 - 207.

[26] İbnu Hişam, a. g. e. s. 126.

[27] İbnu İshak, a. g. e. s.134.

[28] Ahmed, Cevdet, 1/72 - 74.

Yahûdilerin haber verdikleri şekilde Hz. Muhammed (s. a. v.) peygamber olarak gönderilince azgınlıkları ve çekememezlikleri sebebiyle ona iman etmedikleri de yine kaynaklarda belirtilmektedir.[29] Kureyza Yahûdilerini daha önceden uyararak onların bir kısmının Müslüman olmasına vesile olan Suriyeli Yahûdilerden olan İbnu'l-Heyebân, Şam'dan Medine'ye Hz. Muhammed (s. a. v.)'i beklemek için gelmiştir.[30] Bu da bize o dönem Yahûdi kültüründe Hicaz Bölgesinden bir peygamberin çıkacağına dair bilgilerin bulunduğunu göstermektedir. Yine aynı şekilde Şam yakınlarındaki Busra'da kendisine ait bir manastırda görev yapan Rahip Bahîra da daha Hz. Muhammed (s. a. v.)'in çocukluğunda üzerinde taşıdığı özelliklerinden onun ileride peygamber olacak kişi olduğunu tespit etmiş ve Amcası Ebû Tâlip'e Ehl-i Kitap'tan bazı kişilerin ona zarar verebileceğini bu yüzden onu memleketine geri götürmesi gerektiğini söylemiştir. Amcası da onu geri götürmüştür.[31] Daha sonra Hz. Muhammed (s. a. v.) Hz. Hatice'nin verdiği sermaye ve onun kölesi Meysere ile Şam'a ticaret için tekrar gitmiştir. Busra'da Bahira'nın manastırında konaklamışlar ve Bahira'nın vefatı sebebiyle onun yerine geçen Papaz Nestura ile konuşmuşlardır. Nestura da Hz. Muhammed (s. a. v.)'in Hz. İsa'nın haber verdiği son peygamber olduğunu belirtmiş ve Yahûdilerin kötü niyetleri konusunda Rahip Bahira'nın uyarılarına benzer uyarılar yapmıştır. Onlar da Şam'a gitmeyip alış - verişlerini Busra'dan yaparak geri dönmüşlerdir.[32] Bu ve benzeri olaylar İslâm'dan önce Hıristiyan kültüründe de Hz. Muhammed (s. a. v.)'in peygamberliği hakkında bilgilerin olduğunu ortaya koymaktadır.

[29] İbnu Hişam, a. g. e. s. 132.

[30] İbnu İshak , a. g. e. s. 138.

[31] İbnu İshak , a. g. e. s. 125 - 127.

[32] Ahmed Cevdet, a. g. e. 1/68.

İbnu İshak, Ehl-i Kitap'tan insanların Muhammed adında bir peygamber gönderileceğini bildikleri halde Hz. Muhammed (s. a. v.) gelince onları inkar ettiklerini ve yine Ehl-i Kitap'ın bir kısmının ona inandığını belirtmektedir. Buna delil olarak da Kur'ân-ı Kerîm'deki "*O gün bazı yüzler ağarır, bazı yüzler kararır. Yüzleri kararanlara, 'İmanınızdan sonra inkâr ettiniz, öyle mi? Öyle ise inkâr etmenize karşılık azabı tadın' denilir.*"[33] âyet-i kerîmesinin bu konuyla ilgili olarak indirildiğini belirtir.[34] Bu âyet-i kerîme genel anlamda Hz. Muhammed (s. a. v.)'in peygamber olduğunu bildikleri, delillerini gördükleri halde inkar eden tüm kâfirlere işaret etmekle[35] birlikte; tefsirlerde; bi'setinden önce ona inandıkları ve bekledikleri halde o geldikten sonra inkar eden, Ehl-i Kitap'a da şamil olduğu ifade edilir.[36]

İlâhî kitapların ilki olan Tevrat, bu günkü haliyle dahi dikkatle incelendiği zaman, Hz. Muhammed (s. a. v.) geleceğine işaret eden bazı bölümlerin bulunduğu görülecektir. Örneğin Tekvin On Altıncı Bab'da Hz. Hacer'in zürriyetinin çoğalacağı ifade edilir.[37] Hz. İbrahim'e de bir çok milletlerin babası olacağı, gurbet diyarı ve Kenân diyarının ona ve zürriyetine mülk olacağı ifade edilir.[38] Yine Tekvin'de Hz. İbrahim'e ve Hz. Hacer'e Hz. İsmail'in büyük bir millet yapılacağı söylenir.[39] Araplar Hz. İsmail'in neslinden gelmişler ve hiç şüphesiz Hz. Muhammed (s. a. v.)

---

[33] Âl-i İmrân 3/106.

[34] İbnu İshak , a. g. e. s. 139.

[35] Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl Ve Esrâru't-Te'vîl*, 1/174; er-Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr Mefâtîhu'l-Ğayb*, 8/150

[36] Beyzâvî, 1/174. Kurtubî, *El-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/108; er-Râzî, 8/150 - 151.

[37] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Tekvin, XVI/10. s. 13.

[38] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Tekvin, XVII/4 - 5, 8. s. 14.

[39] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Tekvin, XXI/13 ve 18. s. 18.

ile büyük bir millet olmuşlardır. Tesniye On Sekizinci Bab'da, İsrâiloğullarının kardeşleri arasından bir peygamber çıkacağı ifadesi kullanılır[40] ki; buradaki 'onların kardeşleri' ifadesi ile gelecek peygamberin Hz. İsmail'in soyundan olduğuna işaret edilmektedir. Hz. İsmail'in soyundan gelen tek peygamber de süphesiz Hz. Muhammed (s. a. v.)'dir.[41] Tesniye Otuz üçüncü Bab'da 'Rabbin Sina'da, Seir'de ve Faran Dağında tecelli ettiği' dile getirilir.[42] Tevrat Hz. Musa'ya Tûr-i Sina'da, İncil Hz. İsa'ya Sâir civarı köylerinden Nâsıra'da ve Kur'ân-ı Kerîm Hz. Muhammed (s. a. v.)'e Mekke'de indirilmiştir. Faran Mekke'nin bulunduğu Dağların eski adlarındandır.[43] Kitab-ı Mukades tahrife maruz kalmış olmasına rağmen, içerisinde Hz. Muhammed (s. a. v.)'in temel vasıflarını ifade eden bölümlere rastlamak mümkündür. Tevrat'ın İşaya bölümünün Kırk ikinci Bab'ın ilk kısmı[44] buna bir örnektir. Burada gelecekte zuhur edecek ve Allah'ın razı olacağı bir peygamberin Tevrat tarafından bildirildiğine de özellikle vurgu yapılmaktadır.

Tevrat'ta olduğu gibi bu günkü İncillerde de Hz. Muhammed (s. a. v.)'e işaret eden bölümlere rastlamak mümkündür. İbnu Hişam, Yuhanna On Beş ve On Altıncı Bablarda kullanılan Munhamenna kelimesinin Süryanice'de hamd edilmiş, övülmüş anlamına geldiğini belirtir.[45] Yunanca metinlerde bu kelime Baraklitus olarak kullanılmıştır. Kitab-ı Mukaddes'in Türkçe çevrilerinde bu kelime dilimize genellikle 'tesellici' şeklinde aktarılmıştır. Yuhanna İncili'nde çeşitli bablarda yer

[40] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Tesniye, XVIII/15 ve 18, s. 195.

[41] Muhittin Akgül, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber, s. 56.

[42] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Tesniye, XXXIII/2, s. 213.

[43] Akgül, s.57.

[44] Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Tesniye, XXXXII/1 - 9, s. 704.

[45] İbnu Hişam, a g. e. s. 147 - 148.

alan şu ifadeler dikkat çekicidir; "*Eğer beni seviyorsanız, emirlerimi tutarsınız. Ben de Babaya (Rabbe) yalvaracağım, ve o size başka bir hakikat ruhunu, Tesellici (Faraklit'i) verecektir.*" "*Fakat benim ismimle Babanın (Rabbin) göndereceği Tesellici (Faraklit), Rûhu'l-kudüs, o size her şeyi öğretecek, ve size söylediğim her şeyi hatırınıza getirecektir.*" "*Ve olduğu zaman, iman edesiniz diye, olmadan önce size şimdi söyledim. Artık sizinle çok şeyler konuşmayacağım; çünkü bu dünyanın reisi geliyor; ve bende onun hiçbir şeyi yoktur.*"[46] "*Baba'dan (Rab'den) size göndereceğim Tesellici (Faraklit), Baba'dan çıkan hakikat ruhu, benim için şehâdet edecektir. Siz de şehâdet edersiniz, çünkü başlangıçtan benimle berabersiniz.*"[47] "*Bununla beraber ben size hakikatı söylüyorum; benim gitmem sizin için hayırlıdır, çünkü gitmezsem, Tesellici (Faraklit) size gelmez; fakat gidersem, onu size gönderirim. Ve o geldiği zaman, günah için, salah için, ve hüküm için dünyayı ilzam edecektir.*" "*Fakat o hakikat ruhu gelince, size her hakikate yol gösterecek; zira kendiliğinden söylemeyecek; ve gelecek şeyleri size bildirecektir.*"[48] Yuhanna İncil'indeki bu ifadeler dikkatle incelendiğinde gelecek bir peygamberden bahsedildiğini anlamak hiç de zor olmayacaktır. İlginç olan nokta ise bu peygamber için kullanılan 'Faraklit' kelimesinin anlamının Hz. Muhammed (s. a. v.)'in isminin anlamıyla birebir örtüşmesidir. Ayrıca unutulmaması gereken önemli bir nokta da Hz. İsa'dan sonra Hz. Muhammed (s. a. v.)'den başka bir peygamberin gelmemiş olmasıdır. İncil'in diğer bazı bölümlerinde de Hz. Muhammed (s. a. v.) ve İslâm Ümmetine işaret eden ayetleri görmek mümkündür. Matta İncil'inde Hz. İsa, 'bağ

[46] Kitab-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Yuhanna, XIV/15, 16, 26, 29, 30 s. 110 - 111.

[47] Kitab-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Yuhanna, XV/26 - 27, s. 112.

[48] Kitab-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Yuhanna, XVI/7, 8, 13, s. 112.

sahibi bir adamın' meselinden hareketle kendi topluluğuna Allah'ın melekûtunun onlardan alınıp onun kıymetini bilen bir millete verileceğini söyler.[49] Bu meselde adeta peygamberlerin kadrini bilmeyip onlara her türlü kötülüğü revâ gören - ki buna Hz. İsa'nın kendisinin öldürülmesi de dahildir - İsrâiloğulları'ndan peygamberliğin alınacağı Hz. İsa'nın lisanıyla dillendirilmektedir.

Tevrat ve İncillerdeki Hz. Muhammed (s. a. v.)'le ilgili bilgilerin bulunduğunu Kur'ân-ı Kerîm bize hatırlatmaktadır. Bu durum Müslümanlardan çok Yahûdi ve Hıristiyanlar için bir ibret vesikası durumundadır. İncil'lerdeki bütün bu bölümler gözden geçirildikten sonra Saf Sûresindeki "*Hatırla ki, Meryem oğlu İsa: Ey İsrâiloğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim, demişti. Fakat o kendilerine açık deliller getirince: Bu apaçık bir büyüdür dediler.*"[50] Şeklindeki âyet-i kerîmenin hatırlanmaması imkan dahilinde değildir. Saf Sûresi'ndeki bu ifadeler, adeta İncillerin çeşitli bölümlerindeki Hz. Muhammed (s. a. v.) ile ilgili bilgilere atıfta bulunmaktadır. Yine Tevrat'taki Hz. İsmail'in zürriyetinin çoğalacağı ve büyük bir millet yapılacağı ifadeleriyle, Hz. İbrahim ve İsmail'in Bakara Sûresi'ndeki dualarının aynı konuya işaret ettiğini görmek zor değildir. Hz. İbrahim'in duası şöyledir; "*Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın. Şüphesiz, sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin.*"[51] Hz. İbrahim'in ve Hz. İsmail'in bu duasını, Yüce Allah kabul ederek, Hz. Muhammed

[49] Kitab-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Matta, XXI/33 - 46, s. 24.

[50] Saf 61/6.

[51] Bakara 2/129.

(s. a. v.)'i göndermiştir. Nitekim Hz. Muhammed (s. a. v.)'in Hz. İsmail'in soyundan geldiği konusunda herhangi bir tereddüt yoktur.[52]

Hz. Muhammed (s. a. v.) ile ilgili bu tür bilgileri İncil ve Tevrat ile sınırlandırmak da mümkün değildir. Zerdüştlüğün ve Brahmanizm'in kitaplarında Hz. Muhammed (s. a. v.)'in bir çok özelliği ile örtüşen bir kurtarıcıdan bahsedilmektedir. Budizm'in kurucusu Buda da kendisinden sonra gelecek ve onun misyonunu tamamlayacak birisini haber vermektedir.[53]

C) KUR'ÂN'A GÖRE HZ. PEYGAMBERİN ÖRNEKLİĞİ

Kur'ân-ı Kerîm'e göre İnsanoğlunun yaratılış ve dünyaya gönderiliş sebebi, Yüce Allah'a kulluk etmektir.[54] Eğer insan dünyada tek başına bırakılsaydı ve dünyada niçin bulunduğunu kendisi bulmaya çalışsaydı, bu arayış belki bütün ömrünü alabilirdi. Ayrıca kesin ve doğru bir sonuca ulaşıp ulaşamayacağını da bilmek mümkün değildir. Peygamberler işte tam bu noktada bütün insanlık için bir rahmet olmuşlar ve onlara yaratılış gayelerini hatırlatmışlardır. Peygamberler insanlığa sadece Yüce Allah'ın dinini tebliğ etmekle kalmamışlar, aynı zamanda bu dinin nasıl yaşanacağını da öğretmişler ve kendi yaşantılarıyla örnek olmuşlardır. Hz. Muhammed (s. a. v.), yirmi küsur yıllık tebliğ döneminde, yaşadığı toplumun değerler sistemini tamamen değiştirmeyi başarmış bir insandır. Tabî ki bu başarıda

---

[52] Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl Ve Esrâru't-Te'vîl*, 1/87; Mevdûdî, *Tefhîmu'l Kur'ân*, 1/129.

[53] Muhammed Hamidullah, *Resûlullah Muhammed*, (Çeviren: Prof. Dr. Salih Tuğ), İrfan Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 53 - 56.

[54] Zâriyât, 51/56.

onun referansının[55] da büyük payı vardı. İlkelerin koyucusu Yüce Allah uygulayıcısı da oydu. O bu yeni değerler sisteminin yaşanması konusunda - ki o sistem bizâtihî İslam Dini'dir - Hz. Muhammed (s. a. v.) mükemmel bir model ortaya koymuştur. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm de hem o toplumu hem de o toplumun başındaki şahsı tüm insanlığa örnek göstermektedir. Kur'ân'da: "*Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah'a iman edersiniz…*"[56] "*Böylece, sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olasınız ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi orta bir ümmet yaptık…*"[57] *"Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah'ın izniyle kendi yoluna çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik.*"[58] şeklinde buyrulmaktadır. Bütün bu âyet-i kerîmeler, sadece Hz. Muhammed (s. a. v.)'in kendisinin değil, oluşturduğu toplumun da örnek ve önder bir toplum olduğunu ve Müslümanların tüm insanlık için numûne-i imtisâl olduklarını ortaya koymaktadır.[59]

Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Allah Hz. Muhammed (s. a. v.)'in inananlar için güzel bir örnek olduğunu "*Andolsun, Allah'ın Resûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.*"[60] (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِى رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيرًا) âyet-i kerîmesiyle dile

[55] Kehf 8/110; Fussilet 41/6.

[56] Âl-i İmrân 3/110.

[57] Bakara 2/143.

[58] Ahzâb 33/45 - 46.

[59] Mevdûdî, *Tefhîmu'l Kur'ân*, 1/122 – 123; Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, 1/523 - 525.

[60] Ahzâb 33/21.

getirmektedir. Yine Kalem Sûresi'nde[61] de Yüce Allah Hz. Muhammed (s. a. v.)'in aklı başında bir insan olduğunu ısrarla vurguladıktan sonra onun yüce bir ahlâka sahip olduğunu belirtir. Kur'ân'a göre; bu insanlara örnek olma durumu, sadece Hz. Muhammed (s. a. v.) için geçerli bir durum değil, aslında bütün peygamberler için söz konusudur. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberler için "*İşte, o peygamberler, Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Sen de onların tuttuğu yola uy…*"[62] ve "*… Onların hepsi Salih kimselerdendi.*"[63] gibi onların insanlığa örnek olduklarını gösteren ifadelere rastlamak mümkündür. Bu durum peygamberlerin birer model olduklarının Kur'ân tarafından teyit edilmesinden başka bir şey değildir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Allah Hz. Muhammed (s. a. v.)'e uyulması gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Yüce Allah Âli İmrân Sûresi'nde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: " *De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.'* "[64] Haşr Sûresi'nde de "*… Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir.*"[65] şeklinde buyurmaktadır. Nisâ Sûresi'nde "*Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse, (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik.*"[66]

---

[61] Kalem 68/6. (وَ اِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ)

[62] En'âm 6/90.

[63] En'âm 6/85.

[64] Âl-i İmrân 3/31.

[65] Haşr 59/7.

[66] Nisâ 4/80.

hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir."[67] buyrulmaktadır. Yine Ahzâb Sûresi'nde de "*Allah ve Resûlü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü'min erkek ve hiçbir mü'min kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse, şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır.*"[68] buyrulmaktadır. Görüldüğü gibi Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed (s. a. v.)'in örnekliğini teyit etmekle kalmıyor ayrıca ona uyulması gerektiğini, emir ve yasaklarının uygulanması gerektiğini de vurguluyor.

Kur'ân-ı Kerîm'in konuyla ilgili âyetleri incelendiği zaman geçmişteki bütün peygamberlerin ve son olarak da Hz. Muhammed (s. a. v.)'in insanlık için bir model olarak gönderildiği açıktır. Ancak Kur'ân, bu 'İslâm'ı yaşama ve insanlara örnek olma' misyonunu sadece son peygambere yüklememektedir; aynı zamanda ona tâbi olan insan topluluğuna da bu önemli vecibenin yüklendiğini göz ardı etmemek gerekmektedir.

Pek tabî olarak Hz. Muhammed (s. a. v.)'in örnekliğinden bahsedildiği zaman ilk akla gelen kavram 'sünnet' kavramıdır. Yüzyıllar boyunca İslam Dünyasında Hz. Muhammed (s. a. v.)'e "*Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamber'e itaat edin ve yüz çevirmeyin onun, [Hz. Muhammed (s. a. v.)]'in Hareketliğini bir* İslâm Dini açısından ne derece önemli olduğunu ortaya koymak için yeterlidir. Sünnet kelimesi sözlükte iyi olsun, kötü olsun yol ve devamlı gidiş anlamına

[67] Nisâ 4/59.

[68] Ahzâb 33/36.

gelmektedir.[69] Arapça'da fiil olarak, yeni bir şey ortaya koymak, iyi veya kötü çığır açmak anlamlarına gelen sünnet, isim olarak âdet, gidişat, davranış tarzı, kural gibi mânâları içerir.[70] Bu kelimenin aynı mânâ çerçevesinde, Kur'ân-ı Kerîm'de de 'öncekilerin sünneti' (Yüce Allah'ın öncekilere uyguladığı yasa)[71] ve 'sünnetullah' (Yüce Allah'ın değişmeyen yasaları)[72] gibi ifadelerle çeşitli şekillerde kullanımı söz konusudur. Bu kavramın Hz. Muhammed (s. a. v.) için özel olarak kullanılması ve ıstılâhî bir anlam kazanması Hz. Muhammed (s. a. v.)'in vefatından sonra olmuştur.[73] Istılâhî anlamda sünnet, Hz. Muhammed (s. a. v.)'in söz fiil ve takrirlerinden ibarettir.[74] Sünnetin İslâm'ın ikinci temel kaynağı oluşunda İslâm âlimleri arasında hiçbir tereddüt söz konusu değildir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm âyetleri bunu açıkça ortaya koymaktadır.

D) KUR'ÂN'DA HZ. PEYGAMBER İÇİN KULLANILAN İSİM VE HİTAPLAR

Kur'ân-ı Kerîm bir ilâhî kitap olması sebebiyle tüm insanlığa hitap etmektedir. Hz. Muhammed (s. a. v.)'in Yüce Allah'ın peygamberi olması

---

[69] Talat Koçyiğit, *Hadis Istılahları*, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1985, s. 399

[70] *İslâm'a Giriş*, Diyanet İleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s. 68.

[71] Enfâl 8/38; Hicr 15/13; Kehf 18/55.

[72] Ahzâb 33/38, 62; Fâtır 35/43; Gâfir 40/85; Fetih 48/23

[73] *İslâm'a Giriş*, s.69.

[74] Koçyiğit, s. 401; Muhammed Ebû Zehrâ, *İslâm Hukuku Metodolojisi*, (Çeviren: Abdülkadir Şener), Fecr Yayınevi, Ankara, 1990 s. 99.

sebebiyle, tüm inananlara bir hitap olan Kur'ân, kaçınılmaz bir şekilde öncelikle o peygambere hitap etmektedir. Bir başka ifade ile Yüce Allah, onun vasıtasıyla tüm insanlığa hitap etmektedir. Yüce Allah'ın dinini insanlara tebliğ etme görevi, onun görevidir. Ancak peygamberler de birer insandır. Bu çerçevede Yüce Allah'ın Kur'ân'da, insan hayatının gerekleri çerçevesinde, peygamberine pek çok şekilde hitap ettiğini görmek mümkündür.

Kur'ân'da üç yüzden fazla yerde kullanılan[75] 'de ki' (□□) hitâbı Hz. Muhammed (s. a. v.)'in Kur'ân'ın en önde gelen muhatabı olduğunu ortaya koymaktadır. "*De ki: Ey kafirler!*" [76] (قُلْ يَا اَيُّهَا الْكَافِرُونَ) şeklindeki Hz. Muhammed (s. a. v.)'e yönelik hitaplar Kur'ân-ı Kerîm'de defâatle kullanılmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed (s. a. v.)'e yönelik olarak "Ey Resûl"[77] (يَا اَيُّهَا الرَّسُولُ) ve "Ey Nebî"[78] (يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ) gibi hitapların daha ziyade kullanıldığı görülmektedir. Dikkat çekici noktalardan bir tanesi de Kur'ân-ı Kerîm'de diğer peygamberlere isimleriyle hitap edilmiştir. Örneğin Ey Adem![79] (يَا اٰدَمُ), Ey Nuh![80] (يَا نُوحُ), Ey Musa![81] (يَا مُوسٰى), Ey Davud![82] (يَا

[75] Subhi es-Sâlih, *Mebâhis*, s.30.

[76] Kâfirûn 109/1.

[77] Mâide 5/41, 67.

[78] Enfâl 8/64, 65, 70; Tevbe 9/73; Ahzâb 33/1 - 28.

[79] Bakara 2/35.

[80] Hûd 11/48.

[81] Kasas 28/30; Tâhâ 20/11.

[82] Sâd 38/26.

دَاوُدُ), Ey İbrahim![83] (يَا اِبْرٰهِيْمُ), Ey Lût![84] (يَا لُوطُ) Ey Zekeriyya![85] (يَا زَكَرِيَّا) Ey Yahya![86] (يَا يَحْيٰى) hitapları göze çarpmaktadır. Ancak Hz. Muhammed (s. a. v.) için böyle bir hitaba rastlanmaz. Onun için daha çok risâlet ve nübüvvet vasfını ön plana çıkaran hitaplar kullanılmıştır. "*Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah, seni insanlardan korur. Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmeyecektir.*"[87] (يَا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِيْنَ), "*Ey Peygamber! Sana ve sana tabi olan mü'minlere Allah yeter.*"[88] (يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ), "*Muhammed, Allah'ın Resûlüdür...*"[89] (مُحَمَّدٌ رَسُولُ ...) (وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ ...), "*Muhammed, ancak bir peygamberdir...*"[90] (... اللّٰهِ gibi Hz. Muhammed (s. a. v.)'in isminin geçtiği bütün âyetler onun peygamberlik vasfına vurgu yapmaktadır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'deki peygamberlerden bahseden ayetler incelenirse onlara kendi kavimlerinin de isimleriyle hitap ettikleri görülecektir.[91] Oysa Hz. Muhammed (s. a. v.)'e saygılı olmaları, onun önüne

---

[83] Saffât 37/104.

[84] Hûd 11/81.

[85] Meryem 19/7.

[86] Meryem 19/12.

[87] Mâide 5/67.

[88] Enfâl 8/64.

[89] Fetih 48/29.

[90] Âl-i İmrân 3/144.

[91] Hûd 11/32; Hûd 11/62; Hûd 11/87.

geçmemeleri, onun yanında seslerini yükseltmemeleri,[92] onu birbirlerini çağırdıkları gibi çağırmamaları[93] konularında Kur'ân-ı Kerîm inanan insanları uyarmaktadır. Dolayısıyla Hz. Muhammed (s. a. v.)'in ümmetinden hiç kimse, ona sıradan bir hitap şekliyle hitap etme ve onun huzurunda saygısızlık yapma hakkına sahip değildir.[94]

Kur'ân-ı Kerîm'de kullanılan hitap şekillerinden bir tanesi de emir şeklindeki hitaplardır. Bu emir şeklindeki hitaplara Kur'ân'ın ilk emri olan "*Yaratan Rabbinin adıyla oku!*"[95] (اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ ۪ى خَلَقَ) ve "*Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve Allah'a ortak koşanlara aldırış etme*"[96] (فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِيْنَ) âyet-i kerîmelerini örnek vermek mümkündür. Kur'ân-ı Kerîm'de bir çok yerde kullanılan bu tür emir hitaplarının bir kısmı doğrudan peygamberin şahsına yönelik olarak kullanılırken, bir kısmı da onun şahsıyla birlikte diğer insanlara da yönelik olarak kullanılmıştır. Örneğin; "*Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle, bedenlerini örtecek elbiselerini giysinler. Bu, onların tanınıp incitilmemelerine de daha uygundur. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.*"[97] (يَا اَيُّهَا النَّبِىُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِيْنَ يُدْنِيْنَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيْبِهِنَّ ذٰلِكَ اَدْنٰى اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَحِيْمًا) âyet-i kerîmesi öncelikli olarak Hz. Muhammed (s. a. v.)'in eşleri ve

---

[92] Hucurât 49/1 - 5.

[93] Nûr 24/63.

[94] Es-Sâbûnî, *Safvetu't-Tefâsîr*, 3/232 - 233.

[95] Alak 96/1.

[96] Hicr 15/94.

[97] Ahzâb 33/59.

kızlarına yönelik olmakla birlikte, onların örnekliği ile Müslüman hanımların giyim tarzı yeni bir şekle kavuşmuştur.[98]

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed (s. a. v.)'e yönelik ikaz şeklinde hitaplar da vardır. Bu ikaz şeklindeki hitaplar bazen ona yönelik bazen de onunla birlikte diğer mü'minlere yöneliktir. Ahzâb Sûresi'ndeki; "*Ey Peygamber! Allah'a karşı gelmekten sakın. Kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.*"[99] (يَا اَيُّهَا النَّبِىُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا) şeklindeki âyet-i kerîme ikaz şeklindeki hitaplara bir örnektir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed (s. a. v.)'i teselli etmeye yönelik hitaplar da vardır. Tûr Sûresi'ndeki "*(Ey Muhammed!) O hâlde, sen öğüt ver. Rabbinin nimeti sayesinde, sen ne bir kâhinsin, ne de bir deli.*"[100] (فَذَكِّرْ فَمَا اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ) âyet Mekkeli müşriklerin ithamlarına karşı Hz. Muhammed (s. a. v.)'i teselli etmektedir.

Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed (s. a. v.)'e hatırlatmalar, tehditler, tavsiyeler, bilgilendirmeler şeklinde de çeşitli hitaplar bulunmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'deki bütün bu hitaplar sadece Hz. Muhammed (s. a. v.)'e yönelik hitaplar olarak algılanmamalıdır. Aslında bu hitapların tüm inananlar açısından büyük önemi vardır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm tüm inananların ilâhî kitabı, Hz. Muhammed (s. a. v.) de tüm inananların peygamberidir.

---

[98] Muhammed Fatih Kesler, "*Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e Hitaplar (I)*" Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt XLIII (2002), Sayı 2 s. 100.

[99] Ahzâb 33/1.

[100] Tûr 52/29.

E) HZ. PEYGAMBER'E YÖNELİK UYARILAR

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed (s. a. v.)'e çeşitli uyarıların yapıldığını da görmek mümkündür. Hz. Muhammed (s. a. v.)'e yapılan uyarılar genelde onun tebliğ görevi ile ilgili uyarılardır. Örneğin En'am Sûresi'nde *"Rab'lerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na dua edenleri yanından kovma. Onların hesabından sana bir şey yok, senin hesabından da onlara bir şey yok ki onları kovasın. Eğer kovarsan zalimlerden olursun."*[101] (وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ) şeklinde buyrulmaktadır. Bu ve benzeri âyet-i kerîmelerde Hz. Muhammed (s. a. v.), fakir, güçsüz ve köle olan ihlâs sahibi mü'minleri incitmeme konusunda uyarılırken aynı zamanda müşriklerin Yüce Allah'ın iradesine ters düşecek isteklerine iltifat etmeme konusunda da uyarılmaktadır.[102] Hz. Muhammed (s. a. v.) Ahzâb Sûresi'nde de kâfir ve münâfıklara itaat etmeme konusunda *"Ey Peygamber! Allah'a karşı gelmekten sakın. Kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."* (يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا) şeklinde uyarılmaktadır.[103] Âyetler tebliğ sürecinin Yüce Allah tarafından şekillendirildiğini ve İslâm dışı unsurlara karşı teyakkuzda bulunulması gerektiğini açıkça ifade

---

[101] En'am 6/52.

[102] Kurtubî, *El-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, 6/278 - 279.

[103] Ahzâb 33/1.

etmektedir. İslâm elbette bir teslimiyettir dinidir; ancak bu teslimiyet, sadece Yüce Allah için sergilenmelidir. Onun dışındaki tüm varlıklara - özellikle de kâfirlere ve münâfıklara - itâatten uzak durma, ona itâati kuvvetlendirecektir.[104] İnsân Sûresi'nde de söyle buyrulur: "*Şüphe yok ki, Kur'ân'ı sana elbette biz indirdik biz. O hâlde, Rabbinin hükmüne sabret. Onlardan hiçbir günahkâra ve hiçbir nanköre itaat etme.*" (اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْزِيلًافَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُورًا) Nitekim Kâfirûn Sûresi'nde de İslâm'ın inanç sistemiyle diğer inanç sistemleri arasında bir uzlaşma ya da sentezin olamayacağı, herkesin dininin kendisi açısından bağlayıcı olduğu, belirgin bir şekilde vurgulanmaktadır.[105]

Hz. Muhammed (s. a. v.) müşrikler ve münâfıklar konusunda da çeşitli uyarılara muhatap olmuştur. Örneğin Tevbe Sûresi'nde "*Cehennem ehli oldukları açıkça kendilerine belli olduktan sonra, - yakınları da olsalar - Allah'a ortak koşanlar için af dilemek ne Peygambere yaraşır, ne de mü'minlere.*"[106] (مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا اُولِى قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ) şeklinde buyrularak Hz. Muhammed (s. a. v.)'in müşrikler için - ki kaynaklarda o kişinin amcası Ebû

---

[104] Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 11/543 - 544.

[105] Kâfirûn 109/1 - 6. De ki: "Ey Kâfirler! Ben sizin kulluk ettiklerinize kulluk etmem. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz. Ben sizin kulluk ettiklerinize kulluk edecek değilim. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim de banadır." (قُلْ يَا اَيُّهَا الْكَافِرُونَ لَا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُون وَلَا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا اَعْبُدُ وَلَا اَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُم وَلَا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا اَعْبُدُ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ)

[106] Tevbe 9/113.

Tâlip olduğu[107] ifade edilir - istiğfarda bulunamayacağı ifade edilmiştir. Yine Hz. Muhammed (s. a. v.), oğlunun isteği üzerine münâfıklardan Abdullah İbni Übey'in cenaze namazını kıldırmak istediği zaman[108] "*Onlardan ölen hiçbirine asla namaz kılma ve kabrinin başında durma. Çünkü onlar Allah'ı ve Resûlünü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler.*"[109] (وَلَا تُصَلِّ عَلٰى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِه ۚ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه ۚ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ) şeklinde uyarılmıştır.

Hz. Muhammed (s. a. v.), Tebük Savaşına katılmamak için yalan söyleyip asılsız mazeretler ileri süren münâfıkların mazeretlerini kabul etmesi sebebiyle de uyarılmıştır. Hz. Muhammed (s. a. v.) münâfıklara karşı bu yumuşak tutumu tasvip edilmemiştir. Çünkü Hz. Muhammed (s. a. v.)'in onlara izin vermemesi durumunda savaştan geri dursalardı nifakları ortaya çıkmış olurdu.[110] Bu durum şu âyet-i kerîmede şöyle ifade edilmektedir: "*Allah, seni affetsin! Doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalancıları bilinceye kadar beklemeden niçin onlara izin verdin?*"[111] (عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ)

Hz. Muhammed (s. a. v.) Mekke'nin ileri gelen müşriklerine İslâm'ı anlatırken âmâ bir sahabe olan Abdullah İbnu Ümmü Mektum gelmiş ve onun sözünü keserek kendisini İslâm konusunda bilgilendirmesini istemiş, Hz. Muhammed (s .a. v.) de onunla ilgilenememiş ve kavminin ileri gelenleriyle

---

[107] Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, 5/208; Taberî, *Taberî Tefsiri*, 2/843.

[108] Buhârî, 5/206.

[109] Tevbe 9/84.

[110] Ebu'l Al'â Mevdûdî, *Tefhîmu'l Kur'ân*, 2/232.

[111] Tevbe 9/443.

konuşmasına devam etmişti.[112] Bunun üzerine Hz. Muhammed (s .a. v.) Abese Sûresi'ndeki "*Kendisine o âmâ geldi diye Peygamber yüzünü ekşitti ve öteye döndü. (Ey Muhammed!) Ne bilirsin, belki de o arınacak, Yahut öğüt alacak da bu öğüt kendisine fayda verecek. Kendini muhtaç hissetmeyene gelince; Sen, ona yöneliyorsun. (İstemiyorsa) onun arınmamasından sana ne! Allah'a karşı derin bir saygıyla korku içinde koşarak sana geleni ise bırakıp, ona aldırmıyorsun. Hayır, böyle yapma! Çünkü bu (Kur'an) bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır.*" (عَبَسَ وَتَوَلّٰى اَنْ جَاءَهُ الْاَعْمٰى وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكّٰى اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى فَاَنْتَ لَهُ تَصَدّٰى وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰى وَاَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعٰى وَهُوَ يَخْشٰى فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى كَلَّا اِنَّهَا تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ) bu âyet-i kerîmelerle[113] uyarılmıştır.

Hz. Muhammed (s .a. v.), sahabesiyle istişârede bulunarak bedir esirlerini fidye karşılığı serbest bırakmıştı. Bunun üzerine "*Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe, hiçbir peygambere esir almak yakışmaz. Siz geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, hâlbuki Allah ahireti (kazanmanızı) istiyor. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.*" (مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهُ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) âyetleriyle[114] Müslümanlar ve Hz. Muhammed (s. a. v.), ganimetten çok İslâm Dini'nin geleceğini ve ahiret hayatını düşünmeleri konusunda uyarılmışlardır.

---

[112] Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl Ve Esrâru't-Te'vîl*, 2/568.

[113] Abese 80/1 - 12.

[114] Enfâl 8/67.

Yine Nisâ Sûresi'nde Hz. Muhammed (s .a. v.) ve Müslümanlar Ensâr'dan zırh çalan Tu'me İbni Ubeyrik isminde kişi sebebiyle uyarılmışlardır. Tu'me, zırhı kendisine bıraktığı Yahûdi'yi suçlamış, Yahûdiler de onun lehinde şahitlik etmişler bunun üzerine Tu'me'nin kabilesindekiler olayı Resûlullah (s. a. v.)'e götürmüşler ve Tu'me lehinde şahitlik ederek Resûlullah (s. a. v.)'den onu müdâfaa etmesini istemişlerdi.[115] Resûlullah (s. a. v.) de onların dediğini yapmak isteyince *"(Ey Muhammed!) Biz sana Kitab'ı (Kur'ân'ı) hak olarak indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana öğrettikleri ile hüküm veresin. Sakın hainlerin savunucusu olma."*[116] (اِنَّـا اَنْـزَلْـنَـا اِلَـيْكَ الْـكِـتَـابَ بِـالْـحَقِّ لِـتَـحْكُمَ بَـيْـنَ الـنَّـاسِ بِـمَـا اَرٰيـكَ الـلّٰـهُ وَلَـا تَـكُـنْ لِـلْـخَـائِـنِـيْنَ خَصِـيـمًـا) âyet-i kerîmesi nâzil olmuştur.

Görüldüğü gibi Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'in bazı âyetlerinde Hz. Muhammed (s. a. v.)'i manevî olarak destekleyip teselli ederken, bazı âyetlerinde de çeşitli sebeplerle isabetli davranmaktan uzaklaştığı zaman - ki bu durum oldukça nadirdir - onu uyarmakta ve düzeltmektedir. Zira unutmamak gerekir ki; Hz. Muhammed (s. a. v.)'de bir beşerdir ve desteğe ihtiyacı vardır. Onun herkesten fazla vahiyle desteklenmeye ihtiyacı vardır. Çünkü O Yüce Allah'ın dininin tebliğcisidir ve tüm insanlık için numune-i imtisâldir. Bu sebeple daima Yüce Yaratıcının murakabesinde olmuştur.

---

[115] es-Sâbûnî, *Safvetu't-Tefâsîr*, 1/299.

[116] Nisâ 4/105.

F) HZ. MUHAMMED (S.A.V.)'İN PEYGAMBERLİK YÖNÜ VE BEŞERÎ YÖNÜ

Kur'ân-ı Kerîm'in ısrarla vurguladığı konulardan bir tanesi de peygamberlerin birer beşer olduklarıdır. Kur'ân-ı Kerîm bu durumun gerekliliğini açıklayarak en makul olanın, insanlara gönderilen peygamberlerin yine onların hemcinslerinden seçilmesi olduğunu belirtir. Kur'ân-ı Kerîm'deki ifadelere göre bir çok inkarcı topluluk peygamberlerinin sıradan bir insan değil de melek ya da sıra dışı bir varlık olması gerektiğini belirtmiştir.[117] Aynı bahâneler ve talepler Hz. Muhammed (s. a. v.) içinde kullanılmıştır. Kur'ân'da Furkân Sûresi'nde "*Dediler ki: 'Bu ne biçim peygamber ki yemek yer, çarşıda pazarda dolaşır. Ona bir melek indirilseydi de, bu onunla beraber bir uyarıcı olsaydı ya!' 'Yahut kendisine bir hazine verilseydi veya ürününden yiyeceği bir bahçesi olsaydı ya!' Zalimler, (inananlara): 'Siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz' dediler. (Ey Muhammed!) Senin hakkında bak nasıl da temsiller getirdiler de (haktan) saptılar. Artık onlar doğru yolu bulamazlar. Dilerse sana bundan daha güzelini, içinden ırmaklar akan cennetleri verebilecek olan, sana saraylar kurabilecek olan Allah'ın şanı yücedir. Hayır, onlar Kıyameti de yalanladılar. Biz ise o Kıyameti yalanlayanlara çılgın bir cehennem ateşi hazırlamışızdır.*"[118] (وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِى فِى الْاَسْوَاقِ لَوْلَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا اَوْ يُلْقٰى اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلً اتَبَارَكَ الَّذِى اِنْ

[117] Bkz: Mu'minûn 23/23 - 25; Mu'minûn 23/33 - 36; Mu'minûn 23/45 - 48.

[118] Furkân 25/7 - 11.

شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا) şeklinde buyrulmaktadır. Bu âyet-i kerîmelerdeki ifadeler, inkarcı insanların temel vasıflarından bir tanesinin de, peygamberlerle ilgili bu tür bahaneler uydurmak olduğunu göstermektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyeti de yine inkarcıların bu vasfına işaret etmektedir; "*İçlerinden bir adama insanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında kendileri için bir doğruluk makamı bulunduğunu müjdele diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki o kâfirler, 'Bu elbette apaçık bir sihirbazdır' dediler?*"[119] (اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَا اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِيْنٌ) Kur'ân-ı Kerîm'de bu inkarcıların bahanelerine adeta bir cevap olarak şöyle buyrulur; "*Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de şüphesiz yemek yerler, çarşıda pazarda gezerlerdi. (Ey insanlar!) Sizi birbiriniz için imtihan aracı kıldık. (Bakalım) sabredecek misiniz? Rabbin, hakkıyla görendir.*" (وَمَا اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّا اِنَّهُمْ لَيَاْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِى الْاَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً اَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا) İkinci önemli nokta da oldukça iyi biliyorlardı ki; Hz. Muhammed (s. a. v.) bir sihirbaz bir yalancı değildi. Hz. Muhammed (s. a. v.) onların arasında yaşıyordu ve onu gayet iyi tanıyorlardı. Kur'ân bu konuya şöyle işaret eder; " *De ki: 'Eğer Allah dileseydi, ben size onu okumazdım, Allah da size onu bildirmezdi. Ben sizin aranızda bundan (Kur'ân'ın inişinden) önce (kırk yıllık) bir ömür yaşadım. Hiç düşünmüyor musunuz?' "* Kur'ân-ı Kerîm insanların değer yargılarını alt üst etmektedir. Allah katında değer

[119] Yûnus 10/2.

ölçüsü ‘takvâ’dan başka bir şey değildir.[120]

Kur’ân-ı Kerîm’de İsrâ Sûresi’nde *“İnsanlara hidayet (Kur’ân) geldikten sonra onların iman etmelerine ancak, ‘Allah, bir beşeri mi peygamber olarak gönderdi?’ demeleri engel olmuştur. De ki: ‘Eğer yeryüzünde, (insanlar yerine) yerleşip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten bir melek peygamber indirirdik.’”*[121] (وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوا اِذْ جَاءَهُمُ الْهُدٰى اِلَّا اَنْ قَالُوا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَسُولًاقُلْ لَوْ كَانَ فِى الْاَرْضِ مَلٰئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنّٖينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا) buyrulmaktadır. Burada Yüce Allah gayet sade bir mantıkla insanlara gönderilen peygamberlerin niçin melek yada başka bir varlık değil de bir insan olmaları gerektiğini açıklamaktadır. Peygamber Yüce Allah’ın tebliğcisi olarak geldiği toplumla iletişim kurmak zorundadır. Onlara ibadet ve ahlâk konusunda örnek olmalıdır. Farklı güç, yetenek ve yapıya sahip olan bir varlığın insanlarla iletişim kurması, onları anlamsı ve onlara rehberlik etmesi oldukça zordur. İnsanlarında onu örnek almakta zorlanacakları muhakkaktır. Ayrıca Yüce Allah peygamberlerin melek olarak gönderilmesi durumunda da yine insan kılığına girmek zorunda olduklarını bu durumda inkarcıların tereddütlerinin zâil olmayacağını şu şekilde ifade eder; “*Eğer onu (Peygamberi) bir melek kılsaydık yine onu bir adam (sûretinde) yapardık ve*

[120] Hucurât 49/13.

[121] İsrâ 17/94 - 95.

onları yine içinde bulundukları karmaşaya düşürmüş olurduk."[122] (وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ)

Bütün bunların neticesinde kâdir-i mutlak bir varlık olarak Yüce Allah peygamberlik vazifesinin kimlere verileceğini ve peygamberlik konusunda tek merciin kim olduğunu veciz bir şekilde dile getirir; "*…Allah, elçilik görevini kime vereceğini çok iyi bilir...*"[123] (اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ) Peygamberlik konusunda karar verme işinin, sınırlı olan insan aklının işi değil, insanları ve tüm varlıkları yaratan Yüce Allah'ın işi olduğu muhakkaktır.

Kur'ân-ı Kerîm'e göre Hz. Muhammed (s. a. v.) ve diğer peygamberler her şeyiyle birer insandırlar. Diğer insanlar gibi onlar da Yüce Allah'ın emir ve yasaklarından sorumludurlar.[124] Bütün insanlar gibi onlarda ölümlüdürler.[125] Yüce Allah bildirmediği sürece onlar da gaybı bilemezler.[126] Ne var ki onların diğer insanlardan bir farkları vardır. Peygamber olmaları sebebiyle Yüce Allah'tan vahiy almaktadırlar. Bu fark Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle ifade edilir; "*De ki: 'Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Fakat bana ilâhınızın yalnızca bir tek ilâh olduğu vahyediliyor. Artık O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin. Allah'a ortak koşanların vay hâline!'* "[127] (قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰى اِلَيَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ)

---

[122] En'âm 6/9.

[123] En'âm 6/104.

[124] Ankebût 29/45; Hicr 15/98 - 99.

[125] Zümer 39/30 - 31.

[126] En'âm 6/50; A'râf 7/188.

[127] Fussilet 41/6.

Peygamberler Yüce Allah'tan vahiy almaları sebebiyle peygamber olarak adlandırılırlar, zenginlik ya da makam sahibi olmak gibi bir sıfat bulunmamaktadır. Peygamberlerin Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça, Hz. Muhammed (s. a. v.)'in Yüce Allah'ın peygamberi olduğu dile getirilir. Fetih Sûresi'nde; "*Muhammed, Allah'ın Resûlüdür...*"[128] (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ) şeklinde buyrulmaktadır. Ayrıca sayısız yerde 'Ey Resûl' ve 'Ey Nebî' hitapları kullanılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed (s. a. v.)'in görevi de defâatle vurgulanır. En'âm Sûresi'nde "*...İşte bu Kur'an bana, onunla sizi ve eriştiği herkesi uyarayım diye vahyolundu...*"[129] (وَاُوحِيَ اِلَيَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ ۚ وَمَنْ بَلَغَ) buyrulmaktadır. Şûrâ Sûresi'nde de "*(Ey Muhammed!) Bundan dolayı sen çağrıya devam et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların hevâ ve heveslerine uyma ve şöyle de: 'Ben, Allah'ın indirdiği her kitaba inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz sizedir. Bizimle sizin aranızda tartışılacak bir şey yoktur. Allah, hepimizi bir araya toplayacaktır. Dönüş de ancak O'nadır.'* "[130] (فَلِذٰلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا اُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَللّٰ هُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ) buyrulmaktadır. Yine Ahkaf Sûresi'nde; "*De ki: 'Ben türedi bir peygamber değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.'* " (قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ

[128] Fetih 48/29.

[129] En'âm 6/19.

[130] Şûrâ 42/15

الـرُّسُلِ وَمَـا اَدْرِۜى مَـا يُـفْـعَلُ بِـى وَلَـا بِـكُمْ اِنْ اَتَّـبِـعُ اِلَّـا مَـا يُـوحٰى اِلَـىَّ وَمَـا اَنَـا اِلَّـا نَـذِۜيـرٌ مُـبِـيْنٌ) şeklinde buyrulmaktadır.

Görüldüğü gibi Hz. Muhammed (s. a. v.), bütün özellikleriyle diğer insanlar gibi bir insandır. Onu farklı kılan, Yüce Allah'ın insanlar arasından onu kendisine son peygamber seçip görevlendirmesi ve onu ilâhî vahyi ile desteklemesidir. Bu seçim ve destek ona 'rahmeten li'l-âlemîn' sıfatını kazandırmıştır. O da risâlet görevini layıkıyla yerine getirmiş, Yüce Allah'ın Dinini hakim kılmış ve mükemmel bir örnek hayat sergilemiştir.

SONUÇ

En sade ifade ile peygamber Yüce Allah'ın mesajını insanlara ileten elçidir. Elçi olmadan ilâhî vahyin tebliği ve dolayısıyla dinin inşası söz konusu olamaz. Nitekim Kur'ân çerçevesinde bakıldığında da peygamberliğin, İslâm Dini'nin en temel inanç esaslarından bir tanesi olduğu açıkça görülmektedir.

Peygamberlik kurumu, Yüce Allah'ın 'Rab' sıfatının bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'e göre Rab; yaratır, ihtiyaçları giderir

ve yol gösterir. Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de tüm insan topluluklarına peygamber gönderildiğini ifade etmektedir. Böylece peygamberler aracılığıyla insanların mânevî ihtiyaçları giderilirken, insan aklının kifâyet etmediği gaybî konular aydınlatılmış ve insana takip etmesi gereken yol gösterilmiştir. Peygamberlik konusuna bazı açılardan farklı yaklaşan İslâm filozofları ve selef âlimlerinin birleştikleri temel nokta peygamberliğin bütün toplumla için bir zaruret olduğudur. Ayrıca toplumlara manevî açıdan yol gösterecek gerçek rehberler olmadığı zaman bu alandaki boşluk sahte rehberler tarafından doldurulmuştur. Bu sahte rehberlerin adı bazen kâhin, bazen arraf olmuş ama her zaman değişik, isim ve görünümlerde tarihteki rollerini oynamışlardır.

Peygamberler insanları yanlış bilgilerden ve tereddütlerden kurtarıp Yüce Allah'a nasıl kulluk yapacaklarını göstermektedirler. Bir taraftan adâletli bir toplumun nasıl tesis edileceğini ve yöneticilerin nasıl erdemli yöneticiler olacağını öğretirken, diğer taraftan çok karmaşık bir yapıya sahip olan insan psikolojisini huzura kavuşturmaktadırlar. İnsanın temel manevî ihtiyaçlarını karşılamakta ve insan ruhunu itminana kavuşturmaktadırlar.

Yahûdî ve Hıristiyanların muharref Tevrat ve İncil'den hareketle ortaya koydukları peygamberlik algısıyla Kur'ân'daki peygamberlik anlayışının örtüşmesi mümkün değildir. Kur'ân'ın, yapılan bir takım iftiralarla peygamberlerin tahkir ve tezyif edilmesini kabul etmesi mümkün olmadığı gibi; onların ilahlaştırılmasını da kabul etmesi mümkün değildir. Kur'ân ifrat ve tefritten uzak bir şekilde peygamberleri gerçek vasıflarıyla tanımlamaktadır.

Peygamberlik İslâm ekolleri arasında geniş çaplı bir şekilde ele alınmıştır. Kelâm ekolleri peygamberliğin vucûbu ve imkânını detaylı bir şekilde tartışmışlardır.

Özetle ifade etmek gerekirse; Eş'ârîlere göre peygamberlik mümkündür, zorunluluk ifade etmez. Mâturîdîler peygamberliği aklen mümkün, hikmet açısından zorunlu görürler. Selefiye'ye göre peygamberlik insanlar için zorunluluktur, Yüce Allah için ise mümkündür. Mu'tezile'ye göre peygamberlik aklen zorunludur. Zeydiyye ve İmâmiye de bu görüştedirler. Bu tartışmaların ötesinde Kur'ân'ın peygamberliği, temel bir tarihî vâkıa olarak koyduğunu unutmamak gerekir. Peygamberlik çerçevesinde ele alınan temel konulardan bir tanesi de mucize konusudur. Mu'tezilenin dışındaki ekoller peygamberlik açısından mucizeye büyük önem atfederler ve peygamberliğin delili olarak görürler.

İslâm Filozofları ise peygamberliği daha çok faal akıl nazariyesiyle izah etmeye çalışmışlardır. Teemmül yoluyla faal akıl mertebesine ulaşanlar bu sayede Yüce Allah ile irtibat kurma aşamasına gelmektedirler. Filozofların bu değerlendirmelerinde Aristo ve Eflatundan etkilendikleri gözlemlenmektedir.

Mutasavvıflar da dikkatlerini peygamberlik ve velâyet bağlantısı konusunda teksif etmişlerdir. Velîleri peygamberlerin vârisleri olarak görmüşler ve ilhamı vahiy gibi kesin bilgi kaynağı olarak değerlendirmişlerdir.

Peygamberlik konusunda Kur'ân-ı Kerîm'in iki temel kavramı resûl ve nebî kavramlarıdır. Resûl kelimesi sözlükte; elçi, mühletle gönderilen, yönlendirilen, uyan, tâbi olan, serbest bırakılan gibi anlamlara gelmektedir. Istılâhî olarak resûl, "*Allah'ın kendisine vahyettiği ilâhî emir ve bilgileri tebliğ etmekle yükümlü olan, ve kendisine bir kitap ve şeriat verilen peygamberdir.*" Nebî kelimesi ise sözlükte; yüksek yer, yol ve haber veren anlamlarına gelmektedir. Istılâhî olarak nebî, "*Allah'ın kulları arasından seçerek, yeni bir şeriat vermeden, ilahî bilgileri vahyetmek sûretiyle gönderdiği peygamberdir.*"

Peygamberleri Yüce Allah'ın mesajlarını tebliğ etmeleri, insanlık için bir rahmettir. Peygamberler, bir gayeye matuf olarak, bir hikmetle gönderilmişlerdir. Peygamberler, insanları Yüce Allah'ın dinine davet ederler. İnsan aklının yetersiz kaldığı alanları aydınlatırlar. İnsanların âhiret hesabı konusunda Yüce Allah'a mazeret ileri sürmelerini ve 'biz haberdar değildik' diyebilme seçeneklerini ortadan kaldırırlar. Peygamberler ahlâk ve davranışlarıyla tüm insanlara örnek teşkil ederler.

'Vahiy' ve 'mucize' kavramları da peygamberliğin temel kavramları arasında yer alır. Yüce Allah istisnasız bütün peygamberlere vahyederek mesajlarını iletmiş ve onları yönlendirmiştir. Vahiy; "*Allah'ın insanlara ulaştırmak istediği bilgileri vasıtalı veya vasıtasız bir şekilde, gizli ve süratli bir yolla, onu tebliğ etmesi için, insanlar arasından seçtiği peygamberlerine, kesin ilim ifade edecek bir tarzda bildirmesidir.*" Mucize de "*insanların benzerini yapmakta aciz kaldıkları, peygamberlerin elinden zuhur eden ve onların peygamberliğini kanıtlayan, tabiat kanunlarına aykırı olağan üstü olaylardır.*" Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberlerle ilgili olarak cereyan eden çok sayıda mucizenin dile getirildiği görülmektedir.

Kur'ân'da peygamberlerin tebliğ görevinin; 'uyarı' ve 'müjdeleme' şeklinde iki temel vechesi olduğu belirtilir. Kur'ân-ı Kerîm dikkatle incelendiği zaman muhatabına aktardığı konularda dengeleyici bir yaklaşım sergilediği görülecektir. Bu durum Kur'ân'ı esas alan Hz. Muhammed (s. a. v.) için de geçerlidir. O bir taraftan insanları uyarıp korkuturken diğer taraftan da müjdeleyip sevindirmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinde, ısrarla bütün peygamberlerin doğruluk, güvenilirlik, Yüce Allah'ın mesajlarını olduğu gibi bildirme, güçlü bir kavrayışa sahip olma, Yüce Allah'ın emirlerine uyma konusunda titizlik gösterme gibi

özelliklerinin bulunduğu vurgulanır ki; bu durumu Yüce Allah'ın elçiliğine liyâkatin ön şartı olarak görmek gerekir.

Yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerîm'de ortaya koyduğu peygamberlik anlayışının müşahhas bir örneği olan 'son peygamber' Hz. Muhammed (s. a. v.)'e peygamberlik görevi, milâdî 610 yılında Mekke Şehri'nde verilmiştir. İlk vahiy olayı, o kırklı yaşlarındayken Hira Mağarası'nda vuku bulmuştur. Hira'da başlayan vahiy süreci, Mekke ve Medine Şehirlerinde yaklaşık yirmi üç yıl sürmüş ve 8 Haziran 632'de nihayetlenmiştir.

Hz. Muhammed (s. a. v.) görevlendirilmeden önce, Ehl-i Kitap âlimleri ve Arap Kâhinlerinin, onun peygamberliği hakkında bilgi sahibi oldukları tarihî kaynaklarda ifade edilmektedir. Ancak onun bi'setinden sonra onların ekseriyeti, özellikle de çekememezlikleri sebebiyle peygamberliğini kabul etmemişlerdir. Bugünkü Tevrat ve İncillerde de Hz. Muhammed (s. a. v.)'in geleceğine işaret eden ve onu tavsif eden bölümlerin bulunduğu açıkça görülmektedir.

Hz. Muhammed (s. a. v.) peygamberliğinden önce de sonra da örnek bir hayat sürmüştür. Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Allah, Hz. Muhammed (s. a. v.) ve onun ilahî kaynaktan gelen bilgilerle şekillendirdiği İslâm Toplumunu, tüm insanlığa örnek olarak sunmaktadır. Bunun ötesinde Kur'ân, Hz. Muhammed (s. a. v.)'e uymayı, inananlar için bir vecibe olarak koymaktadır. Bu sebepledir ki; İslâm dünyasında Hz. Muhammed (s. a. v.)'in örnekliğini ifade eden 'sünnet' kavramı, Kur'ân'dan sonra İslâm Dini'nin ikinci kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Yüce Allah, ilâhî kitabı Kur'ân-ı Kerîm'de bu kitabın tebliğcisi olan peygamberine çeşitli şekillerde hitaplarda bulunmuştur. Hitap ederken onun ismini kullanmak yerine onun risâlet ve nübüvvet vasfını öne çıkaran 'Ey Resûl!' ve 'Ey

Nebî!' gibi hitapları kullanmayı tercih etmiştir. Bu sebepledir ki; Hz. Muhammed (s. a. v.)'i anarken Kur'ân'da Yüce Allah'ın gösterdiği inceliğin kesinlikle daha fazlasını göstermek, onun ümmeti olan Müslümanların üzerine düşen temel bir görevdir. Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed (s. a. v.)'e yönelik emir, ikaz, teselli gibi farklı biçimlerde hitaplara rastlamak mümkündür. Kur'ân-ı Kerîm'de, çok fazla olmasa da Yüce Allah'ın, Hz. Muhammed (s. a. v.)'e bazı davranışlarda bulunmaması konusundaki uyarılarını da görmek mümkündür.

Kur'ân-ı Kerîm, inkarcıların; peygamberlerin melek ya da ayrıcalıklı bir varlık olması gerektiği şeklindeki düşüncelerinin, onların inkarları için bir bahane olduğunu dile getirir. İnsanlara rehberlik edecek olan en uygun elçinin de yine bir insan olması gerektiğini vurgular. Bu çerçevede bütün peygamberler insanlar arasından seçilmiştir. Tek ayrıcalıkları ise vahiy ile desteklenmeleridir.

ÖZET

Yüce Allah'ın mesajlarını insanlara ileten peygamberlere inanmak, İslâm Dini'nin inanç esaslarındandır.

Yüce Allah Rab sıfatıyla tüm varlıkları yaratır, ihtiyaçları giderir, ve yol gösterir. Peygamberlik de Yüce Allah'ın Rab sıfatının bir tezahürüdür.

Peygamberler, insanların hayatı anlamlandırmalarına yardım ederler. Kulluğu öğretip insan ruhunu huzura kavuştururlar. Adaletli bir toplum oluştururlar.

Kur'ân, ifrat ve tefritten uzak bir şekilde peygamberlere hak ettikleri değeri verir.

İslâm Ekolleri peygamberliğin zorunluluk ve mümkünlünü tartışırken, Kur'ân peygamberliği bir vâkıa olarak ele alır.

İslâm Ekollerinin çoğunluğu mucizeyi, peygamberliğin delili olarak kabul ederler.

Kur'ân-ı Kerîm, peygamberliği 'resûl' ve 'nebi' kavramlarıyla ifade eder.

Peygamberliğin olmazsa olmaz şartı; peygamberlerin vahiy almalarıdır.

Tebliğin iki temel boyutu, 'uyarı' ve 'müjdeleme'dir.

Bütün peygamberler doğruluk, güvenilirlik, akıllı ve zeki olma, hata ve günahlardan uzak durma, Yüce Allah'ın mesajlarını olduğu gibi iletme özelliklerine hâizdirler.

Hz. Muhammed (s. a. v.), Yüce Allah'ın tüm İnsanlığa gönderdiği son peygamberdir.

Kur'ân, Hz. Muhammed (s. a. v.)'in insanlar için mükemmel bir örnek olduğunu söyler ve insanların ona tâbi olmalarını ister.

Kur'ân, Hz. Muhammed (s. a. v.)'e hitap ederken ismiyle hitap etmemiştir. Daima onun peygamberlik vasfını öne çıkaran hitapları kullanmıştır.

Kur'ân'a göre peygamberlerin insanlardan olması gereklidir ve öyle de olmuştur.

ABSTRACT

To believe in prophets who convey Almighty Allah’s message to people consist of basic faith principles of Islam religios.

Almighty Allah creates all existences in his character of Lord, meets their requirements and guides them. Also prophethood is an appearing of Almighty Allah’s lord character.

Prophets helps people to give meaning to their lives. They teachslavery only to Almighty Allah and pacify people's spirit. They constitute a fair community.

Koran gives to prophets worthy deserved by them without exaggeration and extremeness.

Althoug Islam schools discuss necessity and possibleness of prophethood, Koran tackles the prophethood as a fact.

Many Islam schools accept the miracle as an evidence of prophethood.

Koran expresses prophethood whit 'Messenger' and 'prophet' conseptions.

Sine qua non of prophethood is taking inspiration of prophets.

Two basic dimensions of religious advertising are 'warning' and 'gospel'.

All prophets have character such as rightfulness trustfulness, being clever and intelligent, avoidance from false and evils, conveying Almighty Allah's messages exactly.

Esteemed Mohammed (peace upon him) is last prophetsend by Almighty Allah for all mankind.

Koran states that Esteemed Mohammed (peace upon him) is an excellent sample for all people and Koran request all people to subject to him.

When the addressing to Esteemed Mohammed (peace upon him), Koran does not address him by his name. Koran always uses address' for him bringing his prophethood characteristics forward.

According to Koran, prophet must be human and this allways becomes so.

KAYNAKÇA

AHATLI, Erdinç, **Peygamberlik Ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği**, 1. Baskı, Değişim Yayınları, İstanbul, 2002.

AHMED, Cevdet, **Kısas-ı Enbiya Ve Tevarih-i Hulefa** (Haz:Mahir İz), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.

AHMED İbni Hanbel, **Müsned** (El-Mevsûatu's-Sunnetu El-Kutubu's-Sittetu Ve Şurûhuhâ), İkinci Baskı, Çağrı Yayınları - Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992.

AKDEMİR, Salih, **Hıristiyan Kaynaklara Ve Kuranıkerim'e Göre Hz. İsa**, Ankara, 1992. (Doktora Tezi)

AKGÜL, Muhittin, **Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber**, Işık Yayınları, İstanbul, 2002.

ASLAN, Abdülgaffar, **Kur'an'da Vahiy**, Birinci Basım, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2000.

ASLAN, Abdülgaffar, **İslâm'da Peygamberlik Ve Yalancı Peygamberlik Olgusu**, Birinci Basım, Araştırma Yayınları, Ankara, 2009.

AŞKAR, Mustafa, **Molla Fenârî ve Vahdet-i Vücûd Anlayışı**, Birinci baskı, Muradiye Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

AYDIN, Mehmet, **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,Birinci Baskı, Ankara, 1995.

BAHÇECİ, Muhiddin, **Peygamberlik Ve Peygamberler**, Türdav Basım-Yayım, İstanbul, 1977.

BAKTIR, Mehmet, **"Câhız'ın Nübüvvet anlayışı"**, C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, X/2, 2006.

BAYRAKDAR, Mehmet, **İslam Felsefesine Giriş**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1988.

BEYZÂVÎ, Kadı Nâsıruddîn Ebû Saîd Abdullah İbni Ömer, **Envâru't-Tenzîl Ve Esrâru't-Te'vîl**, Birinci Baskı, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1988.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail, **Sahîh-i Buhârî**, (El-Mevsûatu's-Sunnetu El-Kutubu's-Sittetu Ve Şurûhuhâ), İkinci Baskı, Çağrı Yayınları - Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992.

CERRAHOĞLU, İsmail, **Tefsir Usûlü**, 7. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1989.

İslâm'da Peygamber İnancı Sempozyumu, (Editör: İbrahim Coşkun), Ensar Neşriyat, Birinci Basım, İstanbul 2009.

ÇAĞATAY, Neşet, **İslam Öncesi Arap Tarihi Ve Câhiliye Çağı**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Dördüncü Baskı, Ankara, 1982.

DEMİRCİ, Muhsin, **Vahiy Gerçeği**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996.

Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Çağ Yayınları, İstanbul, 1992

DRAZ, M. Abdullah, **Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru**, (Tercüme:Salih Akdemir), Birinci Baskı, Mim Yayınları, 1983.

EBÛ ZEHRÂ, Muhammed, **İslâm Hukuku Metodolojisi**, (Çeviren: Abdülkadir Şener), Fecr Yayınevi, 5. Basım, Ankara, 1990.

ESED, Muhammed, **Kur'an Mesajı**, (Çev:Cahit Koytak-Ahmet Ertürk), İşaret Yayınları, İstanbul, 1999.

EL-FÂRÂBÎ, Ebu Nasr, **El-Medînetü'l-Fâzıla**, (Çev:Prof. Dr. Ahmet Arslan), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1990.

FAZLUR RAHMAN, **Ana Konularıyla Kur'an**, Fecr Yayınları, İkinci Baskı, Ankara,1993.

FAZLUR RAHMAN, **İslam**, (Çev:Prof. Dr. Mehmet Dağ - Prof. Dr. Mehmet Aydın), Selçuk Yayınları, Üçüncü Baskı,1993.

FAZLUR RAHMAN, **İslam Ve Çağdaşlık**, (Çev:Alparslan Açıkgenç - M. Hayri Kırbaşoğlu), Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1996.

EL-GAZZÂLÎ, Ebû Hâmid, Muhammed b. Muhammed, **İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn**, (Tercüme Eden: Ahmet Serdaroğlu), Üçüncü Baskı, Bedir Yayınevi, Ankara, 1992.

EL-GAZZÂLÎ, Ebû Hâmid, Muhammed b. Muhammed, **Kimya-ı Saâdet**, (Türkçe'ye Çeviren: Ali Arslan) Hikmet Neşriyat, Ankara, 2004.

EL-GAZZÂLÎ, Ebû Hâmid, Muhammed b. Muhammed, **El-Munkizu mine'd-Dalâl**, (Çeviren: Hilmi Güngör), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Beşinci Baskı, İstanbul, 1994.

GÜNALTAY, Şemseddin, **İslam Öncesi Araplar Ve Dinleri**, (Sad:M. Mahfuz Söylemez - Mustafa Hizmetli) Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1997.

GÜNGÖR, Mevlüt, **Kur'an Araştırmaları 2**, Kur'an Kitaplığı, İstanbul, 1996.

HAMİDULLAH, Muhammed, **İslâm Peygamberi**, (Çeviren: Prof. Dr. Salih Tuğ), Dördüncü Baskı, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1980.

HAMİDULLAH, Muhammed, **Resûlullah Muhammed**, (Çeviren: Prof. Dr. Salih Tuğ), İrfan Yayınevi, İstanbul, 1992.

HİZMETLİ, Sabri, **İslam Tarihi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat fakültesi Yayınları, Ankara, 1991.

İBN HALDÛN, Abdurrahman bin Muhammed bin Haldun Hadramî, **Mukaddime**, (Çev: Zakir Kadiri Ugan), Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, İstanbul, 1990.

İBN HİŞAM, Cemaleddîn Abdülmelik b. Hişam, **Es-Sîretu'n-Nebeviyye**, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyyi, Beyrut, 1936.

İBN HİŞAM, Cemaleddîn Abdülmelik b. Hişam, **Hz. Muhammed'in Hayatı**, (Çevirenler:İzzet Hasan - Neşet Çağatay), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971.

İBN KESÎR, Ubu'l-Fidâ İsmâil ed-Dımeşkî, **Muhtasaru Tefsîri İbni Kesîr**, (İhtisâr ve Tahkîk: Muhammed Ali es-Sâbûnî) Beşinci Baskı, Dâru't-Tefsîr - Dâru'l-Kalemi'l-Arabî, Dımeşk, 1989.

İBN İSHAK, Muhammed, **Siyer**, (Yayına Hazırlayan: Muhammed Hamidullah, Çeviren: Sezai Özel), Akabe Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 1988.

İBN MANZUR, Cemalüddin Muhammed b. Mükerrem Ebu'l-Fazl, **Lisanü'l-Arabi'l-Muhit,** Daru Lisâni'l-Arab, Beyrut.

İslâm'a Giriş, Diyanet İleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.

İZUTSU, Toshihiko **Kur'an'da Dini Ve Ahlaki Kavramlar**, (Türkçesi: Selâhattin Ayaz), Pınar Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 1991.

EL-ISFEHÂNÎ, Râğıp, **Müfredâtu Elfâzı'l-Kur'ân**, Dâru'l-kalem, Dımeşk, Birinci Baskı, 1992.

KAM, Ferit, **Vahdet-i Vücûd**, (Sadeleştiren: Ethem Cebecioğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

KARAÇAM, İsmail, **Sonsuz Mucize Kur'ân**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.

KARAMAN, Hayrettin Ve Heyet, **Kur'an Yolu Türkçe Meal Ve Tefsir**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.

KAZANCI, Ahmed Lütfi, **Nübüvvet Kavramı**, Marifet Yayınları,İstanbul, 1997.

KESLER, Muhammed Fatih, **Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e Hitaplar (I)** Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt XLIII (2002), Sayı 2, s.91-119.

KILIÇ, Recep, **Ahlâkın Dinî Temelleri**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992.

KOÇYİĞİT, Talat, **Hadis Istılahları**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 1985.

KÖKSAL, Mustafa Asım, **Peygamberler Tarihi**,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Dokuzuncu Baskı, Ankara, 2005.

KURTUBÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed, **El-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1993.

KUŞPINAR, Bilal, **İbn-i Sina'da Bilgi Teorisi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.

KUTUB, Seyyid, **Fî Zılâli'l-Kur'ân**, (Mütercimler: M. Emin Saraç - İ. Hakkı Şengüler - Bekir Karlığa), Hikmet Yayınları, İstanbul.

KÜÇÜK, Abdurrahman, TÜMER, Günay, **Dinler Tarihi**, Ocak Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 1993.

KİTAB-I MUKADDES **Eski Ve Yeni Ahit**, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1988.

MEVDÛDÎ, Ebu'l Al'â, **Tefhîmu'l Kur'ân**, İkinci Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1991.

MEVDÛDÎ, Ebu'l Al'â, **Kur'ân'ın Dört Temel Terimi**, (Çeviri: Mahmut Osmanoğlu), Özgün Yayıncılık, İstanbul, 1992.

MİCHEL, Thomas, **Hristiyan Tanrı Bilimine Giriş**, Ohan Basımevi, İstanbul, 1992.

MUSLİM İbni'l-Haccâc, Ebu'l-Huseyn, **Sahîh-i Muslim**, (El-Mevsûatu's-Sunnetu El-Kutubu's-Sittetu Ve Şurûhuhâ), İkinci Baskı, Çağrı Yayınları - Dâru Sahnûn, İstanbul, 1992.

NEBHÂNÎ, İsmâîl b. Yûsuf, **Peygamber Efendimizin Mu'cizeleri**, (Çeviren: Abdulhâlık Duran), Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1997.

EN-NEDVÎ, Ebu'l-Hasen Ali El-Hasenî, **Kur'an Işığında Peygamberlik Ve Peygamberler**, (Tercüme Eden:Ahmed Lütfi Kazancı), İslami Neşriyat Yayınevi, İstanbul, 1974.

EN-NESEFÎ, Ebu'l-Muîn Muhammed b. Mu'temid, **Tevhidin Esasları**, (Çeviren: Hülya Alper), (Kitâbu't-Temhîd li Kavâidi't-Tevhîd), İz Yayıncılık, İstanbul, 2007.

ÖRS, HAYRULLAH, **Musa Ve Yahudilik**, Remzi Kitabevi, Dördüncü Basım, İstanbul, 2000.

ÖZARSLAN, Selim, **Peygamberlerin Özelliklerinden Erkek Olmak Ve Düşündürdükleri**, C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, X/2, 2006.

ER-RÂZÎ, Fahreddîn, Muhammed B. Ömer B. Hüseyin, (Çeviren: Hüseyin Atay), **Kelâm'a Giriş (El-Muhassal)**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, 2002.

ER-RÂZÎ, Fahreddîn, Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, **Tefsîru'l-Kebîr Mefâtîhu'l-Ğayb**, Birinci Baskı, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

ES-SÂBÛNÎ, Muhammed Ali, **Kur'an Işığında Peygamberler Ve Peygamberlik**, (Çevirenler: Suat Cebeci - Bilal Delice), Kültür Basın Yayın birliği, İstanbul.

ES-SÂBÛNÎ, Muhammed Ali, **Safvetu't-Tefâsîr**, Derseâdet Kitabevi, İstanbul.

ES-SÂBÛNÎ, Nûreddîn, **Mâturîdiyye Akaidi**, (El-Bidâye fî Usûli'd-Dîn), (Tercüme Eden:Bekir Topaloğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Üçüncü Baskı.

ES-SÂLİH, Subhi, **Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân**, Derseâdet Kitabevi, İstanbul.

SARIÇAM, İbrahim, **Hz. Muhammed Ve Evrensel Mesajı**, İkinci Baskı, Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004.

SARIKÇIOĞLU, EKREM, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Otağ Yayınevi, İstanbul, 1983.

SELVİ, Dilaver, **İslâm'da Velâyet Ve Kerâmet**, Umran Yayınları, İstanbul, 1990.

SIRMA, İhsan Süreyya, **İslâmî Tebliğin Mekke Dönemi Ve İşkence**, Beyan Yayınları, İstanbul, 1996.

ES-SUYÛTÎ, Celâluddîn Abdurrahmân, **El-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân**, İkinci Baskı, Daru'l-Ulûmi'l-İnsâniyye - Daru İbni Kesîr, Beyrût, 1414/1993.

TABBÂRA, Afif Abdülfettah, **Kur'an'da Peygamberler Ve Peygamberimiz**, (Mütercimler: Ali Rıza Temel - Yahya Aklın), Gonca Yayınevi, İstanbul, 1985.

TABERÎ, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr, **Milletler Ve Hükümdarlar Tarihi**, (Çeviren: Zâkir Kâdirî Ugan - Ahmet Temir), Üçüncü Baskı, İstanbul, 1991.

TABERÎ, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr, **Taberî Tefsiri**, (İhtisar ve Tahkik: Muhammed Ali es-Sâbûnî ve Salih Ahmed Rıza), (Tercüme: Mehmet Keskin), Ümit Yayınları, İstanbul.

TEHÂNEVÎ, Muhammed Ali İbni Ali, **Keşşâfu Istılâhâtı’l-Ulûm**, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut.

Türkiye Diyanet Vakfı **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Neşriyatı, İstanbul.

WATT, W. Montgomery, **İslam Nedir?**, (Türkçe’si: Elif Rıza), Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1993.

YAVUZ, SALİH SABRİ, **İslam Düşüncesinde Nübüvvet**, İnsan Yayınları, İstanbul.

YAZIR, Elmalı’lı Muhammed Hamdi, **Hak Dîni Kur’ân Dili**, Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979.